

ЕНЦИКЛИКА
FRATELLI TUTTI - ВСИЧКИ БРАТЯ
ОТ СВЕТИЯ ОТЕЦ
ФРАНЦИСК
ЗА БРАТСТВОТО И СОЦИАЛНОТО ПРИЯТЕЛСТВО

1. «*Fratelli tutti-Всички братя*»,^[1] пишеше свети Франциск от Асизи, обръщайки се към всички свои братя и сестри, за да им предложи начин на живот по вкуса на Евангелието. Сред неговите съвети бих искал да подчертая един, чрез който той ни кани към една любов, която преодолява бариерите на географията и пространството. Той обявява за щастлив, този който обича другия «както, когато е далеч от него, така и когато е с него».^[2] С няколко прости думи той обяснява основното на отвореното братство, което позволява да разпознаваме, да оценяваме и обичаме всеки човек, независимо от физическата му близост, без значение къде е роден или живее.

2. Този Светец на братската любов, на простотата и радостта, който ме вдъхнови да напиша енцикликата *Laudato si'-Хвален си*, този път ме подтикна да посветя настоящата нова Енциклика на братството и социалното приятелство. Всъщност Свети Франциск, който се чувстваше брат на слънцето, на морето и на вятъра, се знаеше като още по-обвързан с тези, които бяха от неговата плът. Той пося навсякъде мир и застана рамо до рамо с бедните, изоставените, болните, маргинализираните и последните.

Без граници

3. Има един епизод от неговия живот, който ни разкрива неговото сърце без ограничения, способно да преодолява разстояния свързани с произхода, националността цвета или религията. Именно неговото посещение при Султан Малик-ел-Камил, в Египет, посещение, което му коства големи усилия, заради неговата бедност, оскъдни ресурси, разстоянието и различията в езика, културата и религията. Това пътуване в този исторически момент, белязан от кръстоносните походи разкрива още повече величието на любовта, която искаше да засвидетелства, желаейки да прегърне всички хора. Верността към неговия Господ беше пропорционална на неговата любов към неговите братя и сестри.

Макар да е наясно с трудностите и опасностите, Свети Франциск отишъл на срещата със Султана, като приел същото поведение, което искаше от своите ученици, а именно, без да отричат тяхната идентичност, когато те са «сред сарацени и други неверници ... нито да спорят, нито да се карат, а да бъдат подвластни на всяко човешко същество, заради Бог».[3] В този контекст това беше изключителна препоръка. И ние сме впечатлени осемстотин години след това, че Франциск ни кани да избягваме всяка форма на агресия или конфликт и също така да живеем в едно смирено и братско „подчинение“, включително към тези, които не споделят неговата вяра.

4. Той не водеше диалектическа война, налагайки доктрини, а известяваше Божията любов. Той разбираше, че «Бог е Любов [и че] този, който пребъдва в любовта, пребъдва в Бог» (1Йн 4, 16). Така, той беше плодотворен баща, който пробуди мечтата за едно братско общество, защото «само човек, който приема да се присъедини към други същества в тяхното собствено движение, но не, за да ги задържи за себе си, а да им помогне да станат малко повече самите себе си, става наистина баща».[4] В този свят обсипан от наблюдателни кули и защитни стени градовете бяха разпокъсани от кървави войни между могъщи кланове, докато окаяните райони на маргинализираните периферии се разрастваха. Там, Франциск получи истински вътрешен мир, освободи се от всяко желание за надмощие над другите, стана един от последните и потърси начин да живее в хармония с всички. Именно той беше вдъхновение за тези страници.

5. Въпросите свързани с братството и социалното приятелство винаги са били сред моите грижи. През последните години, аз ги споменавах няколко пъти и на различни места. Искях да събера в тази енциклика много от моите изказвания, като ги разположа в контекста на по-обширни размишления. Освен това, ако за написването на *Laudato si'* аз намерих източник за вдъхновение при моя брат Вартоломей, Православният Патриарх, който много енергично насърчава опазването на сътворението, то в този случай аз се почувствах особено насърчен от Великия Имам Ахмед-Ал-Тайеб, когото срещнах в Абу Даби, за да припомня, че Бог «създаде всички човешки същества равни по права, задължения и достойнство, и ги призова да съжителстват като братя по между

си».[5] Това не беше просто дипломатически акт, а размишление направено в диалог, и въз основа на общ ангажимент. Тази енциклика обединява и развива важни теми, разгледани в този документ, който ние заедно подписахме. Аз също имах предвид тук на моя собствен език, много писма и документи съдържащи размишления, които съм получил от много хора и групи по света.

6. Следващите страници нямат за цел да обобщят доктрината за братската любов, а да се фокусират върху нейното универсално измерение, върху нейната отвореност към всички хора. Представям тази социална енциклика като скромен принос към размишлението, така че изправени пред различните съвременни начини за елиминиране или игнориране на другите, ние да сме в състояние да отреагираме на една нова мечта за братство и социално приятелство, което не звучи само на думи. Въпреки че го написах воден от моите християнски убеждения, които ме подкрепят и ме подхранват, аз се опитах да го направя така че размишлението да се отвори за диалог с всички хора с добра воля.

7. Но, докато пишех това писмо изведнъж избухна пандемията Ковид -19, която разкри нашите фалшиви уверености. Отвъд различните отговори, които дадоха различните страни, беше разкрита неспособността да се действа заедно. Въпреки че страните са прекалено свързани се наблюдаваше едно разпокъсване, което правеше по-трудно разрешаването на проблемите, които касаят всички нас. Ако някой вярва, че това би означавало само да осигурим по-добро функциониране на това, което правехме преди или че единственото послание е че ние трябва да подобрим настоящите системи и правила, то този човек е в заблуда.

8. Надявам се, че в тези времена, през които преминаваме, признавайки достойнството на всяка човешка личност, всички заедно ние можем да възродим универсалното желание за човечност. Всички заедно: «Ето една много красива тайна, за да мечтаем и да превърнем нашия живот в едно хубаво приключение. Никой не може да се изправи изолиран - пред живота. [...] Имаме нужда от общност, която да ни подкрепя, да ни помага и в която ние да си помагаме взаимно да гледаме напред. Колко е важно да мечтаем заедно! [...] Когато си сам, рискуваш да имаш миражи, чрез които виждаш какво няма, мечтите се изграждат заедно».[6] Нека да

мечтаем като едно и също човечество, като пътници, споделящи една и съща човешка плът, като деца на една и съща земя, която ни приютява всички, всеки с богатството на своята вяра или на своите убеждения, всеки със своя собствен глас, всички братя.

ПЪРВА ГЛАВА

СЕНКИТЕ НА ЕДИН ЗАТВОРЕН СВЯТ

9. Без да претендирам, че съм направил изчерпателен анализ, нито че съм взел предвид всички аспекти на реалността, в която живеем, аз само предлагам да съсредоточим вниманието си върху някои тенденции на съвременния свят, които възпрепятстват насърчаването на универсалното братство.

Мечти, които се разбиват на парчета

10. В продължение на десетилетия, светът сякаш е събирал поуки от толкова много войни и неуспехи и бавно се е насочвал към нови форми на интеграция. Например мечтата за обединена Европа, способна да признае своите общи корени и да приветства разнообразието, което я населява, е напреднала. Нека си припомним «твърдото убеждение на Бащите основатели на Европейския Съюз, които пожелаха бъдеще основано върху способността да работят заедно, за да преодолеят разделенията и да насърчат мира и общуването между всички народи на континента».[7] Така и желанието за латино-американска интеграция се засили и започнаха да се предприемат някои стъпки. Някъде опитите за умиротворяване и сближаване бяха увенчани с успех, а другите пък изглеждаха обещаващи.

11. Но историята показва признаци на отстъпление. Разпалват се анахроничните конфликти считани за остарели, ограничените обострени национализми изпълнени с негодувание и агресия се появяват отново. В повече от една страна идеята за единство на народа и на нацията, пропита с различни идеологии, създава нови форми на егоизъм и загуба на социален смисъл под претекст за предполагаема защита на национални интереси. Това ни припомня, че «всяко поколение трябва да направи свои борбите и постиженията на миналите поколения и да ги доведе до още по-големи висоти. Това е пътят. Доброто, както и любовта,

справедливостта и солидарността не са постигнати веднъж завинаги, трябва да ги отвоюваме всеки ден. Не е възможно да сме удовлетворени от това, което е постигнато в миналото и да се установим, за да му се наслаждаваме, сякаш това състояние ни кара да пренебрегнем факта, че мнозина от нашите братя страдат от ситуации на несправедливост, които ни предизвикват всички».[8]

12. “Да се отворим към света” това е израз, който в наши дни е възприет от бизнеса и финансите. Той се отнася изключително до отвореността към чуждите интереси или към свободата на икономическите сили да инвестират без препятствия и усложнения във всички страни. Местните конфликти и незаинтересоваността за общото благо са инструментализирани от световната икономика, за да наложат уникален културен модел. Тази култура обединява света, но разделя хората и нациите, защото «все-глобализираното общество ни приближава, но не ни прави братя».[9] Повече от всякога ние се оказваме сами в този масов свят, който отдава приоритет на индивидуалните интереси и отслабва общностното измерение на съществуването. По-скоро има пазари, където хората играят ролята на потребители или зрители. Напредването на тази тенденция за глобализация благоприятства по принцип идентичността на най-силните, които се защитават, но се стремят да размият идентичността на по-бедните и по-слабо развитите райони, като ги направят по-уязвими и зависими. Така политиката е допълнително отслабена по отношение на транснационалните икономически сили, които прилагат девиза “разделяй и владей”.

Целта (Краят) на историческата съвест

13. Именно затова се акцентира и върху загубата на смисъла на историята, която допълнително се разпада. Наблюдаваме културното проникване на един вид „деконструкционизъм“, където човешката свобода претендира да изгради всичко, като тръгне от нулата. Остава само необходимостта от консумация без ограничения и обострянето на многобройните форми на индивидуализъм, лишени от съдържание. В този смисъл ето как протече един съвет, който дадох на младите хора: «Ако някой ви предложи и ви каже да пренебрегнете историята, да не признавате опита на по-възрастните, да презирате миналото и да гледате само към бъдещето, което ви предлага, не е ли това лесен начин да ви

хване в капан със своето предложение, така че да правите само това, което той ви каже? Този човек иска да сте празни, отскубнати от корените си, подозрителни към всичко, за да се доверявате само на неговите обещания и да се подчинявате на неговите планове. Ето как функционират идеологиите от всички цветове, които унищожават (или разрушават) всичко, което е различно и които по този начин могат да командват без противопоставяне. За това се нуждаят от млади хора, които презират историята, които отхвърлят духовното и човешко богатство, което е предавано на поколенията, които пренебрегват всичко, което е било преди тях».[10]

14. Това са новите форми на културна колонизация. Нека не забравяме, че «народите, които отчуждават своята традиция и които страдат от манията за подражание, чрез насилие под формата на натиск, чрез непростимо пренебрежение или апатия, толерират да им се откъсне душата, губят заедно със своята духовна идентичност и моралните си устои, а в крайна сметка и своята идеологическа, икономическа и политическа независимост».[11] Ефикасен начин за втечняване на историческото съзнание, критичното мислене, борбата за справедливост, както и пътищата за интеграция е изпразването от смисъл или инструментализирането на важните думи. Какво означават днес думи като демокрация, свобода, справедливост, единство? Те са обезобразени и преиначени, за да бъдат използвани като инструменти за господство, като частни заглавия на съдържание, които могат да служат за оправдаване на каквото и да е действие.

Без проект за всички

15. Най-добрият начин да доминирате и да продължавате напред без ограничения, това е да сеете отчаяние и да насаждате постоянно недоверие, дори под предтекст, че защитавате определени ценности. Днес в много страни си служат с политическата система, за да изострят, раздразнят или поляризират. Чрез различни процеси на другите се отказва правото да съществуват и да мислят, а затова се прибегва до стратегията да ги осмиват, да ги подозират, да ги заобикалят. Тяхната част от истината, техните ценности не се вземат предвид и така обществото обеднява и намалява, за да се идентифицира с арогантността на най-силните. В резултат на това

политиката вече не е здравословно обсъждане на дългосрочни проекти за развитието на всички и на общото благо, а само маркетингови предписания визиращи незабавни резултати, които откриват в унищожаването на другия най-ефикасния начин. В тази дребнава игра на дисквалификации дебатът се отклонява, за да се създаде постоянна ситуация на противоречия и опозиция.

16. В тези конфликти на интереси, които всички ни изправят едни срещу други, където печеля става синоним на униожожавам, как е възможно да изправите глава, за да познаете своя съсед или да застанете на страната на някого, който е паднал по пътя? Един проект визиращ големи цели за развитието на цялото човечество днес изглежда като заблуда. Разстоянията между нас се увеличават, точно както трудният и бавен ход към един обединен и по-справедлив свят, претърпява ново драстично отстъпление.

17. Да закриляме света, който ни заобикаля и ние сме част от него, това означава да поемем грижата и за самите нас. Но трябва да си установим едно “нас”, което да обитава Общия Дом. Тази закрила не представлява интерес за икономическите сили, които се нуждаят от бързи доходи. Доста често гласовете, които се издигат в защита на околната среда се заглушават или осмиват, дегизирани като рационалност, която всъщност представлява само частни интереси. В тази култура, която развиваме, празна култура, обсебена от непосредствени резултати и лишена от общ проект, «е предвидимо изправена пред изчерпването на определени ресурси постепенно да се изгради сценарий, благоприятен за нови войни, дегизиран в благородни изисквания».[12]

Световна маргинализация

18. Изглежда, че някои части на човечеството заслужават да бъдат жертвани за благоприятния избор на една категория хора преценени, като достойни да живеят без ограничения. По принцип «хората вече не се разглеждат като основна ценност, която трябва да се уважава и закриля, особено тези, които са бедни или с увреждания, ако те “вече не служат” – както неродените деца – или “не служат повече” – като възрастните хора. Ние сме станали безчувствени към всякакви форми на пропиляване като започнем с хранителното разхищение, което е сред най-плачевните».[13]

19. Намалването на раждаемостта, което е причина за застаряването на населението, прибавено към изоставянето на старите хора в една болезнена самота, е изискан начин да се каже, че всичко се свежда до нас и само нашите лични интереси имат значение. Така, «това не са само излишните стоки или храната, които са обект на изхвърляне, но често и самите хора».[14] Ние видяхме какво се случило с възрастните хора в някои части по света, заради коронавируса. Те не трябваше да умират по този начин. Но всъщност, нещо подобно вече се беше случило, поради вълните на затопляне и други обстоятелства: те бяха жестоко маргинализирани. Ние не осъзнаваме, че изолирането на възрастните хора, както и да ги оставим на грижите на другите, без адекватна и тясна подкрепа на семейството, осакатява и обеднява самото семейство. Освен това в крайна сметка това лишава младите хора от необходимия контакт с техните корени и с мъдростта, която младите хора, останали сами не могат да достигнат.

20. Това отхвърляне се проявява по много начини например в манията да намалим цената на труда, без да се вземат предвид сериозните последици, до които води това, тъй като безработицата, която е пряк резултат от нея, разширява границите на бедността.[15] Освен това маргинализацията приема плачевни форми, които мислехме, че са преминали, такива като расизма, който се крие и появява непрекъснато отново. Проявите на расизъм отново ни покриват със срам, показвайки, че предполагаемият прогрес на обществото нито е толкова реален, нито е гарантиран за винаги.

21. Съществуват икономически правила, които е доказано, че са ефективни за растежа, но не и за цялостното човешко развитие.[16] Богатството нараства, но с неравенства и по този начин «се появяват нови форми на бедност».[17] Когато твърдим, че съвременния свят е намалил бедността, ние го правим, като го измерваме с критерии от други времена, които не са съизмерими с настоящата реалност. Всъщност, например липсата на достъп до електроенергия някога не се е считала за признак на бедност, нито е била причина за безпокойство. Бедността винаги се анализира и възприема в контекста на реалните възможности на конкретен исторически момент.

Човешките права не са достатъчно универсални

22. Много пъти осъзнаваме, че всъщност човешките права не са еднакви за всички. Зачитането на тези права « е [...] предпоставка за самото развитие на страната, било то социално или икономическо. Когато човешкото достойнство се зачита и правата му се признават и гарантират, креативността и духа на инициативата процъфтяват, и човешката личност може да разгърне своите многообразни инициативи в полза на общото благо».[18] Но «наблюдавайки с внимание нашите съвременни общества, ние констатираме много противоречия, които ни карат да се запитаме дали равноправното достойнство на всички човешки същества, тържествено провъзгласено преди седемдесет години, наистина е признато, зачитано и насърчавано при всякакви обстоятелства. Много форми на несправедливост продължават да съществуват по целия свят днес, подхранвани от редуцирани антропологически виждания и от един икономически модел, основан върху печалбата, който не се колебае да експлоатира, да изключва и дори да убива човека. Докато част от човечеството живее в охолство, една друга част вижда своето достойнство, непризнато, презирано или потъпквано и своите основни права пренебрегнати или потъпкани».[19] Какво означава това за равни права, основани на едно и също човешко достойнство?

23. По същия начин, организацията на обществата по света далеч не отразява ясно факта, че жените имат абсолютно същото достойнство и права като мъжете. Твърдим нещо на думи, но решенията и реалността тръбят и крещят за едно друго послание. Факт е, «двойно по-бедни са жените, които страдат от ситуации на изключване, на малтретиране и насилие, защото често се оказват с по-малко възможности да защитят правата си».[20]

24. Нека признаем също така, че «международната общност въпреки че е приела множество споразумения с цел да сложи край на робството във всичките му форми и е прилагала различни стратегии за борба с този феномен, дори днес милиони хора- деца, мъже и жени на всяка възраст- са лишени от свобода и са принудени да живеят в условия, подобни на тези на робството. [...] Днес както и вчера, в корена на робството съществува концепцията за човешката личност, която допуска възможността да я третира

като предмет.[...] Човешката личност, създадена по образ и подобие на Бог, чрез сила, чрез измама или дори чрез физическа или психологическа принуда, е лишена от своята свобода, предлагана като стока, сведена до нечия собственост, тя е третирана като средство, а не като цел». Престъпните мрежи «обикновено използват съвременни компютърни технологии, за да привлекат млади хора, и прекалено млади по целия свят».[21] Аберацията няма ограничения, когато жените са малтретирани, а после принудени да абортират, мерзостта стига до секвестиране с цел трафик на органи. Това превръща трафикът на хора и други съвременни форми на робство в световен проблем, който трябва да се възприеме сериозно от човечеството като цяло, защото «както престъпните организации използват глобалните мрежи, за да постигнат целите си, така и ангажиментът да се победи това явление изисква общи и също толкова глобални усилия от страна на различните действащи лица, които изграждат обществото».[22]

Конфликт и страх

25. Войните, насилието, преследването по расови и религиозни причини, и толкова посегателства върху човешкото достойнство са разгледани по различен начин в зависимост от това дали отговарят на определени, по същество икономически интереси. Това, което е вярно, когато се отнася за един човек със сила и положение, престава да бъде вярно, когато не му е изгодно. Тези ситуации на насилие се умножават «болезнено в много части по света, до такава степен, че придобиват чертите на това, което бихме могли да наречем „трета световна война на части“».[23]

26. Това не е изненадващо, ако вземем предвид липсата на хоризонти, способни да ни обединят, тъй като това, което попада в разруха във всяка война, е «самият проект на братството, вписан в призиванието на човешкото семейство» ; ето защо « всяка ситуация на заплаха подклажда липса на доверие и самовглъбяване». [24] Така нашият свят се движи напред в безсмислено противопоставяне с претенцията да «гарантира стабилност и мир въз основа на една фалшива сигурност, подкрепена от манталитета на страх и недоверие».[25]

27. Парадоксално е, но някои страхове на предците не са преодолені от развитието на технологиите; напротив, те са успели да се скрият и укрепят зад новите технологии. И до днес зад древната градска стена се крие бездната, територията на неизвестното, пустинята. Което в резултат не вдъхва доверие, защото това е непознато нещо, което не е близко, което няма правото на града. Това е територията на “варварина”, от която трябва да се защитаваме на всяка цена. Следователно са създадени нови бариери за самосъхранение, така че светът престава да съществува и само „моят“ свят съществува, така че мнозина хора престават да се считат за човешки същества, притежаващи неотменно достойнство и просто стават “те”. Появява се отново «изкушението да се изгради култура от стени, да се издигат стени, стени в сърцето, стени извисени от земята, за да се избегне тази среща с други култури и други хора. И който издигне стена, който изгради стена, в крайна сметка ще бъде роб в построените от него стени, лишен от хоризонти. Липсва му всъщност другостта».[26]

28. Самотата, страховете и несигурността на толкова много хора, които се чувстват изоставени от системата, създават благоприятна почва за мафиотски групировки. Всъщност те се утвърждават, представяйки се за „покровители“ на забравените, често с помощта на различни помощни средства, докато преследват техните престъпни интереси. Съществува типично мафиотска педагогика, която с фалшива общностна мистика, създава връзки на зависимост, от които е много трудно да се освободиш.

Глобализация и прогрес без общ път

29. Великият имам Ахмед ал-Тайеб както и аз не пренебрегваме положителния напредък, който е постигнат в областта на науката, технологиите, медицината, индустрията и благосъстоянието, особено в развитите страни. Все пак, «ние подчертаваме, че с тези огромни и оценени исторически постижения, се доказва едно отклонение от етиката, което обуславя международните действия и отслабването на духовните ценности и чувството за отговорност. Всичко това допринася да се разпространи общо чувство на разочарование, самота и безнадеждност[...] Възникват огнища на напрежение и се трупат оръжия и боеприпаси, в една глобална ситуация, доминирана от несигурност, чрез разочарованието и

страха за бъдещето, контролирана от слепи икономически интереси». Обърнахме внимание и на «тежките политически кризи, несправедливостта и липсата на справедливо разпределение на природните ресурси. [...] По отношение на тези кризи, които оставят милиони деца да умират от глад, които вече са се превърнали в човешки скелети – заради бедност и глад –настъпва неприемливо международно мълчание».[27] Изправени пред тази панорама, дори и да сме съблазнени от много постижения, ние не виждаме наистина човешки път.

30. В днешния свят усещането за принадлежност към едно и също човечество отслабва и мечтата да изградим заедно справедливост и мир изглежда като утопия от едно друго време. Виждаме как цари удобно, студено и глобализирано безразличие, породено от дълбоко разочарование, което се крие зад примамката на една илюзия: да вярваме, че можем да бъдем всемогъщи и да забравим, че всички ние сме в една и съща лодка. Това разочарование, което обръща гръб на големите братски ценности води «до един вид цинизъм. Такова е изкушението, което ни очаква, ако поемем по пътя на разочарованието. [...] Изолирането или вглъбяването в себе си или върху собствените си интереси никога не са пътят, който трябва да следваме, за да даваме надежда и извършим обновление, но това е близостта, това е културата на срещата. Изолация –не, близост-да. Култура на конфронтация –не, култура на среща –да».[28]

31. В този свят, който напредва без общ курс се диша атмосфера, в която «разстоянието между манията за нашето собствено благополучие и споделеното щастие на човечеството не спира да нараства и ни кара да смятаме, че истинската схизма се извършва сега между индивида и човешката общност. [...] Защото да се чувстваме принудени да живеем заедно е нещо, а да оценим богатството и красотата на семената на общия живот, които трябва да бъдат търсени и отглеждани заедно е съвсем друго нещо».[29] Технологиите непрекъснато напредват, но «колко чудесно би било, ако израстването на научните и технологични иновации създаваше повече равенство и социално сближаване! Колко би било прекрасно, когато откриваме нови планети, да преоткрием и нуждите на нашите братя и сестри, които обикалят в орбита около нас!».[30]

Пандемиите и други сътресения в историята

32. Със сигурност една глобална трагедия, като пандемията на Covid-19 пробуди за миг съзнанието, че ние представляваме световна общност, която плава в една и съща лодка, където злото на един вреди на всички. Ние си спомнихме, че никой не може да се спаси съвсем сам, че е възможно да се спасим, само, ако сме всички заедно. Ето защо аз заявих, че «бурята открива нашата уязвимост и разкрива тези фалшиви и повърхностни сигурности, с които ние изграждаме своите програми, проекти, навици и приоритети. [...] Благодарение на бурята, падна грима на стереотипите, с които прикривахме нашето его, винаги заети с неговия образ, а останалото показва още веднъж тази [щастлива] обща принадлежност [...], от която не можем да се измъкнем: фактът, че сме братя».[31]

33. Светът неумолимо се е придвижил към една икономика, която използвайки технологичния напредък се е опитала да намали „човешките разходи“, а някои твърдят, че свободният пазар е достатъчен, за да гарантира всичко. Но внезапният и неочакван удар, извън контрол, на тази пандемия ни принуди да помислим за човешките същества, по-скоро за всички, отколкото за ползите от някои от тях. Днес можем да признаем, че «ние се хранехме с мечти за величие и великолепие, а всъщност поглъщахме развлечения, затвореност и самота. Натъпкахме се с връзки, и загубихме вкуса на братството. Търсихме бързият и сигурен резултат и се озовахме потиснати от нетърпение и безпокойство. Затворници на виртуалността, ние загубихме усета и вкуса на реалното».[32] Болката, несигурността, страхът и осъзнаването на ограниченията за всеки, които пандемията е причинила, призовават към преосмисляне начина на живот, нашите взаимоотношения, организацията на нашите общества и преди всичко смисъла на нашето съществуване.

34. Ако всичко е свързано, трудно е да се мисли, че тази световна катастрофа няма отношение към начина, по който се изправяме пред реалността, претендирайки, че ние сме абсолютни господари на нашия живот и на всичко, което съществува. Не искам да кажа, че това е някакъв начин божествено наказание. Също така не би било достатъчно да се каже, че вредите причинени на природата в

крайна сметка си отмъщават за нашите злоупотреби. Реалността е тази, която стене и се бунтува. На ум ми идва известният стих на Вергилий, който предизвиква сълзите на нещата или на историята.[33]

35. Но ние бързо забравяме поуците на историята, «учителка на живота».[34] След здравната криза най-лошата реакция би била да потънем занапред в консуматорска треска и в новите форми на егоистичното самосъхранение. Нека да зарадваме Небето, че в крайна сметка няма “другите”, а по-скоро “ние” ! Молете се на Небето, та това да бъде само един сериозен епизод от историята, от който ние не сме си взели поука! Да се молим на Небето да не забравяме старите хора, които са починали, поради липса на респиратори, отчасти в резултат на премахването на здравните системи година след година! Нека се молим на Небето, че толкова много страдания да не бъдат напразно, а ние да направим първата крачка към новия начин на живот и в крайна сметка да открием, че ние имаме нужда едни от други и че ние сме длъжни едни на други, за да може човечеството да се възроди с всички лица, всички ръце и всички гласове отвъд границите, които ние сме създали!

36. Ако не успеем да преоткрием споделената страст към една общност за принадлежност и за солидарност, на която ще посветим време, усилия и блага, колективната илюзия, която ни люлее ще пропадне по плачевен начин и ще остави много хора в плен на гадене и празнота. Освен това не бива наивно да пренебрегваме, че «обсебването от потребителския начин на живот може да провокира насилие и взаимно унищожение».[35] Мотото “да се спасява, който може” бързо ще стане “всички срещу всички”, и това ще бъде много по-лошо от пандемията.

Без човешко достойнство по границите

37. Както в кръговете на някои популистски политически режими, така и въз основа на либерални икономически подходи, се твърди, че пристигането на мигранти трябва да се избягва на всяка цена. В същото време се заявява, че помощта за бедните страни трябва да бъде ограничена, за да достигнат до дъното и те да решат да предприемат строги мерки. Не си даваме сметка, че отвъд тези трудни за обосноваване абстрактни твърдения, много животи са

унищожени. Много хора се спасяват от война, преследвания и природни бедствия. Други с право, «търсят възможности за [тях] и техните семейства. [Те] мечтаят за едно по-добро бъдеще и желаят да създадат условия за неговото осъществяване».[36]

38. За съжаление други «са [привлечени] от западната култура, понякога, хранейки нереалистични очаквания, които ги излагат на дълбоки разочарования. Безскрупулните трафиканти, често пъти свързани с наркокартели и оръжейни картели, използват слабостта на мигрантите, които по време на пътуването си твърде често се срещат с насилие, с трафик на хора, с психологически и дори с физически злоупотреби, както и с неописуеми страдания». [37] Тези, които емигрират «преживяват раздяла с тяхната родна среда и често пъти изпитват културно и религиозно изкореняване. Разделението се отнася и до местните общности, които губят своите най-енергични и предприемчиви хора, а и до семействата, особено когато един родител емигрира или двама, оставяйки своите деца в родната си страна».[38] Следователно човек трябва също да «потвърди правото да не емигрира, т.е. да може да остане на собствената си земя».[39]

39. За да допълним, «в някои страни на пристигане, миграционните феномени пораждаат тревоги и страхове, често пъти подклаждани и експлоатирани с политически цели. След това се разпространява ксенофобски манталитет на затваряне и на самовглъбяване». [40] Мигрантите не се считат за достатъчно достойни, за да участват в социалния живот, като всички останали и забравяме, че те имат същото присъщо достойнство като всеки друг. Ето защо те трябва да бъдат «главни действащи лица на своето собствено възстановяване». [41] Никога не ще кажем, че те не са хора, но на практика чрез решенията и начина, по който се отнасяме към тях, ние показваме, че те са считани за по-малко стойностни хора, по-малко значими, надарени с по-малко човечност. Неприемливо е християните да споделят този манталитет и тези нагласи, като понякога правят някои политически предпочитания да надделяват над дълбоките убеждения на тяхната вяра, неотменното достойнство на всяка човешка личност, независимо от произхода, цвета или религията, и върховния закон на братската любов.

40. «Миграциите ще представляват основен елемент от бъдещето на света».[42] Но, в наши дни, те трябва да се съобразяват със «загубата на „усета за братска отговорност“, на който е основано цялото гражданско общество».[43] Европа например, рискува да поеме по този път. Въпреки това, «подпомогната от своето голямо културно и религиозно наследство, [тя] има инструменти, за да защитава централното място на човешката личност и за да намери точния баланс между двойния морален дълг да защитава правата на своите граждани и този да гарантира подкрепа и прием на емигрантите».[44]

41. Разбирам, че когато са изправени пред емигрантите, някои хора имат съмнения и изпитват страх. Смятам, че това е част от естествения инстинкт за самозащита. Но също така е вярно, че един човек и един народ са плодотворни само, ако умеят творчески да се отворят към другите. Приканвам ви да преодолеем тези първични реакции, защото «проблемът е когато [съмненията и опасенията] обуславят нашия начин на мислене и на действие до такава степен, че ни правят нетолерантни, затворени и може би без дори да си даваме сметка за това - расисти. Така страхът ни лишава от желанието и възможността да се срещнем с другия».[45]

Илюзията на комуникацията

42. Парадоксално е, че с нарастването на нагласите за оттегляне и нетолерантност, които ни карат да се затваряме от другите, разстоянията се съкращават или изчезват до точката, в която правото на личен живот вече не съществува. Всичко се превръща в своеобразен спектакъл, който може да се шпионира, гледа и животът е под постоянен контрол. В дигиталната комуникация искаме да покажем всичко и всеки човек се превръща в обект на любопитни погледи, които го разсъбличат и оповестяват често пъти анонимно. Уважението към другия е разбито на пух и прах затова същевременно, както го измествам, игнорирам и държа на разстояние, мога да нахлуя безсрамно в неговия живот от край до край.

43. От друга страна, проявите на ненавист и разрушение във виртуалния свят не са, както някои претендират да ни накарат да повярваме - лоялна форма за взаимопомощ, а реални асоциации

срещу неприятел. Освен това, «виртуалните медии могат да ви изложат на риска от зависимост, изолация и постепенна загуба на контакт с конкретната реалност, като така възпрепятстват развитието на автентични междуличностни взаимоотношения». [46] Необходими са физически жестове, мимики, мълчание, езика на тялото, дори аромат, потръпването на ръцете, изчервяването, изпотяването, защото всичко това говори и е част от човешкото общуване. Виртуалните взаимоотношения, които отнемат усилия, за да създадат едно приятелство, стабилна взаимност или дори консенсус, който се засилва с времето, са социални само привидно. Те всъщност не изграждат „ние“, но обикновено прикриват и засилват същия индивидуализъм, който се проявява в ксенофобията и презрението към слабите. Виртуалната връзка не е достатъчна, за да се изградят мостове, тя не е достатъчна за да обедини хората.

Безсрамна агресивност

44. В същото време, докато хората поддържат своята потребителска и удобна изолация, те избират да бъдат в постоянен и трескав контакт. Това благоприятства разпространението на странни форми на агресивност, обиди, малтретиране, дисквалификации, вербално насилие, които понякога достигат до унищожаване на имиджа на другия, в изблик, който не може да съществува във физическия контакт, докато в крайна сметка не ни унищожи всички. Социалната агресивност намира несравнимо пространство за укрепване в мобилните устройства и в компютрите.

45. Тази ситуация накара идеологиите да загубят всяка скромност. Това, което до преди няколко години не можеше да се каже от някого без да рискува да изгуби уважението на всички, днес може да бъде изразено без заобиколки дори от някои политически авторитети и да остане ненаказано. Не може да се игнорира факта, че «огромни икономически интереси действат във виртуалния свят. Те са в състояние да прилагат на място форми на контрол, които са толкова финни, колкото и инвазивни, създаващи механизми за манипулиране на съзнанието и демократичните процеси. Функционирането на многобройни платформи винаги улеснява срещата между хората, които мислят по един и същ начин, предотвратявайки конфронтацията на различията. Тези затворени

вериги улесняват разпространението на фалшиви информации и фалшиви новини, подклаждайки предразсъдъци и ненавист».[47]

46. Трябва да се признае, че фанатизмите, които водят до унищожаване на другите са и дело на религиозни хора, без да изключваме християните, които «могат да бъдат част от мрежа за насилие в Интернет и чрез различни форуми или пространства за дигитален обмен. Дори в католическите кръгове, можем да преминем отвъд границите, свикнали сме да омаловажаваме клеветата, а всяка етика, както и зачитането на реномето на другия да изглеждат премахнати».[48] Какво допринасяме по този начин за братството, което нашият общ Отец ни предлага?

Информация без мъдрост

47. Истинската мъдрост предполага съответствие с реалността. Но днес всичко може да бъде произведено, скрито и променено. В резултат на това директното противопоставяне с границите на реалността става нетърпимо. В следствие на това се прилага механизъм за “подбор” и се установява навика да отделяме веднага това, което ни харесва от това, което не ни харесва, това което е привлекателно от това, което е грозно. Следвайки същата логика, избираме хората, с които решаваме да споделяме света. Така хората или ситуациите, които нараняват нашата чувствителност или ни разстройват днес просто са елиминирани във виртуалните мрежи; резултатът е виртуален кръг, който ни изолира от света, в който ние живеем.

48. Да седнеш да слушаш друг човек, характерен жест за човешка среща, е парадигма за възприемчиво отношение от страна на този, който е преодолял нарцисизма и приема другия, обръща му внимание, и го посреща в собствения си кръг. Но «съвременният свят е до голяма степен глух. [...] Понякога скоростта на съвременния свят, лудостта ни пречат да чуем добре какво казва другият. И в разгара на неговия диалог го прекъсваме и вече искаме да му отговорим, преди още да е приключил да говори. Не трябва да губим способността да изслушваме». Свети Франциск от Асизи «слушаше гласа на Бог, слушаше гласа на бедния, слушаше гласа на болния, слушаше гласа на природата. И всичко това превърна в

начин на живот. Пожелавам семето на Свети Франциск да поклъне в много сърца».[49]

49. Тъй като тишината и слушането изчезват, превръщайки всичко в кликвания или в бързи и тревожни съобщения, тази основна структура на мъдрото човешко общуване е застрашена. Създава се нов стил на живот, където се изгражда това, което искаме да имаме пред себе си, изключвайки всичко, което не може да се контролира или преживяно повърхностно и мигновено. Тази динамика с присъщата си логика пречи на спокойното отражение, което би могло да ни доведе до общата мъдрост.

50. Можем да търсим истината заедно в диалог, в спокоен разговор или в разгорещена дискусия. Това е пътуване, което изисква постоянство, което се състои от мълчание и страдание, способно да събира търпеливо натрупания опит на отделни хора и народи. Смазващото натрупване на информация, която ни залива не е синоним на повече мъдрост. Мъдростта не се подковава с трескави търсения в интернет, нито със сбор от информация, чиято достоверност не е гарантирана. Така тя не съзрява, за да се превърне в среща с истината. Разговорите в крайна сметка само се въртят около последните данни, които са просто хоризантални и кумулативни. Но ние не обръщаме голямо внимание на това и не проникваме в сърцето на живота, не разпознаваме онова, което е същественото, за да придаде смисъл на съществуването. Така свободата се превръща в илюзия, която ни продават и която се слива със свободата да навигираме пред екрана. Проблемът е, че пътят към братството, било то местно или универсално, може да бъде извървян, само от свободни умове готови за истински срещи.

Подчинения и самооценки

51. Някои икономически проспериращи страни се представят като културни модели за по-слабо развитите страни, вместо да действат, така че всяка страна да израства по свой собствен начин, като се усъвършенства и развива собствените си способности за нововъдения чрез ценностите на собствената си култура. Тази повърхностна и тъжна носталгия, която води до копиране и купуване, вместо да се създава, достига до една много слаба национална гордост. В богатите кръгове на много бедни страни, а

понякога и сред тези, които са успели да излязат от бедността, се констатира невъзможност да се приемат специфични характеристики и процеси, което провокира презрение към културната идентичност, като че ли тя е единствената причина за злините.

52. Унищожаването на самочувствието на някого е лесен начин да му се наложите. Зад тези тенденции за стандартизиране на света прозират интереси за власт, които се възползват от ниското самочувствие у хората, докато се опитват да създадат нова култура чрез медиите и мрежите, в услуга на най-силните. Това е в полза на опортюнизма на финансовите спекулации и експлоатацията, където бедните са тези, които винаги губят. Нещо повече фактът, че се игнорира културата на един народ възпрепятства много политически лидери да постигнат ефективен проект, който може свободно да се поеме и поддържа с течение на времето.

53. Забравяме, че «няма по-лошо отчуждение от това да се опитваш да се откъснеш от корените си, да не принадлежиш на никого. Земята ще бъде плодородна, хората ще дадат плодове и ще бъдат в състояние да генерират бъдещето само до толкова, до колкото дават живот на отношенията за принадлежност между своите членове. Дотолкова, до колкото това създава връзки за интеграция между поколенията и различните общности, които го изграждат; а също така до степента, в която се разчупват спиралите, които объркват сетивата, като винаги ни отдалечават едни от други».[50]

Надежда

54. Въпреки тези тъмни сенки, които не бива да се пренебрегват, бих искал да обсъдим в следващите страници много пътища за надежда. Всъщност Бог продължава да разпръсква семената на доброто в хората. Неотдавнашната пандемия ни позволи да се разграничим и оценим много мъже и жени, спътници, които реагираха в страха, предлагайки своя собствен живот. Успяхме да разпознаем как е изтъкан нашия собствен живот и подкрепен от обикновени хора, които без съмнение са написали решаващите събития в нашата обща история: лекари, медицински сестри, фармацевти, служители в супермаркети, работници по поддръжката, асистенти, превозвачи, мъже и жени, които работят,

за да предоставят основни услуги за потребление и безопасност, доброволци, свещеници, хора с посветен живот... разбраха, че никой не може да се спаси сам.[51]

55. Приканвам за надежда, която «ни говори за реалност, която се корени в дълбините на човешкото същество, независимо от конкретните обстоятелства и историческите условия, в които живее. Тя ни говори за жажда, за стремеж, за желание, за пълнота, за успешен живот, за волята да се докоснем до това, което е велико, това което изпълва сърцето и извисява духа към великите неща, като истината, добротата и красотата, правдата и любовта. [...] Надеждата е смела, тя умее да гледа отвъд личния комфорт, малките сигурности и компенсациите, които стесняват хоризонта, за да се отвори към великите идеали, които правят живота по – хубав и по-достоеен».[52] Да вървим с надежда!

ВТОРА ГЛАВА

Чужденец на пътя

56. Всичко, което споменах в предходната глава е повече от безразлично описание на действителността, защото «радостите и надеждите, мъките и тревогите на хората от това време, особено на бедните и на всички онези, които страдат, са също радостите и надеждите, скърбите и безпокойствата на учениците на Христос, и няма нищо човешко, което да не намира отзвук в тяхното сърце».[53] В търсене на светлина в средата, в която живеем, и преди да представя някои пътища за действие, аз предлагам да посветя една глава на притчата разказана от Исус Христос преди две хиляди години. Защото, въпреки че това писмо е адресирано до всички хора с добра воля, независимо от техните религиозни убеждения, притчата се представя по такъв начин, че всеки от нас може да си позволи да бъде предизвикан от нея.

«И ето един законоучител стана и за да Го изпита, рече: “Учителю, какво да сторя, за да наследя вечен живот?” А Той му каза: “В Закона какво е написано? Какво чешеш там?” Онзи отговори: “Възлюби Господа, Твоят Бог, с цялото си сърце и с цялата си душа, и с цялата си сила, и с целия си разум; възлюби и ближния си като себе си” Исус му каза: “Право отговори, тъй постъпвай и ще имаш вечен живот”. Но законоучителят искаше да се оправдае, рече на Исус: “А кой е моят

ближен?" Исус му отговори: "Един човек слизаше от Йерусалим в Йерихон. Но налетя на разбойници, те го съблякоха, изпонараниха го и си заминаха, като го оставиха полумъртъв. Случайно един свещеник слизаше по този път, видя го отмина. Същото стори и един левит, като стигна до това място, приближи се, погледна и отмина. Но един Самарянин, който вървеше по пътя, дойде до него, видя го и се смили, и като се приближи, изля върху раните му елей и вино и ги превърза. След това го качи на добичето си, откара го в страноприемницата и се погрижи за него. А на другия ден, като си заминаваше, извади два динария, даде на съдържателя и му рече: Погрижи се за него, ако ти струва нещо повече, на връщане аз ще ти платя. И тъй кой от тези тримата, според тебе, ще да е бил ближен на попадналия в ръцете на разбойниците?" Той отговори: "Който прояви милост към него." Тогава Исус му каза: "Иди и ти постъпвай така." (Лк 10, 25-37).

На заден фон

57. Тази притча илюстрира предистория от няколко века. Скоро след разказването за създаването на света и човешкото същество, Библията представя предизвикателството на отношенията между нас. Каин убива брат си Авел, а Божият въпрос отеква: «Къде е [Авел], твоят брат? » (Бит 4, 9). Отговорът е същият като този, който често даваме: «Да не съм пазач на брат си? » (*ibid.*). Задавайки този въпрос, Бог оспорва всички видове детерминизъм или фатализъм, които се стремят да оправдаят безразличието, като единственият възможен отговор. Напротив Той ни дарява със способността да създадем една различна култура, която ни позволява да преодолеем враждите и да се погрижим едни за други.

58. Книгата на Йов споменава, че има един и същ Създател, като основа за защита на някои общи права: «Не ги ли създаде като мен в утробата? Един и същ Бог ни създава в утробата» (Йов 31,15). Векове по-късно Свети Иринеи ще го изрази чрез образа на мелодията: «Този [...] който обича истината не трябва да се заблуждава от интервала, който съществува между различните звуци, нито да подозира съществуването на мнозина Артисти или Автори, единият от които би разположил високите тонове, друг ниските тонове, а третият междинните тонове».[54]

59. В юдейските традиции, заповедта да се обичаме и да се грижим един за друг , изглеждаше ограничена по отношение на членовете

на една и съща нация. Древната заповед «обичай ближния като себе си» (Левит 19, 18) обикновено беше предназначена да се отнася за съгражданите. Въпреки това, особено в юдаизма, който се развива извън земята на Израил, границите се разширяват. Появи се поканата да не правим на другите това, което не искаме да ни причинят на нас самите (виж Тв 4, 15). Мъдрият Хилел (I^{ви} век преди Ис.Хр) казваше по този въпрос: «Ето законът и пророците! Всичко останало е само коментар».[55] Желанието да се имитират божествени нагласи е довело до преодоляване на тази тенденция да се ограничаваме до най-близките: «Милостта на човека е за неговия ближен, но милостта на Господ е за всяка плът» (Прем 18, 13).

60. В Новия Завет заповедта на Хилел е изразена положително: «И тъй правете на другите това, което искате те да ви правят: защото това е, на което Законът и Пророците учат» (Мт 7, 12). Този призив е универсален ; той визира всички хора, само поради човешкото състояние на всеки, защото Всевишният, Отецът, който е на Небето, «оставя Своето слънце да грее над лоши и добри» (Мт 5, 45). Съответно се иска: «Затова бъдете милосърдни, както и вашият Отец е милосърден» (Лк 6, 36).

61. Има причина за разширяване на сърцето, за да не се изключи чужденецът, причина, която може да се открие в най-древните текстове на Библията. Това се дължи на постоянното споменаване, което поддържа юдейският народ, че той е живял като чужденец в Египет:

«Пришелецът не притеснявай и го не угнетявай, защото и вие бяхте пришълци в Египетската земя» (Изх 21, 20).

«Пришелец не обиждай, вие знаете какво е у пришълца на сърце, защото сами бяхте пришълци в Египетската земя» (Изх 23, 9).

«Кога пришълец се засели в земята ви, не го притеснявайте. Пришълецът заселен между вас, да бъде също като ваш туземец, обичайте го като себе си, защото и вие бяхте пришълци в Египетската земя» (Левит 19, 33-34).

«Кога береш лозето си, не дообирай това, що остане след тебе: нека остане за пришълец, сирак и вдовица. И помни, че ти беше роб в Египетската земя» (Втор. 24, 21-22).

В Новия завет призивът към братска любов отеква със сила:

«Защото целият Закон се изпълнява в едно изречение: Обичай ближния си като себе си» (Гал 5, 14).

«Който обича брат си, пребъдва в светлината и в него няма съблазън. А който мрази брат си, той е в тъмнината...» (1 Йн 2, 10-11).

«И ние знаем, че преминахме от смъртта в живота, защото обичаме братята. Който не обича брат си, пребъдва в смъртта» (1 Йн 3, 14).

«Защото този, който не обича своя брат, когото е видял, как може да обича Бога, Когото не е видял?» (1 Йн 4, 20).

62. Дори това предложение за любов може да бъде разбрано погрешно. Не напразно, изправени пред изкушението първите християнски общности създават затворени и изолирани групи, Свети Павел увещава своите ученици да живеят в любов, както по между си, така «и към всички» (1 Тим 3, 12), и че в общността на Йоан, беше поискано да се приемат добре братята «въпреки че са непознати» (3 Йн 5). Този контекст помага да се разбере стойността на притчата за Добрия Самарянин: за любовта няма значение, че нараненият брат е отгук или оттам. Всъщност това е «любовта, която прекъсва веригите, които ни изолират и ни разделят, изграждайки мостове; любов, която ни позволява да изградим голямо семейство, където всички ние можем да се чувстваме като у дома си. [...] Любов, която има вкус на състрадание и достойнство».[56]

Изоставеният

63. Исус разказва, че е имало ранен човек да лежи на пътя, нападнат. Мнозина минаха покрай него, но го избегнаха и не се спряха. Това бяха личности с важни позиции в обществото, които не носеха в сърцето си любов към общото благо. Те не бяха в състояние да загубят няколко минути, за да помогнат на ранения човек или поне да потърсят помощ за него. Някой друг се спря и му даде дар за близост, като лично се погрижи за него, и дори плати от джоба си, и се ангажира с него. Преди всичко той му даде нещо, което в този измъчен свят, ние трупаме толкова много: той му даде от времето си. Сигурно имаше свои планове, за да прекара този ден според

своите потребности, своите ангажименти или желанията си. Но той успя да остави всичко настрана, когато видя пострадалия човек, без да го познава, той установи, че заслужаваше да му посвети времето си.

64. С кого се идентифицираш ти? Този въпрос е суров, директен и от решаващо значение. Сред тези хора на кого се оприличаваш ти? Трябва да осъзнаем изкушението, което ни дебне да игнорираме останалите, особено най-слабите. Да си го кажем, ние напредваме в много насоки, но сме неграмотни що се отнася до придружаването, подпомагането и подкрепата на най-крехките и най-слабите в нашите развити общества. Ние сме свикнали да гледаме другаде, да пресичаме другаде, да игнорираме ситуациите, докато не ни засегнат пряко.

65. Човек е нападнат на улицата и мнозина го избягват, все едно че нищо не са видели. Често пъти хората, които шофират блъскат някого с колата и изчезват. Единственото нещо, което ги интересува е да избегнат проблемите, не се притесняват, че човешко същество умира по тяхна вина. Но това са признаци на един широко разпространен начин на живот, който се проявява по различни начини, може би и по-изтънчени. Освен това, тъй като всички сме толкова обсебени от собствените си нужди, да видим, че някой страда ни притеснява, разстройва ни, защото ние не желаем да губим времето си, за да решаваме проблемите на някой друг. Това са симптомите на едно общество, което е болно, защото се стреми да изгради себе си, обръщайки гръб на страданието.

66. По-добре да не попадаме в това нещастие. Да разгледаме примера на Добрия Самарянин. Това е един текст, който ни приканва да съживим отново нашето призвание като граждани на отделни страни и на целия свят, строители на една нова социална връзка. Това е винаги нов призив, дори и да се представя като основен закон за нашето същество: обществото да продължава да насърчава общото благо и с тази цел да изгражда неуморно своята политическа и социална подредба, своята мрежа от взаимоотношения, своя човешки проект. Чрез своите действия Добрият Самарянин показва, че «нашето съществуване на всички е дълбоко свързано с това на другите: животът не е време, което изтича, но е време за среща».[57]

67. Тази притча е светеца икона, способна да подчертае основната опция, която трябва да възприемем, за да възстановим този свят, който ни наранява. Изправени пред толкова много болка, толкова наранявания, единственият изход е да бъдем като Добрия Самарянин. Всеки друг вариант води или до страната на разбойниците, или до страната на тези, които отминават без да съчувстват на страданието на ранения край пътя човек. Притчата ни показва с какви инициативи една общност може да бъде възстановена, благодарение на мъжете и жените, които са приели за своя немоцта на другите, които не позволяват да се прояви общество на изключването, но които се сближават и издигат, а после реабилитират, този който е бил на земята, за да бъде благо общо. В същото време притчата ни предупреждава за някои нагласи на тези, които се грижат само за себе си и не поемат отговорността за неизбежните изисквания на човешката реалност.

68. Разказът нека си го кажем ясно, не предлага учение за абстрактни идеали, нито може да бъде сведен до урок по етично-социален морал. Той ни разкрива една толкова често забравяна - съществена характеристика на човешкото същество: ние сме създадени за пълнота, която се постига само в любовта. Да живеем с безразличие към болката на другия, не е възможна опция, ние не можем да оставим никого "на границата на живота". Това би трябвало да ни възмути до такава степен, че да изгубим спокойствието си, защото бихме били обезпокоени от човешкото страдание. Ето това е достойнството!

История, която се повтаря

69. Разказването е просто и линейно, но то притежава цялата динамика на тази вътрешна борба, която се води в изграждането на нашата идентичност, във всяко съществуване, ангажирано по пътя на реализирането на човешкото братство. По пътя ние неизбежно срещаме наранения човек. Днес все повече и повече има наранени. Включването или изключването на бедстващото лице край пътя, определя всички икономически, политически, социални и религиозни проекти. Всеки ден ние сме изправени пред избора да бъдем добри самаряни или безразлични пътници, които подминават другия. И ако отворим широко очите си към целостта на нашата история и към света надлъж и шир, всички ние сме или

сме били като тези персонажи: всички ние имаме нещо от наранения човек, нещо и от разбойника, нещо от тези които подминават другия, но и нещо от Добрия Самарянин.

70. Впечатляващо е, характеристиките на героите в историята се променят изцяло, когато се сблъскват с бедствената ситуация на човека на земята, на унижения човек. Вече няма разлика между жител на Юдея и жител на Самария, вече не става въпрос нито за свещеник, нито за търговец, просто има два типа хора: тези, които поемат отговорност за болката и тези които подминават другия; тези, които се надвесват, виждайки човека на земята и тези които отвръщат поглед и ускоряват крачка. Наистина многообразните ни маски, нашите етикети и снаряжение падат: това е часът на истината! Ще се наведем ли, за да докоснем и излекуваме нараняванията на другите? Ще се наведем ли, за да се носим едни други на раменете? Това е съвременното предизвикателство, от което не трябва да се страхуваме. По време на криза, изборът става наложителен: ние бихме могли да кажем, че в такава ситуация всеки човек, който не е разбойник, или не подминава другия, е или наранен или е натоварен с някой наранен на раменете си.

71. Историята на Добрия Самарянин се повтаря: става все по-очевидно, социалната и политическа ленност преобразява много части от нашия свят в жалък път, където вътрешни и международни конфликти, както и ограбването на ресурсите създават много изоставени и маргинализирани край пътя. В своята притча Исус не предлага алтернативи като: какво би се случило с този сериозно наранен човек, или на този ,който му помага, ако гневът или жаждата за отмъщение бяха изпълнили сърцата им? Той се доверява на най-доброто от човешкия разум и го насърчава чрез притчата да се присъедини към любовта, да възстанови страдащия човек и да изгради едно общество, достойно за това име.

Героите

72. Притчата започва с препратка към разбойниците. Отправната точка, която Исус представя е вече понесената агресия. Не ни трябва да прекарваме време за оплакване на факта; той не насочва погледа ни към разбойниците. Ние ги познаваме. Видяхме ги как напредват в света на гъстите сенки на изоставянето, насилието в

полза на дребнавите интереси на властта, на алчността и разделението. Въпросът би могъл да бъде следният: ще оставим ли нараненият човек да лежи върху земята, за да избягаме и да се защитим от насилието или да преследваме разбойниците? Дали нараненият човек ще бъде оправданието за нашите непримирими разделения, за жестоките ни безразличия, за нашите вътрешни противоречия?

73. Тогава притчата ни кара да гледаме откровено към тези, които го подминават. Невинно или не, това ужасно безразличие, състоящо се в преминаването на пътя, плод на презрение или тъжно разсейване, превръща героите на свещеника и левита в не по-малко тъжно отражение на тази дистанция, която човек създава, за да се изолира от реалността. Съществуват много начини за подминаване на другия, които се допълват: единият се състои в това да се вгълбите в себе си, и да не се интересувате от останалите, да бъдете безразлични. Друг вариант е да гледате само навън. Що се отнася до този последен начин за продължаване на пътя в някои страни има кръгове или среди, има презрение към бедните и към тяхната култура, и един начин на живот характеризиращ се с поглед отпращан навън, сякаш се опитваше да наложи със сила някакъв внесен социален проект. Така безразличието на някои може да бъде оправдано, защото тези, които биха могли да докоснат сърцата им с техните искания просто не съществуват. Те се намират извън хоризонта на техните интереси.

74. При тези, които го подминават, има още една подробност, която не можем да пренебрегнем: отнасяше се за религиозни хора. Още повече те работеха в служба на Богослужението: един свещеник и един левит. Това е силно предупреждение: това е знак, че вярването в Бог и обожаването не гарантират, че се живее според Неговата воля. Един човек с вяра може да не бъде верен на всичко, което тази вяра изисква от него, и при това той може да се чувства близък до Бог и да мисли, че има повече достойнство от останалите. Но съществуват начини да живеем вярата, които благоприятстват отварянето на сърцето към братята; и това ще бъде гаранцията за автентична отвореност към Бога. Свети Йоан Златоуст успя да изрази с голяма яснота това предизвикателство, пред което са изправени християните: «Искаш ли да почиташ Тялото Христово? Не започвай с презирането Му, когато е гол. Не Го почитай тук [в

църквата] с копринени одежди, а да Го пренебрегваш навън, където Той страда от студ и голота».[58] Парадоксът е, че понякога тези, които заявяват, че не вярват могат да изпълняват Божията воля по-добре от вярващите.

75. „Разбойниците по пътя“ често пъти имат за тайни съюзници тези, които “подминават другия, гледайки на другата страна”. Кръгът е затворен между онези, които използват и заблуждват обществото, за да го ограбят, и тези които вярват, че остават чисти в своята важна позиция, но в същото време живеят от тази система и нейните ресурси. Това е тъжно лицемерие, че безнаказаността за престъпления, за използване на институциите за лични цели, или корпоративна изгода и други злини, които ние не успяваме да елиминираме вървят ръка за ръка с трайното дисквалифициране на всичко, с постоянно разпръскваното подозрение, източник за недоверие и недоумение! Измамата “всичко върви зле” има за отговор “никой не може да го поправи”, “какво мога да направя аз?”. Това подхранва разочарованието и отчаянието, което не насърчава дух на солидарност и великодушие. Да потопиш хората в обезсърчение, означава да завършиш перфектен извратен кръг: именно така действа невидимата диктатура на истински скритите интереси, които изземват ресурсите и способността да преценяват и да мислят.

76. Нека най-накрая да погледнем към наранения човек. Понякога ние се чувстваме като него сериозно наранени и легнали на земята край пътя. Също така се чувстваме обезпокоени от нашите институции обезоръжени и обеднели, или поставени в служба на интересите на малцинството, у нас и в чужбина. Всъщност «в глобализираното общество има един елегантен начин да обърнем поглед на другата страна, която често предприемаме: под прикритието на политическата коректност или на идеологически режими, ние гледаме към този, който страда, без да го докосваме, виждаме го по телевизията на живо, и дори използваме език, който очевидно е толерантен и изпълнен с евфемизми».[59]

Да започнем отново

77. Всеки ден ни се поднася нова възможност и ние навлизаме в нов етап. Ние не трябва да очакваме всичко от нашите управляващи,

това би било доста инфантилно. Ние разполагаме с пространство за съвместна отговорност, за да можем да стартираме и да генерираме нови процеси и трансформации. Нека станем част от рехабилитацията и подкрепата за наранените общества. Днес ние сме изправени пред чудесната възможност да покажем, че по същество сме братя, възможността да бъдем добри братя самаряни, които поемат върху себе си болката от неуспехите, вместо да акцентуват върху ненавистта и негодуванието. Що се отнася до пътешественика на нашата история, който минаваше случайно, би било достатъчно просто да бъдем водени от спонтанното желание, чисто и просто да поискаме да съставяваме народ, да бъдем постоянни и неуморни в работата по включване, интегриране и да подаваме ръка на този, който лежи на земята; въпреки че много пъти се чувстваме съкрушени и обречени да възпроизведеме логиката на насилниците, на тези които се интересуват само от себе си, които разпространяват само лъжи и смущения. Нека другите да продължават да мислят за политика или за икономика за своите собствени властови игри! Колкото до нас да популяризираме доброто и да се поставим в услуга на доброто!

78. Възможно е, започвайки от дъното и с първоначално ниво, да се борим за това, което е най-конкретно и най-местно, чак докато достигнем до краищата на страната и на света, със същото внимание като това на пътешественика от Самария за всяко нараняване на нападнатия човек. Да търсим другите и да приемаме реалността, която е наша без да се страхуваме нито от страдание, нито от безпомощност, защото тук се намира цялото добро, което Бог е посял в сърцето на човешкото същество. Трудностите, които изглеждат огромни са една възможност, за да израснем, а не извинение за неподвластна тъга, която благоприятства подчинението. Но нека да не го правим сами, индивидуално. Самарянинът търси един ханджия, който можеше да поеме грижата за този човек, ние също сме призвани да се мобилизираме и да намерим някой сред "нас", което ще бъде по-силно от сбора на малките индивидуалности. Нека помним, че «цялото е повече от частта и също така повече от простия сбор на тези части».[60] Нека се откажем от дребнавостта и негодуванието на стерилното самовглъбяване и безкрайни антагонизми! Да престанем да крием страданието причинено от предразсъдъците и да поемем нашите престъпления, раздори и лъжи! Възстановителното помирение ще

ни възкреси и ще ни избави, както нас самие, така и останалите от страха.

79. Самарянинът тръгва на път, без да очаква нито благодарности, нито признателност. Отдадеността в служенето беше неговото голямо удовлетворение пред неговия Бог и пред неговата съвест и следователно беше дълг. Всички ние сме отговорни за наранения, който е самият народ, както и всички народи на земята. Нека се погрижим за крехкостта на всеки мъж, на всяка жена, на всяко дете и всеки възрастен човек, чрез това внимателно и подкрепящо поведение, поведението на близостта на Добрия Самарянин.

Следващият без граници

80. Исус предложи тази притча, за да отговори на въпрос: кой е моят ближен? Думата “ближен” в обществото по времето на Исус обикновено показваше, кой беше най-близкият, съседът. Считаше се, че помощта на първо място трябваше да отиде при този, който принадлежи на същата група, като него, на неговата собствена раса. Самарянинът, за някои Юдеи от онова време, се считаше за презрян и нечист, и не беше сред близките, които трябваше да му помогнат. Исус, юдеин, напълно преобразява този подход: Той не ни кани, за да ни запита кой е близо до нас, а да ни направи близки, ближни.

81. Това, което се предлага е да присъствате до този, който се нуждае от помощ, независимо дали е са част от същия кръг на принадлежност. В случая, именно Самарянинът *става ближен* на наранения Юдеин. За да стане близък и присъстващ, той премина всички културни и исторически бариери. Заключение на Исус е молба: «Иди и ти направи така» (Лк 10, 37). С други думи Той ни насърчава да оставим настрана всички различия и изправени пред страданието, да станем близки с всеки. Впрочем вече не казвам, че имам “ближни”, на които трябва да помогна, а по-скоро че се чувствам призван да стана ближен на останалите.

82. Проблемът, който умишлено подчертава Исус е, че нараненият беше Юдеин, който живее в Юдея, докато този, който се спира да му помага беше Самарянин –живеещ в Самария. Тази подробност е от изключително значение в размишлението за една любов отворена към всички. Самаряните живееха в един район, завладян

от езически ритуали, и в очите на Юдеите, това ги правеше нечисти, отвратителни, опасни. Всъщност древен юдейски текст, в който се споменават мразените нации се отнася до Самария, дори се твърди, че те не са нация (виж Прем 50, 25) ; и продължава, че са «глупав народ, който обитава Сихем » (стих 26).

83. Това обяснява защо една Самарянка, когато Исус я моли да пие вода, му отговаря категорично: «Как! Ти, който си Юдеин, ти ме молиш мен, да ти дам да пиеш, мене която съм жена Самарянка? » (Йн 4, 9). Онези, които търсеха обвинения, които биха могли да дискредитират Исус, най-болезненото нещо, което откриха беше да Го квалифицират като «обладан» и от «Самарянин» (Йн 8, 48). Следователно тази милосърдна среща между Самарянка и Юдеин е мощно предизвикателство, което се противопоставя на всяка идеологическа манипулация, за да можем да разширим кръга си, за да ни даде способността да обичаме едно универсално измерение способно да преодолее всички предразсъдъци, всички исторически или културни бариери, всички дребнави интереси.

Разпитването от страна на чужденеца

84. Накрая си спомням, че в друг пасаж от Евангелието, Исус казва: «Бях чужденец и вие ме приехте» (Мт 25, 35). Исус можеше да произнесе тези думи, защото имаше отворено сърце, превръщайки чуждите драми в Свои. Свети Павел увещаваше: «Радвайте се с онези, които се радват, плачете с тези, които плачат» (Рим 12, 15). Когато сърцето приеме това поведение, то е способно да се идентифицира с другото, независимо къде е родено или откъде идва. Влизайки в тази динамика, той черпи в крайна сметка от опита ,че другите са «негова собствена плът» (Ис 58, 7).

85. За християните, думите на Исус имат още едно трансцендентно измерение. Те предполагат, че трябва да разпознаем самия Христос във всеки изоставен или изключен брат (виж Мт 25, 40.45). В действителност, вярата основава признаването на другия върху нечувани мотивации, защото онзи който вярва може да достигне до признаването, че Бог обича всяко живо същество с необятна любов и че «Той така му повери необятно достойнство».[61] Към това се добавя и фактът, че ние вярваме, че Христос е пролял кръвта Си за всички и за всеки, причина, заради която никой не се оказва извън

Неговата универсална любов. И ако ние отидем до първоизточника, което ще рече до интимния живот на Бог, ние ще видим общността на трите Лица, произход и свършен модел за всеки общностен живот. По този въпрос има обширни теологични разработки. Теологията продължава да се обогатява благодарение на размишлението върху тази велика истина.

86. Понякога се изненадвам, че въпреки подобни мотиви, толкова много време отне на Църквата да осъди насилственото робство и различните форми на насилие. Днес с развитието на духовността и теологията, вече нямаме оправдания. Все пак, все още има хора, които изглежда се чувстват насърчени или поне упълномощени от вярата си да защитават различни форми на национализъм, основани върху самовглъбяване и насилие, нагласи за ксенофобия, презрение, лошо отношение към тези, които са различни. Вярата благодарение на хуманизма, който обхваща, трябва да бъде много критична към тези тенденции и да помага да се реагира бързо, когато се опитат да се прокраднат. Ето защо е важно катехизацията и проповядването да включват по-пряко и ясно социалния смисъл за съществуването, братското измерение на духовността, убеждението в неотменимото достойнство на всяка личност и мотивацията да обичаме и да приемаме всички.

ТРЕТА ГЛАВА

МИСЛЕТЕ И РЪКОВОДЕТЕ ЕДИН ОТВОРЕН СВЯТ

87. Човешкото същество е създадено по такъв начин, че не може се реализира, нито развива, нито може да достигне до своята пълнота «само чрез безкористния дар на самия себе си».[62] То дори не може да осъзнае напълно собствената си истина, ако не се срещне с другите: «Общувам ефективно със себе си само дотолкова, до колкото общувам с другия».[63] Това обяснява защо никой не може да изпита какво струва живота без конкретни лица за обичане. Тук има тайна за автентично човешко съществуване, защото «животът издържа, където има връзка, общение, братство, и това е живот посилен от смъртта, когато е изграден върху истински взаимоотношения и връзки на лоялност. От друга страна няма живот, в който човек да има претенции, че принадлежи само на

себе си или че живеем като острови: в тези нагласи, смъртта взема превес».[64]

По-далеч

88. С интимността на всяко сърце, любовта създава връзки и разширява съществуването, ако накара човек да излезе от самия себе си към другия.[65] Създадени за любов, ние имаме във всеки от нас «закон за “екстаз”»: да излезем от себе си, за да намерим в другия израстване на битието».[66] Ето защо човек трябва при всички случаи да извърши това начинание: да излезе от самия себе си.[67]

89. Но не мога да сведа живота си до връзката с малка група, дори със собственото си семейство, защото е невъзможно да се разбере без по-обширна мрежа на взаимоотношения: не само моята актуална мрежа, но и тази която ме предхожда и ме оформя през целия ми живот. Моята връзка с човек, когото ценя не може да пренебрегне факта, че този човек не живее само заради връзките си с мен, нито пък аз живея само заради него. Нашата връзка, ако е истинска и здрава, ни отваря за останалите, които ни карат да израснем и ни обогатяват. Най-благородното социално чувство днес бързо се свежда до нищо в полза на егоистични връзки, подкрепящи появата на интензивни отношения. От друга страна, истинската любов, е способна да расте и най-благородните форми на приятелството обитават сърцата, които се оставят да се допълват. Фактът, че сме двойка или че сме приятели трябва да отвори сърцата ни за други кръгове, за да станем способни да излезем от себе си до такава степен, че да приемем всички. Затворените групи или самодостатъчните двойки, които съставляват “ние” срещу всички, често пъти са идеализирани форми на егоизъм и на чисто самосъхранение.

90. Не напразно много малки градчета оцеляващи в пустинни райони развиха великодушната способност за приемане на гостуващи поклонници и изковаха свещения дълг на гостоприемството. Средновековните монашески общности също демонстрираха това, както свидетелства Правилото на Свети Бенедикт. Въпреки че това може да наруши реда и тишината на манастирите, Бенедикт изискваше към бедните и към поклонниците да се отнасят «с още по-голямо внимание и с още

по-голяма загриженост».[68] Гостоприемството е конкретен начин да не се лишите от това предизвикателство и този дар да се срещнете с хората, независимо от групата на принадлежност. Тези хора разбираха, че всички ценности, които те можеха да култивират, трябва да бъдат придружени от тази способност да се издигнат над себе си в отваряне към другите.

Единствената ценност на любовта

91. Хората могат да развият определени нагласи, които представят като морални ценности: сила, уравнивост, старание и други добродетели. Но за да насочим правилно действията съответстващи на различните морални добродетели, трябва също така да се запитаме до каква степен те поражда динамика на откритост и единение с другите. Тази динамика, това е милосърдната любов, която Бог разпространява. Иначе ние ще можем да култивираме само привидно добродетели, неспособни да изградят съвместен живот. Ето защо Свети Тома Аквински –цитирайки Августин– твърди, че съдържаността на личността на скъперника е далеч от това да бъде добродетелна.[69] Свети Бонавентура с други думи обяснява, че другите добродетели, освен милосърдната любов не изпълняват стриктно заповедите, «както Бог ги чува».[70]

92. Духовното съдържание на човешкия живот е характеризирано чрез любовта, която в края на краищата е «критерият за окончателното решение относно значимостта или незначимостта на един човешки живот».[71] Има обаче някои вярващи, които мислят, че тяхното величие се състои в налагането на техните идеологии на другите, или в отстояването със сила на истината, както и в големите прояви на сила. Ние, вярващите, трябва всички да признаем това: любовта минава на първо място, това което никога не трябва да бъде застрашено, това е любовта, най-голямата опасност е да не обичаме (виж *1 Кор 13, 1-13*).

93. За да изясни в какво се състои опитът на любовта, която Бог прави възможна чрез Неговата благодат, Свети Тома Аквински я определяше като движение, което води до концентрация на вниманието върху другия «като го идентифицираме със самия себе си».[72] Въздействащото внимание, което отделяме на другия, води до безвъзмездно търсене на неговото добро. Всичко това е част от

оценяване, преценяване, което в крайна сметка обяснява думата “милосърдна любов”: обичаното същество ми е “скъпо”, което означава, че е « оценено на висока цена».[73] И «именно от любовта, която изпитваме към даден човек, зависи дара, който му правим».[74]

94. Следователно любовта включва повече от поредица от полезни действия. Действията произтичат от един съюз, който ни кара да се стремим все повече и повече към другия, считайки го за ценен, достоен, приятен и хубав, отвъд физическите или моралните привидности. Любовта за другия към самия него ни кара да потърсим най-доброто за неговия живот. Само чрез култивиране на този вид взаимоотношения, ние ще можем да направим възможни едно включващо социално приятелство и едно отворено братство към всички.

Нарастващото отваряне на любовта

95. Любовта най-после ни поставя в готовност за универсално общение. Никой не съзрява, нито достига своята пълнота като се изолира. По своята собствена динамика любовта изисква нарастващо отваряне, по-голяма способност за приемане на другите в едно приключение без край, което ориентира всички периферии към истинско чувство за взаимна принадлежност. Исус ни казваше: «Всички вие сте братя» (*Мт 23, 8*).

96. Тази необходимост да преминем отвъд своите собствени ограничения се отнася за различни региони и държави. Всъщност, «непрекъснато нарастващият брой на взаимовръзки и комуникации, които обгръщат нашата планета правят по-осезаемо съзнанието [...] за споделяне на една обща съдба между народите на земята. В динамиката на историята, както и в многообразието на етносите, общества и култури, ние виждаме по този начин посято званието за формиране на общност изградена от братя, които се приемат взаимно, грижейки се едни за други».[75]

Отворени общества, които интегрират всички

97. Някои периферии са близо до нас, в центъра на града или нашето собствено семейство. Съществува също така и аспект на универсално отваряне на любовта, който не е географски, а екзистенциален. Това е ежедневна способност да разширявам кръга си, да достигна до онези, които спонтанно не смятам за част от моя кръг на интереси, дори ако са ми близки. Освен това всяка сестра или брат, страдащи, изоставени или пренебрегнати от моето общество, представляват екзистенциални чужденци, дори да са родени в страната. Може да се отнася до един гражданин снабден с всички документи, когото третираме като чужденец в неговата собствена страна. Расизмът е вирус, който лесно мутира и който вместо да изчезне се прикрива и е винаги на щрек.

98. Бих искал да спомена тези “скрити изгнаници” които са третирани като чужди тела в обществото.[76] Много хора с увреждания «чувстват, че те съществуват без принадлежност и без участие». Все още има много повече « които са възпрепятствани да имат пълно гражданство». Целта не е само да се погрижат за тях, а те да участват «активно в гражданската и църковната общност. Това е възискателен, но и също така труден път, който ще допринесе все повече и повече до формирането на съзнанията, за да признаят всеки индивид, като единствена и незаменима личност». Аз мисля също за «възрастните хора, които именно заради своето увреждане, понякога се възприемат като тежест». При това всеки от тях може да даде «незаменим принос за общото благо чрез първоначалния си жизнен път». Позволявам си да настоявам: трябва да имаме «смелостта да дадем думата на тези, които страдат от дискриминация, заради своето увреждане, защото, за съжаление в някои страни, все още е етрудно да ги разпознаем днес като хора с равно достойнство».[77]

Неадекватни разбирания за универсалната любов

99. Любовта, която се простира отвъд границите има за основа това, което ние наричаме “социално приятелство” във всеки град или във всяка страна. Когато е автентично това социално приятелство в лоното на една общност е условие за възможността за истинска универсална отвореност. Тук не става въпрос за фалшивия

универсализъм на този, който постоянно има нужда да пътува, защото не понася, нито обича собствения си народ. Този, който презира собствения си народ, установява в обществото категории, от първа или втора класа, хора с повече или по-малко достойнство и права. По този начин той отрича, че има място за всички по света.

100. Аз не предлагам също така един авторитарен и абстрактен универсализъм, създаден или планиран от някои представен като претендиран стремеж за хомогенизиране, доминиране и ограбване. Съществува модел на глобализация, който « внимателно се стреми към едномерна еднаквост и се опитва да премахне всички различия и традиции в повърхностно търсене на единство.[...] Ако глобализацията претендира да изравнява [всичко] [...], като че ли се отнася за една сфера, тази глобализация унищожавя богатството, както и особеността на всяка личност и на всеки народ».[78] Тази фалшива универсална мечта в крайна сметка лишава света от пълното му разнообразие, от неговата красота, и в края на краищата от неговата хуманност. Всъщност, «бъдещето не е едноцветно, но [...] е възможно, ако ние имаме смелостта да го разгледаме в разнообразието и в многообразието на това, с което всеки може да допринесе. Как нашето човешко семейство трябва да се научи да живее заедно в хармония и мир, без да е необходимо всички да сме еднакви! ».[79]

Да извисим свят на партньори

101. Нека се върнем на тази притча за Добрия Самарянин, която все още има на какво да ни научи. Един наранен човек лежи на пътя. Властите, които го подминаха не бяха насочили вниманието си към този вътрешен призив да станат близки, а само на тяхната функция, на тяхното социално положение, върху основната професия в обществото. Те се чувстваха значими за обществото в момента и тяхната неотложност беше ролята, която трябваше да играят. Нараненият и изоставен човек на пътя, беше притеснение за този проект, пречка и освен това той не изпълняваше никаква функция. Той не беше нищо, не принадлежеше на известна група, нямаше роля в създаването на историята. Все пак великодушният Самарянин устоя на тези стеснени класификации, въпреки че не принадлежеше на никоя от тези категории и беше просто един чужденец без специфично място в обществото. И така освободен от

всички титли и отговорности, той успя да прекъсне пътуването си, да промени плановете си и да бъде на разположение, за да се отвори за изненадата с наранения човек, който имаше нужда от него.

102. Каква реакция може да предизвика подобно разказване днес в свят, в който социалните групи постоянно се появяват и се разрастват, придържащи се към идентичност, която ги отделя от другите? Как може да се повлияе на тези, които са склонни да се организират по такъв начин, че да предотвратят всяко възможно чуждо присъствие, което може да наруши тази самозащитна и самодостатъчна идентичност и организация? В тази схема е изключена възможността да бъдете близки, с изключение на този, чрез когото се гарантира да се сдобие с лични облаги. Така че терминът “ближен” губи своя цялостен смисъл и само думата “партньор”, съдружник за определени интереси има значение. [80]

Свобода, равенство и братство

103. Братството не е резултат само от условията за зачитане на индивидуалните свободи, нито дори от известно спазвана справедливост. Въпреки че това са предпоставки, които го правят възможно, те не са достатъчни, за да се появи като неизбежен резултат. Братството има нещо положително да предложи на свободата и равенството. Какво се случва без съзнателно култивирано братство, без политическа воля за братство, приведена във възпитание за братство, диалог, откриване на взаимност и взаимно обогатяване като ценност? Това, което се случва е, че свободата отслабва, като по този начин става по-скоро състояние на уединение, на чиста независимост да принадлежиш на някого или на нещо, или просто да притежаваш и да се наслаждаваш. Това изобщо не изчерпва богатството на свободата, която е наредена преди всичко на любовта.

104. Равенството не се постига чрез абстрактната дефиниция, че “всички човешки същества са равни”, но то е резултат от съзнателна и образователна култура за братството. Тези, които могат да бъдат само партньори създават затворени кръгове. Какво значение може да има в схемата един човек, който не принадлежи на кръга на партньорите и пристига, мечтаейки за по-добър живот за себе си и за семейството си ?

105. Индивидуализмът не ни прави по-свободни, по-равни, повече братя. Самата сума от индивидуални интереси не е способна да създаде един по-добър свят за цялото човечество. Дори не може да ни предпази от толкова много злини, които стават все по-глобални. Но радикалният индивидуализъм е най-трудният за побеждаване вирус. Той ни заблуждава. Кара ни да си мислим, че всичко се състои в даването на свобода на личните амбиции, сякаш чрез натрупване на амбиции и индивидуални сигурности ние можехме да изградим общото благо.

Универсална любов, която насърчава хората

106. Има нещо фундаментално и съществено, което трябва да се признае, за да се премине към социално приятелство и всеобщо братство: да осъзнаем колко струва едно човешко същество, колко струва личността, винаги и при всякакви обстоятелства. Ако всички мъже и жени имат една и съща ценност, трябва да се каже ясно и категорично, че «самият факт, че си роден на едно място с по-малко средства или с по-слабо развитие не оправдава факта, че тези хора живеят с по-малко достойнство».[81] Това е основен принцип за социален живот, който често пъти е пренебрегван по различни начини от тези, които преценяват, че това не добавя нищо към техния мироглед или не служи на техните цели.

107. Всяко човешко същество има право да живее достойно и да се развива пълноценно, и това основно право не може да бъде отречено от никоя държава. То има това право, дори ако не е много ефективно, дори да е родено и израснало в ограничения. Защото това не подкопава огромното му достойнство на човешка личност, което не се основава на обстоятелства, а на стойността на неговото същество. Когато този основен принцип не е запазен няма бъдеще нито за братството нито за оцеляването на човечеството.

108. Някои общества приемат от части този принцип. Те приемат, че съществуват възможности за всички, но заключават, че всичко зависи от всеки. С тази частична перспектива би било абсурдно да «се инвестира така че тези, които изостават, слабите или по-малко надарените да могат да намерят начин в живота».[82] Инвестирането в уязвими хора не е рентабилно, това може да доведе до по-малка ефективност. Това изисква настояща и дейна

Държава, както и институции на гражданското общество, които наистина да са уредени първо за хората и за общото благо, да надхвърлят свободата на механизмите, фокусирани върху ефективността на определени икономически, политически или идеологически системи.

109. Някои се раждат в заможни семейства, получават добро образование, растат и се хранят добре или естествено притежават изключителни способности. Със сигурност те няма да се нуждаят от дейна Държава и ще претендират само за свобода. Но явно, същото правило не важи за човек с увреждания, за някого, който е роден в много бедно семейство, за човек който е получил по-ниско образование и е с ограничени ресурси, за да осигури подходящи грижи за своите заболявания. Ако обществото се управлява предимно от критериите за свободен пазар и ефективност, няма място за тях и братството е поредният романтичен израз.

110. Факт е, че «икономическата свобода е само декларирана, но когато реалните условия пречат на мнозина да имат достъп до нея [...]се получава противоречив дискурс».[83] Термини като свобода, демокрация или братство стават безсмислени. Тъй като реалността е, че «докато нашата икономическа и социална система все още произвежда една единствена жертва и дори само един човек да е изоставен, то празникът на универсалното братство не ще може да се състои».[84] Човешкото и братско общество е способно да бди по ефективен и стабилен начин, та всеки да бъде придружаван в живота си, не само, за да отговори на основните си нужди, но също и да може да даде най-доброто от себе си, дори ако производителността не е на-добрата, дори да е забавена, дори неговата ефективност да не е изключителна.

111. Човешката личност, надарена с неотменими права, по своята същност е отворена за връзки. Призивът да се издигнеш над себе си в срещата с другите се намира в самата основа на нейното съществуване. Ето защо « е добре да внимаваме, за да не попаднем в двусмислици, които могат да породят недоразумения относно концепцията за човешките права и тяхната парадоксална злоупотреба. Всъщност днес има тенденция към все по-голямо търсене на индивидуални права- изкушавам се да кажа индивидуалистични, което крие концепцията за човешката личност отделена от всякакъв социален

и антропологичен контекст, почти като «монада» (*monás*), все безчувствена. [...] Ако правото на всеки човек не е хармонично уредено за по-добро благо, то в крайна сметка се схваща като неограничено и следователно става източник на конфликти и насилия».[85]

Да насърчаваме моралното благо

112. Няма да спрем да го казваме, желанието и търсенето на доброто за другия и за цялото човечество предполага търсене на съзряване на хора и общества с различни морални ценности, които водят до интегрално човешко развитие. В Новия Завет, плодът на Светия Дух (виж *Гал 5, 22*) е обозначен с гръцкия термин *agazosúne*. Той показва привързаност към доброто, търсене на доброто. Още по-точно това е стремежът към съвършенното, най-доброто за другите: тяхното съзряване, тяхното израстване в здравословен живот, насърчаването на ценности, а не само на материалното благосъстояние. Има подобен латински израз: *bene-volentia*, който посочва деянието да желаш доброто на другия. Това е силно желание за добро, склонност към всичко, което е добро и съвършено, което ни подтиква да изпълваме живота на другите с красиви, възвишени и приповдигнати неща.

113. По този въпрос отново искам да подчертая с тъга, че «твърде дълго вече сме в морална деградация, подигравайки се с етикета, добротата, вярата, честността. Дойде моментът да осъзнаем, че тази радостна повърхност малко ни е послужила. Това унищожаване на всяка основа на социалния живот в крайна сметка ни изправя едни срещу други, като всеки се стреми да запази своите собствени интереси».[86] Нека се върнем към насърчаването на доброто, за нас самите и за цялото общество, и така ще напреднем заедно към автентично и интегрално израстване. Всяко общество трябва да бди ценностите да бъдат предавани, защото в противен случай егоизмът, насилието, корупцията в различните си форми, безразличието и в края на краищата се предава един живот - затворен за всяко издигане и зазидан в индивидуални интереси.

Стойността на солидарността

114. Бих искал да подчертая солидарността, която «като морална добродетел и социална нагласа, плод на лично обръщане изисква

ангажирането на множество субекти, които носят образователна и формираща отговорност. Моята първа мисъл е за семействата, призвани за една възпитателна мисия, първа и неизбежна. Те са първото място, където се живеят и се предават ценностите на любовта и братството, на съжителството и споделянето, на вниманието и на грижата за другия. Те са също така и привилегированата среда за предаване на вярата, започвайки с тези прости жестове на набожност, на които майките учат децата си. Що се отнася до педагозите и възпитателите, които в училище или в различни центрове за приобщаване на деца и младежи, имат възискателната задача да възпитават децата и младежите, то те са призвани да осъзнаят, че тяхната отговорност касае моралните, духовните и социалните измерения на личността. Ценностите на свободата, взаимното уважение и солидарността могат да бъдат предадени от най-ранна възраст.[...] Културните дейци и средствата за социална комуникация също носят отговорност в областта на възпитанието и формацията, особено в съвременното общество, където достъпът до инструментите за информация и общуване е все по-разпространен».[87]

115. В тези моменти, когато изглежда, че всичко се размива и губи консистенция, трябва да прибегваме до солидност [88], която черпи своя източник от съзнанието, че трябва да бъдем отговорни за крехкостта на другите в стремежа си за обща съдба. Солидарността се проявява конкретно в служенето, което може да приеме много различни форми като грижа за другите. Да служим, това е «до голяма степен да поемем грижа за крехкостта. Да служим означава да се погрижим за крехките членове на нашите семейства, на нашето общество, на нашия народ». С тази задача всеки е в състояние да «остави на страна своите стремежи, завистта и желанията си за всякаква власт, виждайки конкретно тези на най-крехките. [...] Служенето винаги е ориентирано към лицето на брата, то докосва плътта му, усеща близостта му и дори в някои случаи “страда” и търси начин да насърчи брата. Ето защо служенето никога не е идеологическо, защото не служи на идеите, а на хората».[89]

116. Като цяло, за сметка на останалите, които «практикуват толкова специална солидарност, която съществува между тези, които страдат, между бедните, които нашата цивилизация изглежда

е забравила или поне много ѝ се иска да забрави. Солидарността е дума, която не винаги се харесва; бих казал, че понякога, ние я преобразяваме в лоша дума, не можем да я произнесем, но това е дума, която изразява много повече от някои еднократни прояви на щедрост. Това означава да се мисли и да се действа от гледна точка на общността, като се даде приоритет на живота на всички при присвояването на богатата от страна на някои. Това също означава да се борим срещу структурните причини за бедността, неравенството, липсата на работа, земя, и жилище, срещу отричането на социалните права и труда. Това е да се изправим пред разрушителните ефекти на Империята на парите.[...] Солидарността приета в своя най-дълбок смисъл е начин за правене на история и това именно правят народните движения».[90]

117. Когато говорим за защита на общия дом, който е нашата планета, ние се обръщаме към този минимум за универсално съзнание и чувство за взаимна загриженост, които все още могат да съществуват у хората. Всъщност, ако някой има вода в изобилие и въпреки това я пази, мислейки за човечеството, това е така, защото той е достигнал високо морално ниво, което му позволява да се издигне над себе си, както и над своята група на принадлежност. Това е чудесна човешка постъпка! Същата тази нагласа е необходима, за да се признаят правата на всяко човешко същество, дори и да е родено другаде.

Да поставим акцент върху социалната функция на собствеността

118. Светът съществува за всички, защото всички ние като хора сме родени на тази земя с едно и също достойнство. Различията в цвета, религията, способностите, родното място, мястото на живеене, както и толкова други разлики, не могат да бъдат приоритетни или използвани за основание за привилегии на някои пред правата на всички. Следователно като общност, ние сме призвани да бдим всяка личност да живее с достойнство и да има подходящи възможности за своето интегрално развитие.

119. През първите векове на християнската вяра, много мъдреци развиваха универсалното значение в своите размишления за общата съдба на създадените блага.[91] Това доведе до убеждението, че ако един човек не разполага с необходимото, за да живее достойно, то

някой друг го е лишил от това. Свети Йоан Златоуст го обобщава, като казва, че «да не направиш бедните - участници в твоите собствени блага, това означава да ги ограбиш и да им отнешеш живота. Това не са наши блага, които държим, а техните».[92] Или казано с други думи, както заявява и Свети Григорий Велики: «Когато даваме на бедните нещата, които са им необходими, ние не толкова им даваме от това което е наше, колкото им връщаме това, което е тяхно».[93]

120. Аз отново ще се присъединя към думите на Свети Йоан Павел II и ги препоръчвам на всички тези няколко думи, чиято сила може би не е усетена напълно: «Бог даде земя на целия човешки род, за да може да подкрепи всичките си членове, без да изключва или привилегирова никого».[94] В този смисъл, си припомням, че «християнската традиция никога не е признавала правото на частната собственост, като абсолютно или недосегаемо и тя подчертава социалната функция на всяка форма на частна собственост».[95] Принципът на общо използване на богатата, създадени за всички е «първият принцип на целия етично-социален ред»[96]; това е естествено, оригинално и приоритетно право.[97] Всички останали права, отнасящи се до необходимите блага за интегрално разцъфтяване на личностите, включително и частната собственост и всяко друго право «следователно не трябва да пречат, а напротив да улесняват реализацията»[98], както заявяваше Свети Павел VI. Правото на частната собственост може да бъде считано само като вторично естествено право, като се основава на принципа на универсалното предназначение на създадените блага; и това има съвсем конкретни последици, които трябва да бъдат отразени върху функционирането на обществото. Но често се случва вторичните права да се наслагват върху приоритетните и първоначалните, като ги лишават от каквото и да било практическо значение.

Права без граници

121. Следователно никой не може да бъде изключен, независимо къде е роден, камо ли заради привилегиите, с които се ползват другите, защото са родени някъде, където има повече възможности. Границите и ограниченията на Държавите не могат да попречат на това да се изпълни. Точно както е недопустимо, един човек да има

по-малко права, защото е жена , така е неприемливо родното място или мястото на живеене да предполага, че човек има по-малко възможности за достоен живот и развитие.

122. Развитието не трябва да бъде насочено към увеличаване на натрупването в полза на малцина, а трябва да осигурява «човешките права, лични и обществени, икономически и политически, включително правата на нациите и народите».[99] Правото на някои на свобода на предприемането или на пазара не може да бъде поставено над правата на народите и достойнството на бедните, не повече от зачитането на околната среда, защото «този, който притежава нещо, това е само, за да го управлява за благо на всички».[100]

123. Разбира се, дейността на предприемачите «е благородно призвание ориентирано да произвежда богатство и да подобрява света за всички».[101] Бог ни насърчава; Той очаква от нас, ние да експлоатираме способностите, които ни е дал и Той е изпълнил вселената с ресурси. В неговите намерения, «всеки човек е призван да се развива»,[102] а това включва развитието на икономически и технологични способности, нарастване на богатата и увеличаване на богатството. Но във всички случаи, тези способности на предприемачите, които са дар от Бог, би трябвало ясно да бъдат подредени в развитието на останалите хора и в изкореняването на мизерията, именно за създаване на разнообразни източници на труд. Наред с правото на частна собственост, винаги съществува принцип, по-важен и приоритетен, за подчиняването на всяка частна собственост на универсалното предназначение на земните блага и следователно, правото на всички за тяхното използване.[103]

Права на народите

124. Убеждението за общото предназначение на земните блага трябва да се прилага и днес за държавите, за техните територии и за техните ресурси. Разглеждайки всичко това не само от гледна точка на законността на частната собственост и правата на гражданите на един определен народ, но също така върху първия принцип за общото предназначение на богатата, тогава ние ще можем да заявим, че всяка страна е също така и на чужденеца, тъй като ресурсите на дадена територия не трябва да бъдат отказвани

на едно нуждаещо се лице, идващо от другаде. В действителност, както са учили Епископите от Съединените Американски Щати съществуват основни права, които «предшестват всяко общество, защото те произтичат от присъщото достойнство на всяка личност като Божие създание».[104]

125. Това предполага и друг начин да се разберат отношенията и обмена между страните. Ако всяка личност притежава неотменно достойнство, ако всяко човешко същество е мой брат или сестра и ако светът наистина принадлежи на всички, няма значение дали някой е роден тук или живее извън собствената си държава. Моята нация също е съвместно отговорна за своето развитие, въпреки че може да изпълнява тази отговорност по различни начини: като я приема великодушно в случай на спешна необходимост, като я подкрепя в собствената си страна, като се въздържа да използва или да изпразва чрез корумпирани схеми природните ресурси на цели страни, като по този начин възпрепятства достойното развитие на народите. Това, което се отнася за нациите се отнася и за различните райони на всяка страна, между които често съществуват сериозни неравенства. Но невъзможността да признаем равнопоставеното човешко достойнство за всички, понякога кара най-развитите райони в тези страни да мечтаят да се освободят от “бремето” на най-бедните части, за да увеличат допълнително тяхното ниво на потребление.

126. Говорим за нова мрежа в международните отношения, защото е невъзможно да се разрешат сериозните проблеми на света, като се мисли само за форми на взаимопомощ между индивиди или малки групи. Нека си спомним, че «неравенството не засяга само отделни индивиди, но така също цели страни, и ни задължава да мислим за етика в международните отношения».[105] А справедливостта изисква да бъдат признати и спазвани не само индивидуалните права, но също така и социалните права и правата на народите.[106] Това, което казваме предполага, че е гарантирано «основното право на народите за тяхното съществуване и за техния прогрес»[107], който понякога е сериозно затруднен от натиска упражняван от външния дълг. Обслужването на дълга, в много случаи не само не насърчава развитието, но го ограничава и силно го обуславя. Оставайки твърдо върху принципа, според който всеки легитимно сключен дълг трябва да бъде платен, начинът, по който

много бедни страни изпълняват ангажимента си към богатите не трябва да застрашава тяхното оцеляване и растеж.

127. Без съмнение се касае за друга логика. Ако не се опитаме да се впишем в тази логика, думите ми ще звучат като фантазии. Но ако приемем великият принцип на правата, които произтичат от факта за самото притежаване на неотменно човешко достойнство, е възможно да се приеме предизвикателството да се помечтае и да се помисли за едно друго човечество. Можем да се устремим към друга планета, която осигурява земя, подслон и работа за всички. Това е истинският път към мира, а не недалновидна и безсмислена стратегия за посяване на страх или недоверие в лицето на външни заплахи. Всъщност истинският траен мир е възможен само «въз основа на глобална етика за солидарност и сътрудничество в услуга на бъдещето, формирано чрез взаимозависимост, взаимоотговорност в лоното на цялото човешко семейство».[108]

ЧЕТВЪРТА ГЛАВА

СЪРЦЕ ОТВОРЕНО КЪМ СВЕТА

128. Ако твърдението, че всички ние като хора сме братя и сестри, не е просто абстракция, а се превърне в реалност и се конкретизира, то ни изправя пред поредица предизвикателства, които силно ни вълнуват, принуждавайки ни да се замислим за нови перспективи и да развием нови реакции.

Ограничението на границите

129. Когато ближният е едно лице мигрант, сложни предизвикателства се преплитат.[109] Разбира се идеалното би било да се избегне ненужната миграция и за да се постигне това, би трябвало да се създаде в страните по произход ефективна възможност да живеят и да израстват в достойнство, така че на място да се създадат условия за интегрално развитие на всеки, за да могат хората да се срещат. Но когато липсва забележим прогрес, трябва да се спазва правото на всяко човешко същество да намери място, където да може не само да отговори на своите основни потребности и тези на семейството си, но също така да се реализира пълноценно като личност. Нашите усилия спрямо хората мигранти, които пристигат могат да бъдат обобщени в четири глагола: *приемам,*

закрилям, насърчавам и интегрирам. Всъщност, «не става дума да се налагат програми за подпомагане от горе, а за съвместно постигане на път чрез тези четири действия, за да изградим градове и страни, които запазвайки своята присъща културна и религиозна идентичност, да бъдат отворени за различията и да умеят да ги преценяват под знака на човешкото братство».^[110]

130. Това предполага съществени отговори, особено пред лицето на онези, които бягат от сериозни хуманитарни кризи. Например: увеличаване и опростяване на визи, приемане на програми за частно и обществено партньорство, отваряне на хуманитарни коридори за най-уязвимите бежанци, предоставяне на подходящи и достойни жилища, осигуряване на лична безопасност и достъп до основни услуги, осигуряване на подходяща консулска подкрепа, гарантиране правото им да притежават лични документи за самоличност, справедлив достъп до правосъдие, възможност да си открият банкови сметки и да имат това, което е от съществено значение за жизненото им препитание, да им се предостави свобода на движение и възможност за работа, да се закрилят малолетните и да им се осигурява редовен достъп до образование, да се обмислят програми за временно попечителство или прием, да им се гарантира религиозна свобода, да се насърчава социалната интеграция, да се улеснява събирането на семейството и да се подготвят местните общности за процеса на интеграция. ^[111]

131. Важно е да се приложи към мигрантите, които са пристигнали от известно време и са се интегрирали в обществото - понятието "гражданство", което «се основава върху равенството на правата и задълженията, в изпълнението на които всички се ползват от справедливостта. Ето защо е необходимо да се ангажираме да установим в нашите общества концепцията за *пълно гражданство* и да се откажем от дискриминационното използване на термина *малцинства*, което носи в себе си кълновете на чувството за изолация и на малоценност; то подготвя почвата за враждебност и раздори и лишава отделни граждани от постигане на религиозни и граждански права, като ги дескриминира».

^[112]

132. Отвъд различните основни дейности, Държавите не могат сами да намерят адекватни решения «защото последиците от избора на всеки неминуемо падат върху цялата Международната Общност».

Следователно, «отговорите ще могат да бъдат плод само на съвместна работа»,^[113] чрез разработване на едно всеобхватно законодателство (управление) за *миграциите*. Във всеки случай «е необходимо да се създадат средносрочни и дългосрочни проекти, които стигат много по-далеч от отговора при спешно реагиране. От една страна те би трябвало ефективно да подпомогнат интеграцията на мигрантите в приемащите ги страни и в същото време да насърчат развитието на страните на произход чрез политики за солидарност, но които не подлагат помощта на стратегии и практики, които са идеологически чужди или противоречат на културите на народите, към които са адресирани».^[114]

Взаимни дарове

133. Пристигането на различни хора, идващи от един друг контекст на живот и култура, става дар, защото «историите на мигрантите също са истории за срещи между хора и култури: за приемащите общности и общества, те представляват една възможност за обогатяване и интегрално човешко развитие за всички».^[115] Ето защо «аз моля по-специално младите хора да не се оставят да ги вплетат в мрежите тези, които искат да ги противопоставят на другите младежи, които пристигат в техните страни, като им ги представят като опасни същества, сякаш те не са били надарени със същото неотменно достойнство, присъщо на всяко човешко същество».^[116]

134. От друга страна, когато искрено приемаме другия, ние му позволяваме да бъде себе си, като същевременно му предлагаме възможност за едно ново развитие. Различните култури, които са развили своето богатство през вековете, трябва да бъдат предпазени, за да не обеднява света. Те обаче трябва да бъдат насърчавани, за да разкриват нещо ново в срещата с другите реалности. Не можем да пренебрегнем риска да се окажем жертва на културна склероза. Ето защо «трябва да общуваме да откриваме богатствата на всеки, да ценим това, което ни свързва и да гледаме на различията като възможност за израстване с уважение към всички. Необходим е търпелив и уверен диалог, така че хората, семействата и общностите да могат да предават ценностите на тяхната собствена култура и да приемат доброто, идващо от опита на другите».^[117]

135. Използвам примери, които дадох преди време: културата на латиносите е «закваска за ценности и възможности, които могат да направят много добро в САЩ. [...] Силната имиграция винаги завършва с маркиране и преобразяване на местната култура. В Аржентина, силната италианска имиграция е белязала културата на обществото, а сред културните особености на Буенос Айрес присъствието на около двеста хиляди евреи придобива важно значение. Мигрантите, ако им помогнем да се интегрират, са благословия, богатство и дар, които приканват обществото да израства».[118]

136. Разширявайки погледа си, Великият Имам Ахмед Ал- Тайеб и аз припомниме, че «отношението между Запада и Изтока е безспорна и взаимна необходимост, която не може да бъде заместена нито пренебрегната, за да могат и двете страни взаимно да се обогатяват от цивилизацията на другата чрез обмен и диалог на култури. Западът би могъл да намери в цивилизацията на Изтока лек за някои свои религиозни заболявания причинени от господството на материализма. А Изтокът би могъл да открие в цивилизацията на Запада много елементи, които биха го подпомогнали да се спаси от слабостта, разделението, конфликтите и научно-техническия и културен упадък. Важно е да се обърне внимание на религиозните, културни и исторически различия, които са съществен компонент при формирането на личността, на културата и на източната цивилизация; и е важно да се консолидират общите и основните човешки права, за да се допринесе и гарантира достоен живот за всички хора на Изток и на Запад, като се избягва използването на политиката за двойния стандарт».[119]

Плодотворен обмен

137. Взаимният принос между държавите в действителност е в полза на всички. Страна, която напредва въз основа на оригиналната си културна традиция е съкровище за цялото човечество. Трябва да се развива съзнанието, че днес или всички се спасяваме или никой не се спасява. Бедността, упадъкът, страданията, навсякъде по света са благоприятна среда за развиване на проблеми, които в крайна сметка ще засегнат цялата планета. Ако сме загрижени за изчезването на някои видове, ние би трябвало да се притесняваме за

факта, че навсякъде има хора и народи, които не влагат своя потенциал и красота, поради бедност или други структурни ограничения, тъй като в крайна сметка това обеднява всички ни.

138. Ако това винаги е било вярно, днес то повече от всякога е в сила, поради реалността на един прекалено свързан свят с глобализацията. Нуждаем се от световен правен, политически и икономически ред «вероятно да увеличи и да ориентира международното сътрудничество към солидарно развитие на всички народи».[120] В крайна сметка това ще бъде от полза за цялата планета, защото «помощта за развитие на бедните страни» води до «създаване на богатство за всички».[121] От гледна точка на интегралното развитие това предполага, че е необходимо също така да се даде «на най-бедните нации оперативен глас в общите решения»[122] и да се положат усилия «да се облекчи достъпа до международния пазар на страните белязани от бедност и слабо развитие».[123]

Безвъзмездност, която приема

139. Не бих искал обаче да огранича този подход до един вид утилитаризъм. Безвъзмездност съществува. Това е способността да правиш определени неща, само защото са добри сами по себе си, без да очакваш веднага нещо в замяна. Това прави възможно приемането на чужденеца, дори ако за момента това не носи никаква осезаема полза. Но някои страни искаха само да приемат изследователи или инвеститори.

140. Този, който не живее в братска безвъзмездност, превръща своето съществуване в обезпокоителна търговия; той винаги измерва какво дава и какво получава в замяна. Бог от друга страна дава безвъзмездно, за да помогне дори на онези, които не са верни и «кара слънцето да изгрее върху нечестивите и върху добрите» (Мт 5, 45). Не напразно Исус препоръчва: «А ти, когато правиш добро, нека лявата ти ръка не знае какво прави дясната, за да остане благоденствието ти в тайна» (Мт 6, 3-4). Ние получихме живота безвъзмездно, не сме платили, за да го имаме. Тогава всички ние можем да даваме без да очакваме нищо в замяна, да правим добро, без така да изискваме от този човек, на когото помагаме. Ето какво

казваше Исус на Своите ученици: «Даром получихте, даром давайте» (Mt 10, 8).

141. Истинското качество на различните страни по света се измерва чрез тази способност да мислим не само като държава, а като човешко семейство, и това се доказва особено в критични моменти. Национализмите основани върху самовглъбяването, в крайна сметка отразяват неспособността за безвъзмездност, грешката да вярваме, че можем да се развиваме заедно с разрухата на другите и че като се затворим за другите, сме по-добре защитени. На мигранта се гледа като на узурпатор, който не предлага нищо. По този начин започваме наивно да мислим, че бедните са опасни или безполезни и че властните са щедри благодетели. Само една социална и политическа култура, която взема предвид безвъзмездното приемане ще може да има бъдеще.

Местно и универсално

142. Добре е да припомним, че «между глобализацията и локализацията също има напрежение. Трябва да обърнем внимание на глобалното измерение, за да не изпадаме в ежедневни дребнавости. В същото време не трябва да изпускаме от поглед това, което е местно, което ни позволява да ходим с крака по земята. Обединяването на двете ни пречи да изпаднем в една от тези две крайности: едната, че гражданите живеят в абстрактен и глобализиращ се универсализъм. [...] Другата, че се превръщат във фолклорен музей на затворени отшелници, осъдени винаги да повтарят едни и същи неща, неспособни да позволят да бъдат предизвикани от различното, да оценят красотата, която Бог разпространява извън техните граници».[124] Трябва да вземем предвид това, което е глобално, което ни предпазва от тесногърдие. Когато къщата не е вече дом, но затвор, тъмница, това което е глобално ни спасява, защото е като последна кауза, която ни води към пълнота. В същото време трябва внимателно да вземем предвид местното, защото има нещо, което глобалното не притежава: фактът да бъде закваска, да обогатява, да задейства механизмите на субсидиарност(подчиненост). Следователно всеобщото братство и социалното приятелство навсякъде съставляват два неразделни съществени полюса. Разделянето им води до пагубни изкривявания и поляризация.

Местният вкус

143. Решението не се състои в отварянето, което отрича собственото си съкровище. Както няма диалог с другия без лична идентичност, така и между народите няма откритост, ако не е основана върху любовта към своята земя, към своя народ, към културните си черти. Не се срещам с другия, ако не притежавам традиция, в която съм закотвен и вкоренен, защото именно там мога да приема дара на другия и да му предложа нещо автентично. Възможно е да приема този, който е различен и да получа неговия оригинален принос до степента, в която съм вкоренен в своя народ, със своята култура. Всеки обича и се грижи за земята си с особено внимание и се грижи за родината си, точно както всеки трябва да обича и да се грижи за дома си, за да не се срути, защото съседите няма да го направят. Благото на вселената изисква от всеки да закриля и обича своята собствена земя. В противен случай последиците от бедствието в дадена страна в крайна сметка ще засегнат цялата планета. Това се основава върху положителното значение на правото за собственост: аз защитавам и култивирам нещо, което притежавам така, че то да може да допринесе за доброто на всички.

144. В допълнение, това е предпоставка за здравословен и обогатяващ обмен. Фонът на житейския опит в определена среда и култура е това, което позволява на някого да възприема аспекти от реалността, докато тези, които нямат това преживяване са неспособни да ги разбират със същата лекота. Универсалното не трябва да бъде хомогенна, еднообразна и стандартизирана империя на една доминираща форма на култура, която в крайна сметка ще накара полиедъра (многостенна) да загуби цветовете си и да доведе до умора. Това е изкушението, изразено в древната история за Вавилонската кула: изграждането на една кула, която може да достигне небето, не изразява единството между различните народи, способни да общуват въз основа на тяхното разнообразие. По-скоро това беше заблуден опит, породен от амбиция и горделивост, да създадат едно единство, различно от това, което Бог поиска в своя провиденчески план за народите. (виж *Бит* 11, 1-9).

145. Има една фалшива отвореност към универсалното, изхождайки от празната повърхност на този, който не е способен да проникне до дъното на реалностите на своята родина, или този, който подхранва

негодувание към своя народ, което не е преодолял. Във всеки случай, «винаги трябва да разширяваме погледа си, за да разпознаем едно по-голямо добро, което ще бъде от полза за всички. Но трябва да се направи, без да се бяга, без да се изкоренява. Необходимо е да вкореняваме корените си в плодородната почва и в историята на своето собствено място, което е дар от Бог. Работим върху малкото, с това, което е близо до нас, но с по-широка перспектива. [...] Нито глобалната сфера, която унищожавя, нито изолираната пристрастност, която прави безплодна»,^[125] това е многостенът, където същевременно всеки е зачетен в неговата стойност, «цялото е повече от частта, и също така повече от обикновения сбор от тези части».^[126]

Универсален хоризонт

146. Нарцисистите, обсебените от местния партикуларизъм, не са здравословна любов за своя народ и своята култура. Те прикриват стесненият си мироглед, поради известна несигурност и от страх от другия, предпочитат да изграждат ровове, за да се предпазят. Обаче не е възможно да бъдеш местен по здравословен начин, без да си искрено и приветливо отворен към универсалното, без да се оставиш да бъдеш предизвикан от случващото се другаде, без да позволиш да бъдеш обогатен от други култури или без да се солидаризираш с драмите на другите народи. Този местен партикуларизъм се обвива натрапчиво около някои идеи, обичаи и сигурности, неспособен да се възхити от множеството възможности и красоти, които целият свят предлага, лишен от истинска и великодушна солидарност. Така местният живот не е автентично възприемчив, не позволява да бъде допълван от другия, следователно той е ограничен във възможностите си на развитие, става статичен и погива. Тъй като по същество всяка здрава култура е отворена и приветлива по природа, така че «една култура без универсални ценности не е истинска култура».^[127]

147. Нека си признаем, че колкото по-малко са отворени ума и сърцето на една личност, толкова по-малко ще може да интерпретира заобикалящата я реалност, в която се намира. Без връзка и без контраст с този, който е различен е трудно да разберем ясно и напълно себе си, както и своята собствена страна, защото другите култури не са неприятели, от които би трябвало да се

предпазваме, а различни отражения на неизчерпаемостта на богатството на човешкия живот. Разглеждайки себе си по отношение на другия, на този, който е различен, всеки може по-добре да разпознае особеностите на собствената си личност и своята култура: техните богатства, техните възможности и техните ограничения. Опитът, който се провежда на едно място трябва да бъде развит “в контраст” и “в унисон” с опитите на останалите, които живеят в различни културни контексти.[128]

148. Всъщност здравата откритост, никога не накърнява идентичността. Тъй като обогатявайки се с елементи дошли от другаде, една жива култура не копира или не просто получава, но интегрира новостите „по свой начин“. Това слага началото на нов синтез, който в крайна сметка е от полза за всички, защото културата откъдето идва този принос, в замяна е запазена. Ето защо аз насърчавах коренното население да се погрижи за своите корени и за културите на своите предци, но държа да изясня, че «моето намерение не е [...] да предлагам напълно затворен неисторически замразен индегинизъм, който би отказал всяка форма на кръстосване», тъй като «собствената културна идентичност се задълбочава и обогатява в диалога с различията и автентичните средства за запазването ѝ, а не в изолацията, която я обеднява».[129] Светът вярва и се изпълва с красота нова благодарат за последователните синтези, които се създават между отворените култури, извън културното налагане.

149. За да стимулираме здравословна връзка между любовта към родината и сърдечната интеграция в човечеството, като цяло добре е да помним, че световната общност не е резултат от прост сбор от отделни страни, а самото общение, което съществува между тях, взаимното включване, което предхожда проявата на всяка отделна група. Всяка човешка група се интегрира в тази мрежа на всеобщо общение, която открива там своята красота. Поради това всеки, който е роден, в определен контекст знае, че принадлежи към по-голямо семейство, без което е невъзможно да се разбере напълно.

150. Този подход в крайна сметка предполага безрезервно приемане, че никой народ, както и никоя култура или личност не може да се сдобие с всичко за себе си. Останалите са конститутивно необходими за изграждането на пълноценен живот. Осъзнаването,

че има граници, или че не си свършен, далеч от това да бъде заплаха, се превръща в ключов елемент, за да мечтаем и разработваме един общ проект. Защото «човекът е също толкова същество-граница, което няма граница».[130]

Въз основа на региона на всеки

151. Благодарение на регионалния обмен, чрез който по-слабо развитите страни се отварят за целия свят, универсалността може да запази особеностите. Адекватното и автентично отваряне на света предполага способността да се отворим за ближния, в семейството от нации. Културната, икономическа и политическа интеграция със съседните народи би трябвало да бъде придружена от образователен процес, който насърчава стойността на любовта към ближния, първото необходимо упражнение за постигане на всеобща здравословна интеграция.

152. В някои квартали на работническата класа, където всеки спонтанно чувства задължението да придружава и да помага на съседа, все още оцелява духа на „съседството“. На тези места, които съхраняват тези ценности на общността, човек поддържа близки отношения, характеризирани се с безвъзмездност, солидарност и взаимност, започвайки със смисъла на едно “ние” от квартала.[131] Нека това да се изживее и между съседни държави, за да бъдат в състояние те да изградят сърдечни взаимоотношения на съседство между своите народи! Но индивидуалистичните визии се проявяват в отношенията между страните. Опасността да живеете с подозрение едни към други, считайки, че другите са опасни конкуренти или неприятели, се отразява на отношенията между народите от един и същ регион. Може би сме били възпитани в този страх и с това недоверие!

153. Някои силни държави и големи предприятия се възползват от тази изолация и предпочитат да водят преговори с всяка държава поотделно. От друга страна за малките или бедните страни се отваря възможността да сключат регионални споразумения с техните съседи, които им позволяват да преговарят заедно (*en bloc*) и да избягнат да станат маргинални сегменти и зависими от големите сили. Днес никоя национална Държава не е в състояние изолирано да осигури общото благосъстояние на своето население.

ПЕТА ГЛАВА

НАЙ-ДОБРАТА ПОЛИТИКА

154. Необходима е по-добра политика, поставена в услуга на истинското общо благо, за да се позволи развитието на световна общност, способна да постигне братство между народите и нациите, които живеят в социално приятелство. Напротив за съжаление, политиката днес често приема форми, които възпрепятстват похода към един различен свят.

Популизъм и либерализъм

155. Презрението към слабите може да бъде прикрито под популистки форми, които се използват демагогично за свои цели, или под либерални форми в услуга на икономическите интереси на силните. И в двата случая срещаме трудности да мислим за един отворен свят, където има място за всички, който интегрира най-слабите и уважава различните култури.

Народен или популистки

156. През последните години терминът „популизъм“ или „популистки“ наводни медиите и обхвана езика като цяло. По този начин загуби своя смисъл, който би могъл да има, и се превърна в една от полярностите на разделеното общество, до такава степен, че претендира да класифицира всички хора, групи, общества и правителства въз основа на двоичното разделение: „популист“ или „не популист“. Вече не е възможно човек да изрази мнението си по тема без да се опитат да го класифицират в единия или в другия лагер, понякога, за да го дискредитират несправедливо или за да го превъзнасят прекомерно.

157. Претенцията за установяване на популизма като рамка за прочит на социалната реалност има и друга слабост: тя игнорира легитимността на понятието за народ. Опитът да се премахне тази категория от езика, би могъл да доведе до елиминиране на самата категория „демокрация“ – т.е. „управлението на народа“. Дори и да не искаме да твърдим, че обществото е нещо повече от прост сбор от индивиди, имаме нужда от думата „народ“. Реалността е, че имаме социални феномени, които изграждат мнозинствата, че има

мегатрендове и проучвания в общността. Може също така да помислим за общи цели, извън различията, да оформим общ проект. И накрая много е трудно да се проектира нещо голямо в дългосрочен план, ако то не се превърне в колективна мечта. Всичко това се изразява със съществителното “народ” и чрез прилагателното “народен”. Ако те не бяха взети под внимание - със солидната критика на демагогията - щеше да бъде пропуснат един фундаментален аспект на социалната реалност.

158. Всъщност съществува недоразумение: «Народ не е логическа категория, нито мистична категория, ако я приемем в смисъла, че всичко, което хората правят е добро, или в смисъл, че хората са ангелска категория. Това се отнася до една митическа категория. [...] Когато обяснявате какво е народ, използвате логически категории, защото трябва да го обясните: наистина, това е необходимо. Но вие не обяснявате смисъла на принадлежност към даден народ. В термина народ има нещо повече, което не може да бъде обяснено логично. Да бъдеш част от един народ, това означава да бъдеш част от обща идентичност, изградена от социални и културни връзки. И това не е нещо автоматично, а точно обратното: това е един бавен и труден процес ...към един общ проект».[132]

159. Има народни лидери способни да интерпретират настроенията на един народ, неговата културна динамика и основните тенденции в едно общество. Функцията, която те изпълняват, обединявайки и ръководейки, може да служи като основа за траен проект на трансформация и израстване, който също включва способността да се направи място за другите за общото благо. Но той се оказва нездравословен популизъм, когато се превръща в умение на индивида да завладява, за да инструментализира политически културата на народа, чрез някакъв идеологически символ, в услуга на личния си проект и за поддържането на властта си. Понякога се стремим да спечелим популярност, като изострим най-ниските егоистични наклонности на някои сектори на населението. Това може да се влоши, като се превърне в груби или изкусни форми на робство от институциите и законите.

160. Затворените популистски групи обезобразяват термина „народ“, тъй като всъщност това, за което говорят хората, не е истинския народ. Всъщност категорията „народ“ е отворена. Живият

динамичен народ, който има бъдеще, е отворен постоянно за нови синтези, интегриращи този, който е различен. Той не го прави, отричайки се от себе си, а като е на разположение за промяна, да постави под въпрос, да се развие, да бъде обогатен от другите, и така може да еволюира.

161. Друг признак на деградация на популярното лидерство, това е непосредствеността. Популярните искания се изпълняват, за да се осигурят гласове или одобрение, но без да се напредва в трудна и постоянна задача, която осигурява на хората ресурси, за тяхното развитие, за да могат да си изкарват прехраната със свои усилия и креативност. В този смисъл ясно заявих, че това е «далеч от мен да предлагам безотговорен популизъм».[133] От една страна преодоляването на неравенствата предполага икономическо развитие, използване възможностите на всеки регион и по този начин осигуряване на устойчива справедливост. [134] От друга страна, «планове за подкрепа, които се сблъскват с определени извънредни ситуации би трябвало да бъдат считани само като временни отговори».[135]

162. Големият въпрос това е трудът. Това, което е наистина популярно – защото допринася за благото на народа– а именно да осигури на всеки възможността да накара да покълнат семената, които Бог е поставил в него, неговите способности, неговият инициативен дух, неговите силни страни. Това е най-добрата помощ, която може да се даде на един беден човек, това е най-добрият път към достоен живот. Ето защо настоявам върху факта, че «подпомагането на бедните хора с пари винаги трябва да бъде временно решение при справяне с извънредни ситуации. Основната цел винаги би трябвало да бъде да им се даде възможност да живеят достойно чрез труд».[136] Механизмите на производство могат да се променят, но политиката не може да отстъпи от целта да гарантира, че организацията на обществото осигурява на всеки някакви начини да допринесе чрез своя принос и своите усилия. Всъщност, «не съществува по-лоша бедност от тази, която те лишава от труд и достойнството да се трудиш».[137] В едно наистина развито общество трудът е неминуемо измерение на социалния живот, защото е не само средство за препитание, но и път за пълноценно личностно развитие, за да се установят здравословни взаимоотношения, да се реализират, да споделят

даровете, да се чувстват съгговорни за подобряването на света и в крайна сметка да живеят като народ.

Стойности и граници на либералните виждания

163. Категорията на народа, който интегрира положителна оценка за общностните и културните връзки, обикновено се отхвърля от индивидуалистичните либерални възгледи, където обществото се разглежда като прост сбор от съжителстващи интереси. Те говорят за зачитане на свободите, но без корена на една обща история. В някои контексти е обичайно да се види, че се третират като популисти всички, които защитават правата на най-бедните в обществото. За тези виждания, категорията на народа е митификация на нещо, което в действителност не съществува. При все това тук се създава една ненужна поляризация, защото нито идеята за народа, нито тази за ближния, не са чисто митични или романтични, които изключват или презират социалната организация, науката и институциите на гражданското общество.[138]

164. Милосърдната любов обединява две измерения – митично и институционално – тъй като предполага ефективен процес на трансформация на историята, който изисква, всичко да бъде интегрирано: именно институциите, законът, техниката, опитът, професионалният принос, научният анализ, административните процедури. Всъщност, «няма [...] личен живот, освен защитен от обществения ред; домът има интимност само в рамките на закона, в състояние на спокойствие основано върху закон и сила и при условие на осигурено минимално благосъстояние чрез разделението на труда, търговския обмен, социалната справедливост и политиката на гражданството».[139]

165. Истинската милосърдна любов е способна да интегрира всичко това в своето разгръщане и трябва да се прояви в междуличностна среща; тя също така е способна да достигне до отдалечените брат и сестра, наистина пренебрегнати, чрез различните ресурси, които институциите на организираното, свободно и творческо общество са в състояние да създадат. Ако вземем предвид този случай, дори Добрият Самарянин се нуждаеше от съществуването на един хан, който да му позволи да разреши онова, което сам не беше в

състояние в този момент да осигури. Любовта към ближния е реалистична и не пропилява нищо, което е необходимо, за да се промени хода на историята в полза на бедните. В противен случай левите идеологии или социалните размисли понякога се съчетават с индивидуалистични навици и неефективни начини, от които се възползват само едно малко малцинство от хора. В същото време мнозинството на тези, които са изоставени остава на милостта на евентуалната добра воля на малцина. Това разкрива необходимостта да се насърчава не само мистиката на братството, но също така и по-ефективна социална организация, която да помогне да се разрешат належащите проблеми на изоставените хора, които страдат и умират в бедните страни. И обратно, това означава, че там има само един възможен изход, една единствена приемлива методология, една икономическа рецепта, която може да се приложи еднакво за всички, и предполага, че дори и най-строгата наука може да предложи различни начини.

166. Всичко това би било несигурно, ако ние изгубим способността да усещаме необходимостта от промяна в човешките сърца, в навиците и в начина на живот. Това се случва, когато политическата пропаганда, медиите и създателите на общественото мнение упорито насърчават индивидуалистичната и наивна култура пред необузданите икономически интереси и организацията на обществата в услуга на онези, които вече имат твърде много власт. Ето защо моята критика на технократичната парадигма не означава, че бихме могли да бъдем в безопасност, ако просто се опитваме да контролираме нейните грешки. Защото най-голямата опасност не се състои в нещата, в материалните реалности, в организациите, а в начина по който хората ги използват. Проблемът е в човешката немощ, постоянната тенденция към егоизъм от страна на човека, който е част от това, което християнската традиция нарича "похотливост" : тенденцията на човешкото същество да се затвори в иманентността на своето Аз, на своята група и на своите дребнави интереси. Тази похотливост не е недостатък на нашето време. Тя съществува откакто човекът е човек и просто се преобразява приема различни форми във всяка епоха; и като цяло използва инструментите, които историческият момент ѝ предоставя на разположение. Но е възможно да се преодолее с Божията помощ.

167. Възпитателната работа и развитието на навиците за солидарност, способността да се мисли за човешкия живот по-интегрално и в духовна дълбочина са необходими, за да се гарантира качество на човешките отношения, по такъв начин, че самото общество да реагира на неговите неравенства, отклонения и злоупотреби чрез икономически, технологични, политически и медийни правомощия. Някои либерални виждания пренебрегват този фактор на немоцта на хората и си представят един свят, който се подчинява на определен ред, който сам по себе си би могъл да гарантира бъдещето и разрешаването на всички проблеми.

168. Пазарът сам по себе си не решава всичко, дори още веднъж те искат да ни накарат да вярваме в догмата за неолибералната вяра. Касае се за едно бедно, повтарящо се мислене, което предлага едни и същи рецепти за всички предизвикателства, които възникват. Неолиберализмът се възпроизвежда само, прибъгвайки до магични понятия “поток” или “спадове” – без да ги назовава – като единственото средство за решаване на социални проблеми. Той не си дава сметка, че така наречения поток не намалява неравенството, че е източник на нови форми на насилие, които застрашават социалната структура. От една страна е необходима активна икономическа политика, насочена към «насърчаване на икономика, която облагодетелства производственото разнообразие и предприемаческото творчество»^[140] да се наложи така, че да е възможно увеличаването на работните места, вместо да намаляват. Финансовите спекулации, чиято онова цел е лесната печалба продължават да поражда хаос. От друга страна, «без вътрешни форми на солидарност и взаимно доверие пазарът не може да изпълни пълноценно икономическата си функция. Днес именно това доверие липсва.»^[141]. Крайният резултат не отговори на предвижданията и догматичните рецепти на основната икономическа теория и показва, че не бяха надеждни. Крехкостта на глобалните системи изправени пред лицето на пандемията показва, че всичко не може да бъде разрешено със свободата на пазара и че в допълнение към реабилитацията на здравата политика, която не е обект на диктата на финансите, трябва «да се постави отново в центъра - човешкото достойнство- и на този стълб трябва да бъдат изградени алтернативни социални структури, от които се нуждаем».^[142]

169. В някои тесни и едноцветни икономически виждания изглежда няма място например за народни движения, обединяващи безработни, временни и неформални работници, както и много други хора, които не влизат лесно в установените мрежи. В действителност те генерират няколко форми на популярна икономика и производство в общността. Трябва да мислим за социално, политическо и икономическо участие по такъв начин, «че [да включва] популярни движения и да съживява структурите на местни, национални и международни форми на управление, с потока морална енергия, от който произтича участието на изключените в изграждането на общото бъдеще». И в същото време е необходимо да работим така, че «тези движения, тези опити на солидарност, които израстват отдолу, от недрата на планетата, да се вляят и занаят да бъдат по-координирани, да се срещнат».[143] Но без да изневеряват на своите характеристики, защото те «са сеячи на промяна, инициатори на процес, в който милиони малки и големи действия се сливат творчески, като в стих».[144] В този смисъл, “социалните поети” са тези, които работят, предлагат, насърчават и освобождават по свой начин. Благодарение на тях ще бъде възможно пълноценно човешко развитие, което предполага, «тази идея за социални политики, замислена като политика към бедните, но никога с бедните, никога за бедните, и още по-малко включена в един проект, обединяващ народите, да бъде преодоляна».[145] Въпреки че са обезпокоителни, въпреки че някои “мислители” не знаят как да ги класифицират, трябва да имаме смелостта да признаем, че без тях, «демократията атрофира, става номинализъм, формалност, губи своята представителност, обезпътява се, защото оставя хората отвън, във всекидневната си борба за достойнство, в изграждането на своята съдба».[146]

Международна власт

170. Позволявам си да повторя, че «финансовата криза от 2007-2008 година беше възможност за развитието на една нова икономика, повнимателна към етичните принципи и за една нова регулация на спекулативната финансова дейност и фиктивното богатство. Но нямаше реакция, която би могла да доведе до преосмисляне на остарелите критерии, които продължават да управляват света».[147] По-лошото е, че реалните стратегии, разработени в

последствие в света, изглежда целят повече индивидуализъм, повече дезинтеграция, повече свобода за истински силните, които винаги намират начин да се измъкнат невредими.

171. Бих искал да подчертая, че «да дадеш на всеки това, което му се полага, следвайки класическата дефиниция за справедливост, означава, че никой човек или човешка група не може да се смята за всемогъщ, упълномощен да премине през достойнството и правата на други физически лица или техни социални групирания. Фактически разпределението на властта – преди всичко политическа, икономическа, за отбрана, технологична – между множество субекти, както и създаването на правна система за регулиране на вземанията и интересите, конкретизира ограничаването на властта. При това световната панорама днес ни представя много фалшиви права, и в същото време големи лишени сектори, по-скоро жертви на едно лошо управление на властта».[148]

172. XXI^и век «е сцена на отслабване на силата на националните Държави, най-вече защото икономическото и финансовото измерение от транснационален характер, се стреми да преобладава над политиката. В този контекст съзряването на международните институции става необходимо, те трябва да станат по-силни и ефикасно организирани, като властите се определят справедливо по споразумение между националните правителства, и имат властта да санкционират».[149] Когато обсъждаме възможността за форма на световен авторитет, уредена със закон,[150] не е задължително да мислим за лична власт. Въпреки това, би трябвало да се включи създаването на по-ефективни световни организации, с власт, която да гарантира световното общо благо, изкореняването на глада и бедността, както и реалната защита на основните човешки права.

173. В този смисъл припомням, че има нужда от реформа «на ООН, както и на международната икономическа и финансова архитектура, за да се даде конкретна реалност на концепцията за семейството на Нациите».[151] Без съмнение това предполага точни законови граници, за да се избегне тази власт да не бъде кооптирана чрез няколко страни и в същото време да се предотврати налагането на култура или нарушаването на

основните свободи на по-слабите Нации, поради идеологически различия. Всъщност, «Международната Общност е правна общност основана на суверенитета на всяка Държава-членка, без никакви подчинени връзки, които отричат или ограничават нейната независимост».[152] Но «работата на Организацията на Обединените Нации, като се започне от постулатите на Преамбюла и първите членове на нейната Конституционна Харта, може да се разглежда като развитие и насърчаване на върховенството на закона, като се разбира, че справедливостта е необходимо условие за постигане на идеала за всеобщо братство.[...] Трябва да осигурим безспорното върховенство на закона и неминуемото прибягване до преговори, добри услуги и арбитраж, както е предложено в Хартата на Обединените Нации, истински основен правен стандарт».[153] Тази Организация не трябва да бъде делегитимирана, защото нейните проблеми или недостатъци могат да бъдат разрешени чрез консултации.

174. Трябват смелост и великодушие, за да се установят свободно определени общи цели и да се гарантира спазването на някои основни стандарти по целия свят. За да бъде това наистина полезно, трябва да спазим «изискването да се спазват подписаните ангажименти- *pacta sunt servanda* - », [154] така че да се избегне «изкушението да се прибягва до правото на силата, вместо към силата на правото».[155] Това изисква консолидация на «нормативните инструменти за мирно разрешаване на противоречия [които] трябва да бъдат преосмислени, за да се подкрепи техният обхват и техния задължителен характер».[156] Сред тези правни инструменти, многостранните споразумения между Държавите трябва да имат специално място, тъй като те гарантират по-добре от двустранните споразумения опазването на едно наистина универсално общо благо и защитата на най-слабите Държави.

175. Слава на Бога, много групи и организации на гражданското общество помагат за преодоляване на слабостите на международната общност, липсата на координация в сложни ситуации, липсата на бдителност по отношение на основните човешки права в много критични за определени групи ситуации. Така принципът за субсидиарност става конкретна реалност гарантираща участието и действията на общностите и

организациите с по-нисък ранг, които допълват действията на Държавата. Много често те полагат възхитителни усилия, мислейки за общото благо; а някои от техните членове успяват да извършат наистина героични жестове, които разкриват красотата, на която нашето човечество все още е способно.

Социална и политическа благотворителност

176. За много хора днес политиката е лоша дума и не може да се пренебрегне, че в основата на този факт, често стоят грешките, корупцията, неефективността на определени политици. Към това се добавят стратегии, които се стремят да отслабят политиката, да я заменят с икономика или да я подложат на някаква идеология. Но светът може ли да функционира без политика? Може ли да има подходящ път към всеобщо братство и социален мир без добра политика?[157]

Подходяща политика

177. Позволявам си да настоявам отново върху факта, че «политиката не трябва да се подчинява на икономиката и икономиката не трябва да се подчинява на диктати нито на парадигмата за ефикасност на технокрацията».[158] Дори ако трябва да отхвърлим злоупотребата с власт, корупцията, нарушаването на законите и неефективността, «не можем да оправдаем една икономика без политика, която би била неспособна да насърчава друга логика, която управлява различни аспекти на актуалната криза».[159] Напротив, «ние се нуждаем от политика с широки възгледи, която да следва цялостен подход, интегрирайки в интердисциплинарен диалог различните аспекти на кризата».[160] Аз мисля за «една здрава политика, способна да реформира институциите, да ги координира и да им предостави добри практики, които да им позволят да победят порочния натиск и инерцията».[161] Не можем да искаме това от икономиката, нито да приемем да се възползва от реалната власт на Държавата.

178. Изправен пред толкова много дребнави и недалновидни форми на политиката, си припомням, че «величието на политиката се разкрива, когато в трудни времена човек работи за велики принципи, мислейки за общото благо в дългосрочен план. Много

е трудно за политическата власт да поеме това задължение в проект за Нацията»[162] и още повече в общ проект за сегашното и бъдещото човечество. Мисленето за тези, които ще дойдат не служи за изборни цели, но това е което изисква истинската справедливост, защото както учеха Епископите на Португалия, земята «е един заем, който всяко поколение получава и трябва да предаде на следващото поколение».[163]

179. В световен мащаб обществото има сериозни структурни недостатъци, които не могат да се разрешат с кръпки или с чисто случайни бързи решения. Някои неща трябва да се променят благодарение на фундаментални ревизии и важни трансформации. Само една разумна политика ще може да ги поведе, като ангажира най-различни сектори и най-разнообразни знания. По този начин една икономика интегрирана в политически, социален, културен и популярен проект, визираща общото благо, може «да отвори път към различни възможности, които не включват спирането на творчеството на човека и мечтата му за прогрес, а насочването на тази енергия към нови пътища».[164]

Политическа любов

180. Признаването на всяко човешко същество, като брат или сестра и търсенето на социално приятелство, което включва всички не са обикновени утопии. Това изисква решението и способността да се намерят ефективни пътища, които всъщност ги правят възможни. Всяко ангажиране в тази посока се превръща във върховно упражнение за милосърдна любов. Всъщност човек може да помогне на човек в нужда, но когато се присъедини към другите, за да създадат социални процеси на братство и справедливост за всички, той влиза в «полето на най-голямата милосърдна любов, политическата любов».[165] Става въпрос за прогресиране към политически и социален ред, чиято душа ще бъде социалната милосърдна любов.[166] За пореден път призовавам за реабилитиране на политиката, която «е много благородно призвание, тя е една от най-ценните форми на милосърдната любов, защото търси общото благо».[167]

181. Всички ангажименти произтичащи от социалната доктрина на Църквата «са пропити с любов, която според учението на Христос е

синтез на целия Закон.(виж *Мт* 22, 36-40) ».[168] Това предполага, че ние признаваме че, «любовта направена от малки жестове и взаимно уважение е също така гражданска и политическа и се проявява във всички действия, които се опитват да изградят един по-добър свят».[169] Ето защо любовта се изразява не само в отношения на близост и интимност, но също така и в «макро-отношенията: социални, икономически и политически отношения».[170]

182. Тази политическа милосърдна любов предполага, че сме развили социално чувство, което надхвърля всякакъв индивидуалистичен манталитет: «Социалната милосърдна любов ни кара да обичаме общото благо и ни води ефективно да търсим благото на всички хора, разглеждани не само индивидуално, но също така в социално измерение, което ги обединява».[171] Всеки става пълноценна личност, когато принадлежи към един народ, и същевременно няма истински народ, без уважение към лицето на всеки човек. Народ и личност са термини, които се призовават. При това днес се претендира, че хората се свеждат до индивиди, лесно доминирани от властите, в търсене на фалшиви интереси. Добрата политика търси начини за изграждане на общности с различни нива за социален живот, за да се балансира и преориентира глобализацията, за да се избегнат нейните дезинтегриращи ефекти.

Ефективна любов

183. Благодарение на «социалната любов»[172], е възможно да се прогресира към цивилизацията на любовта, към която можем да се почувстваме призвани. Милосърдната любов чрез своя универсален динамизъм може да изгради един нов свят,[173] защото това не е стерилно чувство, но най-добрият начин да се достигнат ефективни пътища на развитие за всички. Социалната любов е една «сила, способна да създаде нови начини за справяне с проблемите на днешния свят и да се обновят дълбоко от вътре структурите, социалните организации и правните норми».[174]

184. Милосърдната любов е в сърцето на всеки здравословен, социален и отворен живот. Днес обаче, «не е необичайно тя да бъде обявена за неспособна да тълкува и насочва моралните отговорности».[175] Тя е много повече от субективен

сантиментализъм, ако е обединена с отдаденост към истината, така че да не бъде «жертва на емоциите и условно мнение на хората».[176] По-точно, връзката ѝ с истината позволява на милосърдната любов да бъде универсална и така не ѝ позволява тя да бъде «преместена в ограничено пространство и релационно обединена».[177] В противен случай, «в диалога между знанията и тяхното прилагане в действие, тя [ще бъде] изключена от проектите и процесите за изграждане човешкото развитие в универсален мащаб».[178] Без истината емоционалността е лишена от релационно и социално съдържание. Ето защо отвореността към истината защитава милосърдната любов от една фалшива вяра, лишена от «човешки и всеобщ дъх».[179]

185. Милосърдната любов се нуждае от светлината на истината, която непрекъснато търсим и «тази светлина е в същото време, тази на разума и на вярата»,[180] без релативизъм. Това също предполага развитието на науките и техния незаменим принос за намиране на конкретните и най-сигурни начини за постигане на желаните резултати. Всъщност, когато е заложено благо на всички, добрите намерения не са достатъчни, но наистина е необходимо да постигнат това, от което те се нуждаят, както и техните нации, за да се реализират.

Дейността на политическата любов

186. Съществува така наречената “предизвикваща” милосърдна любов, която се състои от действия, произтичащи директно от добродетелта на милосърдната любов към хората и народите. Така също съществува и “наложена” милосърдна любов: тези прояви на милосърдна любов, които подтикват към създаване на по-здрави институции, по-справедливи разпоредби и по-солидарни структури.[181] По този начин, «ако ангажирането се старее да организира и структурира обществото, така че ближният да не се окаже в бедност, е също така необходим акт на милосърдна любов».[182] Това е милосърдна любов да придружаваме един човек, който страда, но също така е милосърдна любов, всичко което се прави без да сме в пряк контакт с този човек, за да променим социалните условия, които са в основата на неговото страдание. Ако някой помогне на възрастен човек да прекоси реката, това е изискана милосърдна любов, политическият ръководител му

изгражда мост и това също е акт на милосърдна любов. Ако някой помага на другите, давайки им храна, а политическият ръководител им създава работни места и така той упражнява един извисен вид милосърдна любов, която облагородява неговата политическа дейност.

Загриженост от любов

187. Тази милосърдна любов, сърцето на политическия дух, винаги е предпочитана любов към последните, които тайно стимулират всички действия в тяхна полза.[183] Само с един поглед хоризонтът е преобразен от милосърдната любов, което го кара да възприеме достойнството на другия, че бедните са открити и оценени с тяхното огромно достойнство, уважавани в техния начин на живот и култура, и следователно наистина интегрирани в обществото. Този поглед е сърцето на автентичния политически дух. Оттам нататък пътищата, които се отварят са различни от тези на бездушния прагматизъм. Например, «човек не може да се изправи срещу скандала с бедността, като насърчава стратегии за контрол, които само успокояват и превръщат бедните в кротки и безобидни същества. Колко тъжно е да се види, че зад предполагаеми алтруистични дела, другият се свежда към пасивност» ![184] Трябва да има различни начини за изразяване на социално участие. Образованието е в услуга на този път, за да може всеки човек да бъде майстор на своята съдба. Принципът на *субсидиарност* тук разкрива своята стойност, неделима от принципа за *солидарност*.

188. Това създава наложителност за разрешаване на всички въпроси, които нарушават основните човешки права. Политиците са призвани да «поемат грижата за нестабилността, за крехкостта на народите и хората. Да се поеме грижата за крехкостта означава сила и нежност, борба и плодотворност, сред един функционалистичен и приватизиран модел, който неумолимо води до “култура на отпадъците”. [... Това] означава да поемем отговорността за присъстващото лице в неговата най-маргинална и обезпокояваща ситуация и да бъдем в състояние да го помажем по достойнство».[185] Разбира се по този начин се създава интензивна дейност, защото «всичко трябва [...] да се направи, за да се защити статута и достойнството на човешката личност».[186] Политическият ръководител е човек на действието, строител с

големи цели, надарен с широк, реалистичен и прагматичен миروглед, който дори надхвърля неговата собствена страна. Основните опасения на един политик не би трябвало да бъдат тези, които са причинени от спадането в социологическите проучвания, но от факта, че не е ефективно разрешен «феноменът на социалното и икономическото изключване, с тъжните му последици като трафик на хора, търговия с човешки органи и тъкани, сексуалната експлоатация на деца, робският труд-включително проституция – трафик на наркотици и оръжие, тероризъм и международна организирана престъпност. Мащабът на тези ситуации и броят на невинните жертви, които те пожертват е такъв, че ние трябва да избягваме всяко изкушение да изпаднем в номинализъм на изявления с успокояващ ефект върху съвестта. Ние трябва да бдим нашите институции да бъдат наистина ефективни в борбата срещу тези заплахи».[187] Правим това, като използваме интелигентно важните средства предлагани от технологичния прогрес.

189. Все още сме далеч от глобализацията на най-основните човешки права. Ето защо световната политиката не може да мине без да класифицира ефективното изкореняване на глада сред нейните всеобхватни и непреодолими цели. Всъщност, «докато финансовите спекулации обуславят цената на хранителните продукти, третирайки ги като всяка друга стока, милиони хора страдат и умират от глад. От друга страна се изхвърлят тонове храна. Това е истински скандал. Гладът е престъпление. Изхранването е неизменно право».[188] Често потънали в семантични и идеологически дискусии, ние не допускаме, че днес все още има братя и сестри, които умират от глад и жажда, без дом и без достъп до здравни грижи. В допълнение към тези неудовлетворени елементарни потребности, трафикът на хора е още един позор за човечеството, който международната политика не трябва да продължава да толерира, извън реториката и добрите намерения. Те представляват спешен минимум.

Любов, която интегрира и събира

190. Политическата милосърдна любов също се изразява в отварянето към всички хора. Принципно този, който има отговорността да ръководи е призван към откази, за да се състои

срещата; и той търси сближаване поне по някои въпроси. Той умее да изслуша гледната точка на другия, като се увери, че за всеки има място. Чрез откази и търпение, един ръководител може да помогне да се създаде великолепен многостен , където всеки намира своето място. В това, преговорите от икономически характер не функционират. Това е нещо повече, касае се за обмен на дарби в полза на общото благо. Това изглежда като наивна утопия, но не можем да се откажем от тази доста благородна цел.

191. Тъй като виждаме как всякакъв вид фундаменталистка нетърпимост влошава отношенията между хората, отделните групи и народите, нека живеем и да научим стойността на уважението, любовта способна да поеме всяко различие, приоритета на достойнството на всяко човешко същество за неговите идеи, неговите чувства, неговите практики дори за неговите грехове, каквито и да са те! Докато в днешното общество, фанатизмът, логиката съсредоточена върху себе си, както социалното и културно разпокъсване се разпространяват, един добър отговорен политик прави първата крачка, за да бъдат чути различните гласове. Разбира се различията създават конфликти, но еднообразието поражда задушаване и ни кара да се задушаваме културно. Нека не се примиряваме да живеем затворени в един фрагмент от реалността!

192. В този контекст бих искал да припомня, че Великият Имам Ахмед Ал-Тайеб и лично аз призовахме «дейците на международната политика и международната икономика да се ангажират сериозно, за да се разпространи културата на толерантност, съжителство и мир, да се намесят възможно най-скоро, за да се прекрати проливането на невинна кръв».[189] И когато дадена политика сее ненавист или страх към другите нации в името на благото на една Държава, трябва да се алармира, реагира на време и незабавно да се промени курса.

Повече плодотворност, отколкото успеваемост

193. В същото време, когато неуморно упражнява тази дейност всеки политик е и човек. Той е призван да живее ежедневните си междуличности взаимоотношения с любов. Той е личност и трябва да си дава сметка, че «съвременният свят все повече се стреми да

рационализира удовлетворяването на човешките нужди, които са били етикетирани и разпределени между различни служби. Все по-рядко наричаме човек със собственото му име, все по-малко той ще бъде третиран като личност, това уникално същество в света, което има сърце, своите собствени страдания, своите проблеми, своите радости и семейство, което не е това на другите. Ние ще узнаем само за болестите му, за да се погрижим за него, за липсата на пари, за да му ги осигурим, за неговата необходимост от дом, за да го настаним, неговите потребности от отдых, за да ги организира». Но «не си губим времето да обичаме и най-малкият от хората като брат, сякаш е сам на света».[190]

194. В политиката също е възможно да обичаш с нежност. «Какво е нежност? Това е любовта, която се сближава и се конкретизира. Това е движение, което започва от сърцето и достига до очите, ушите и ръцете. [...] Нежността е пътят, който трябва да следват жените и мъжете, най-силните и най-смелите».[191] В политическата дейност, «най-малките, най-слабите, най-бедните трябва да пораждат нашата нежност. Те имат право да завладеят душата и сърцето ни. Да, те са наши братя и ние трябва да се отнасяме към тях, като към такива».[192]

195. Това ни помага да осъзнаем, че не винаги става въпрос за постигане на големи успехи, които понякога са невъзможни. В политическата дейност трябва да се помни, че «отвъд всеки външен вид, всяко същество е безкрайно свещено и заслужава нашата обич и отдаденост. Ето защо, ако успея да помогна на един човек да живее по-добре, това вече оправдава дарът на моя живот. Хубаво е да сме народ верен на Бог. И достигаме пълнота, когато разрушим стените, за да може сърцето ни да се изпълни с образи и имена!».[193] Основните цели, за които мечтаем в стратегиите са постигнати само от части. Но освен това този, който обича и престава да приема политиката като просто търсене на власт «е сигурен, че никое от неговите дела, извършени с любов, няма да бъде загубено, нито някое от неговите искрени притеснения за другите, нито някой от неговите актове с любов към Бог, нито някоя великодушна умора, нито някое болезнено търпение. Всичко това нахлува в света като сила на живот».[194]

196. От друга страна има голяма благородност във възможността да се инициират процеси, чиито плодове ще бъдат събрани от другите, полагайки надеждата си в тайните сили на доброто, което е посято. Добрата политика обединява любовта, надеждата, доверието в запасите на доброто, които се намират в сърцето на народа, въпреки всичко. Ето защо «истинският политически живот, който се основава върху правото и лоялния диалог между хората, се обновява с убеждението, че всяка жена, всеки мъж и всяко поколение носят в себе си обещание, което може да освободи нови релационни, интелектуални, културни и духовни енергии».[195]

197. Погледнато така, политиката е по-благородна, от това, което изглежда, от маркетинга, от различните форми на медиен грим. Всичко, което тези неща са успели да посеят това е разделение, вражда и разочароващ скептицизъм, неспособен да породи общ проект. Някой ден, мислейки за бъдещето, въпросите би трябвало да бъдат: “С каква цел? Към каква цел наистина се стремя?” Всъщност след няколко години, размишлявайки върху миналото, въпросът няма да бъде: “Колко хора ме одобриха? Колко души гласуваха за мен? Колко човека са имали положителна представа за мен?”. По-скоро може би въпросите ще бъдат болезнени: “Колко любов съм вложил в работата си? Какво направих, за да напреднат хората? Каква следа оставих в живота на обществото, какви реални връзки изградих, какви положителни сили освободих, какъв социален мир посях, какво постигнах на позицията, която ми бе поверена?”

ШЕСТА ГЛАВА

ДИАЛОГ И СОЦИАЛНО ПРИЯТЕЛСТВО

198. Приближавайки се, изразявайки се, изслушвайки се, гледайки се, опознавайки се, се опитваме да се разберем, търсим допирни точки и всичко това се обобщава в думата “диалог”. За да се срещнем и да си помагаме ние се нуждаем от диалог. Излишно е да казваме за какво служи диалога. Достатъчно е само да си представим какъв би бил светът без този търпелив диалог на толкова великдушни хора, които поддържаха единни семействата и общностите. Настойчивият и смел диалог не прави едно от

разногласия и конфликти, но дискретно помага на света да живее по-добре, много по-добре, отколкото можем да си представим.

Социален диалог за нова култура

199. Някои се опитват да избягат от реалността, като се укриват в отделни техни светове, други се изправят срещу нея като си служат с разрушаващо насилие. Въпреки това, «между егоистичното безразличие и протестирането със сила има винаги още един възможен вариант: диалогът. Диалогът между поколенията, диалог между хората в народа, тъй като всички ние сме част от народа, способността да даваме и да приемаме, като същевременно оставаме отворени за истината. Страната се разраства, когато се развива конструктивен диалог между различните културни богатства: народна култура, университетска култура, култура на младите, артистична и технологична култура, икономическа култура и култура на семейството и култура на медиите».[196]

200. Обикновено диалогът се смесва с нещо много по-различно: трескава размяна на мнения в социалните медии, много често насочвана от информация идваща от ненадеждни медии. Това са просто паралелни монолози, които се налагат може би на вниманието на другите по-скоро, заради техният повишен и агресивен тон. Но монолозите не ангажират никого до такава степен, защото тяхното съдържание често пъти е опортюнистично и противоречиво.

201. Често пъти шумното разпространение на факти и жалвания в медиите всъщност се стреми да възпрепятства възможностите за диалог, защото позволява на всеки да запази недокоснати и без нюанси своите идеи, интереси и мнения, с грешките на другите като оправдание. Навикът да се дисквалифицира незабавно противника като му приписват унижителни думи, вместо отворен и уважителен диалог, който има за цел по-висше синтезиране. Най-лошото е, че този език, който е обичаен за медийния контекст на политическа кампания, става толкова широко разпространен, че всеки го използва ежедневно. Дебатът често се манипулира от определени интереси, които имат по-голяма власт и нечестно се стремят да наклонят общественото мнение в тяхна полза. Не мисля само за едно действащо правителство, когато тази манипулираща

власт може да бъде икономическа, политическа, медийна, религиозна или от всякакъв друг вид. Понякога оправдаме тази практика, или я извиняваме, когато нейната динамика отговаря на икономическите или идеологическите интереси, но рано или късно това се обръща срещу същите тези интереси.

202. Липсата на диалог предполага, че никой в различните сектори не се интересува от насърчаване на общото благо, но всеки иска да се сдобие с предимствата, които дава властта, или, в най-добрия случай да наложи начин на мислене. Така диалозите се превръщат в обикновени преговори, така че всеки да може да завладее цялата власт и колкото се може да се сдобие с повече печалба, извън общото търсене, генериращо общото благо. Героите на бъдещето ще бъдат тези, които ще съумеят да нарушат тази нездравословна логика и да решат да защитят с респект езикът на истината, извън личните предимства. Моля те Боже, нека тези герои да бъдат на разположение и тихо в сърцето на нашите общества!

Да изграждаме заедно

203. Истинският социален диалог предполага способността да се зачита гледната точка на другия като същевременно се приема възможността той да съдържа някакво твърдение или законен интерес. По своята идентичност другият има какво да допринесе. И е желателно той задълбочи или да изложи своята гледна точка, за да бъде публичният дебат още по-пълнен. Разбира се, когато човек или група от хора са съгласували това, което мислят, твърдо се придържат към ценностите както и към убежденията и развият мисълта си, това ще бъде от полза по един или друг начин за обществото. Но това се постига само дотолкова, до колкото въпросният процес протича в диалог и в дух на отвореност към другите. В действителност, «в истински дух на диалог, способността да се разбере смисъла на това, което казва и прави другия се подхранва, макар че, не може да се приеме като собствено убеждение. По този начин става възможно да бъдем искрени, да не крием това, в което вярваме, без да преставаме да водим диалог, да търсим допирни точки, и преди всичко да работим и да се борим заедно».[197] Публичната дискусия, ако наистина дава пространство на всички и не манипулира или скрива информация, е един постоянен трамплин за по-добро постигане на истината или

поне за по-доброто ѝ изразяване. Тя пречи на различните групи да се вкопчват с увереност и самодостатъчност в тяхната концепция за реалност и в своите ограничени интереси. Нека се убедим, че «различията са творчески, те създават напрежение и в разрешаването на напрежението се намира прогреса на човечеството» ![198]

204. Днес съществува убеждението, че в допълнение към специализираните научни разработки, комуникацията между дисциплините е от съществено значение, тъй като реалността е една, дори ако към нея се подхожда по различни начини и с различни методологии. Не бива да се избягва рискът научният напредък да се счита като единственият възможен подход за улавяне на всички аспекти на живота, обществото и света. От друга страна изследователят, който напредва с ефективност в своите анализи и който също е готов да разпознае други измерения на реалността, която изучава, опознава реалността по –цялостно и по-пълноценно, благодарение на труда на другите науки и знания.

205. В този глобализиран свят «медиите могат да допринесат, като ни накарат да се почувстваме по-близки едни до други; да възприемем обновения смисъл на единството на човешкото семейство, който подтиква към солидарност и сериозна ангажираност за по-достоеен живот [за всички...] Медиите могат да ни помогнат в тази област особено днес, когато човешките комуникационни мрежи достигнаха до изключителна еволюция. По-специално интернет може да предложи повече възможности за среща и солидарност между всички, и това е хубаво нещо, това е дар от Бог».[199] Но е необходимо постоянно да гарантираме, че настоящите форми на комуникация водят ефективно към една великодушна среща, към искрено търсене на интегралната истина, службата за бедните, близостта с тях, към задачата за изграждане на общото благо. В същото време, както ни учат Епископите от Австралия, «ние не можем да приемем един виртуален свят създаден, за да използва нашите слабости и да разкрие най-лошото в хората».[200]

Основата на консенсуса

206. Релативизмът не е решение. Под прикритието на предполагаема толерантност, той в крайна сметка позволява да се тълкуват моралните ценности от силните според удобството на момента. В края на краищата, «ако не съществуват обективни причини или солидни принципи извън реализацията на лични проекти и удовлетворението на непосредствени нужди [...], ние не можем да мислим, че политическите проекти и силата на закона ще бъдат достатъчни [...]. Когато културата се опорочи и не приема повече нито една обективна истина, нито общовалидни принципи, законите се разбират само като произволни налагания и като препятствия, които трябва да бъдат заобиколени».[201]

207. Възможно ли е да обърнем внимание на истината, да потърсим истината, която съответства на нашата най-дълбока реалност? Какво е законът без убеждението, придобито след дългия път на размишления и мъдрост, че всяко човешко същество е свещено и неприкосновено? За да има бъдеще, то трябва да възпитава чувство на респект към истината за човешкото достойнство, на което ние се подчиняваме. Следователно ние не избягваме да убием някого, само за да избегнем укора на обществото и тежестта на закона, а по собствено убеждение. Това е неизбежна истина, която ние признаваме с разум и приемаме по съвест. Обществото е благородно и уважавано и поради чувството си за търсене на истината и придържането си към най-фундаменталните истини.

208. Необходима е практика, за да се разкрият различните видове манипулация, изкривяване и прикриване на истината в публичните и частни сфери. Това, което наричаме “истина”, не е просто разпространение на факти чрез пресата. Това е преди всичко търсенето на най-солидните основи за нашите мнения, както и за нашите закони. Това предполага, че приемаме, че човешкият интелект може да надхвърли удобството на момента и да схване някои истини, които не се променят, които са били верни преди нас и винаги ще бъдат. Изследвайки човешката природа, разумът открива ценности, които са универсални, защото са извлечени от нея.

209. Иначе не би ли могло да се случи елементарните човешки права, считани днес за неотменими, да бъдат отречени от силните на деня със „съгласието“ на заспалото и сплашено население? Един обикновен консенсус между различните народи, които също така могат да бъдат манипулирани, също не би бил достатъчен. Доказателства изобилстват за всяко добро, което ние сме в състояние да постигнем, но в същото време трябва да признаем способността за унищожаване, която обитава в нас. Безразличният и безмилостен индивидуализъм, в който ние сме изпаднали, не е ли също така резултат от мързела в търсенето на най-висши ценности, които са над нуждите на обстоятелството? В допълнение към релативизма има риск силните или най-хитрите да ни наложат предполагаема истина. От друга страна, «по отношение на моралните норми, които забраняват присъщото зло, няма привилегия или изключение за никого. Независимо дали сте господар на света или последният от клетниците на лицето на земята, няма никаква разлика: пред моралните изисквания всички ние сме абсолютно равни».[202]

210. Това, което ни се случва днес и ни води в изопачена и празна логика е, че има асимилация на етиката и политиката към физиката. Доброто и злото сами по себе си не съществуват, а съществуват само сметки за предимства и недостатъци. Това подхлъзване на моралния разум има за последица, че законът не може да се позовава на съществената концепция за справедливост, а че той се превръща в отражение на доминиращи идеи. Тук навлизаме в деградация: напредване “чрез изравняване към по ниското” посредством повърхностен и договорен консенсус. Така в крайна сметка триумфира логиката на силата.

Консенсусът и истината

211. В плуралистичното общество диалогът е най-подходящият начин за постигане на признание на това, което винаги трябва да се утвърждава и зачита извън консенсуса на обстоятелствата. Говорим за диалог, който трябва да бъде обогатен и осветлен чрез обосновки, рационални аргументи, различни перспективи, чрез приноса на различни знания и гледни точки, един диалог, който не изключва убеждението, че е възможно да се достигне до някои елементарни истини, които трябва или би трябвало винаги да се отстояват.

Приемането, че съществуват постоянни ценности, дори ако не винаги е лесно да ги разпознаеш, дава солидност и стабилност на социалната етика. Дори, когато сме ги признали и приели чрез диалог и консенсус, виждаме, че тези основни ценности са над всеки консенсус; ние ги признаваме като ценности, които надхвърлят нашия контекст и които никога не са договоряеми. Нашето разбиране за тяхното значение и техния обхват ще може да нараства- и в този смисъл консенсусът е нещо динамично, но сами по себе си тези ценности се считат за стабилни, поради своето присъщо значение.

212. Ако нещо винаги е желано за правилното функциониране на обществото, не е ли защото зад него се крие една постоянна истина, която интелигентността може да схване? В самата реалност дори на човешкото същество и на обществото, в тяхната най-съкровена природа, се намира поредица от основни структури, които подкрепят тяхното развитие и оцеляване. От това произтичат определени изисквания, които могат да бъдат открити благодарение на диалога, въпреки че те стриктно не са резултат от консенсус. Фактът, че някои стандарти са необходими за самия социален живот, е външен знак, че те сами по себе си са нещо добро. Следователно не е необходимо да противопоставяме социалното удобство, консенсусът и реалността на обективната истина. Тези три неща могат да се обединят хармонично, когато чрез диалог хората се осмелят да достигнат до дъното на даден проблем.

213. Ако трябва да уважаваме достойнството на другите във всяка ситуация, това не е защото измисляме или предполагаме достойнството на другите, а защото в тях наистина има стойност, която надхвърля материалните неща и обсоятелствата, което изисква да се отнасяме към тях по различен начин. Това че всяко човешко същество притежава неотменно достойнство е истина, която съответства на човешката природа, независимо от каквато и да е културна промяна. Ето защо човешкото същество има едно и също неприкосновено достойнство във всяка историческа епоха и никой не може да се чувства упълномощен от обстоятелствата да отрича това убеждение или да не действа според него. Следователно интелигентността може да изследва реалността на нещата чрез размисъл, опити и диалог, за да разпознае в тази

реалност, която я надминава основата на някои универсални морални изисквания.

214. Тази основа може да изглежда достатъчна за агностиците, за да придаде на основните етични неподлежащи на договаряне принципи една силна, стабилна универсална валидност, способна да предотврати нови катастрофи. За вярващите, тази човешка природа, източник на етични принципи е създадена от Бог, Който в крайна сметка дава солидна основа на тези принципи.[203] това не води до етичен фиксизъм нито предполага налагане на каквато и да е морална система, тъй като елементарни и общовалидни морални принципи могат да генерират различни практически норми. Но това винаги оставя място за диалог.

Нова култура

215. «Животът, това е изкуството на срещата, въпреки че има толкова много разногласия в живота».[204] На няколко пъти съм приканвал да развием една култура на срещата, която стига отвъд диалектиките, които се противопоставят. Това е начин на живот, насочен към формирането на този многостранен многоъгълник с твърде много страни, но заедно образуващи единица изпълнена с нюанси, тъй като «цялото е по-голямо от частта».[205] Многостенът представлява обществото, в което съжителстват различните, като се допълват, дообогатяват и просветляват взаимно, дори това да включва дискусии и недоверие. Всъщност можем да научим по нещо от всеки, никой не е безполезен, никой не е излишен. Това предполага перифериите да бъдат интегрирани. Който и да е там има друга гледна точка, вижда аспекти от реалността, които не се разпознават от центровете на властта, където се вземат определящите решения.

Срещата става култура

216. Терминът “култура” означава нещо, което се е вкоренило в народа, в неговите най-съкровени убеждения и в неговия начин на живот. Ако говорим за една “култура” в хората, това е повече от една идея или една абстракция. Това включва желаниа, ентузиазъм, и накрая един начин на живот, който характеризира тази човешка група. Следователно, да говорим за “култура на срещата” означава, че като народ имаме волята да се стремим да се срещаме, да

потърсим допирни точки, да изграждаме мостове, да си представяме нещо, което включва всички. Това се превръща в желание и начин на живот. Субектът на тази култура е народът, а не определен сектор от обществото, който се стреми да успокои останалите чрез професионални медийни средства.

217. Социалният мир е труден за изграждане, той изисква майсторство. Би било по-лесно да се ограничат свободите и различията чрез някой трик и малко средства. Но този мир, би бил повърхностен и крехък, това не би бил плодът на културата на срещата, която да го поддържа. Интегрирането на различията е много по-трудно и по-бавно, но това е гаранция за реален и солиден мир. Това не се постига чрез обединяване само на чистите, защото «дори хората, които могат да бъдат критикувани за техните грешки имат с какво да допринесат, което не бива да бъде загубено».[206] Нито пък това се състои в един мир, произлязъл от задушаването на социалните искания или забраната на всеки протест, тъй като това не е «един консенсус в офиса или мимолетен мир за едно щастливо малцинство».[207] Това, което е добре, е да се създадат *процеси* за среща, процеси, които изграждат един народ, способен да приеме различията. Нека да оборудваме децата си с оръжията на диалога! Нека да ги научим на добрата битка за срещата!

Щастието да разпознаеш другия

218. Това включва усилието да се признае правото на другия да бъде самият себе си и да бъде различен. От това признаване се създава култура, става възможно разработването на един социален пакт. Без това признаване се появяват изискани маниери, с които действваме така, че другият да загуби всякакво значение, да стане нищожен, да не му се признава никаква стойност в обществото. Зад отхвърлянето на някои видими форми на насилие, често се крие едно друго прикрито насилие: това на тези, които презират всеки различен човек, особено, когато неговите искания по някакъв начин накърняват техните интереси.

219. Когато даден сектор от обществото претендира да се възползва от всичко, което светът може да предложи, сякаш бедните не съществуват, това води до последици в един или друг момент. Пренебрегването на съществуването и правата на другите рано или

късно провокира някаква форма на насилие, доста често неочаквано. Мечтите за свобода, равенство и братство могат да останат чисти формалности, ако действително не са за всички. Следователно не става въпрос само за търсене на среща между тези, които държат различни разнообразни форми на икономическа, политическа или университетска власт. Една реална социална среща наистина поставя в диалог големите културни форми, които представляват по-голямата част от населението. Доста често добрите намерения не са подкрепени от най-бедните сектори, защото те се представят под една културна обвивка, която определено не е тяхната и с която не могат да се идентифицират. Следователно един социален, реалистичен и приобщаващ пакт трябва също да бъде и “културен пакт”, който зачита и взема предвид отделните визии за Вселената, различните култури и различните начини на живот, съжителстващи в обществото.

220. Например коренното население не се противопоставя на прогреса, дори ако има друго различно виждане за прогреса, често пъти по-хуманно, отколкото това на съвременната култура в развития свят. Това не е култура ориентирана към облагодетелстването на тези, които държат властта, на тези които имат нужда да създадат някакъв вечен рай на земята. Нетолерантността и презрението към културите на местното население са истинска форма на насилие присъщо на елитите лишени от доброта, които живеят, осъждайки другите. Но не е възможна истинска дълбока и трайна промяна, ако тя не идва от различните култури, принципно от тази на бедните. Един културен пакт предполага да се откажем от монолитното разбиране за идентичността на дадено място и изисква да се уважава многообразието, като му се отворят пътища за социално насърчаване и социална интеграция.

221. Този пакт също предполага да приемем възможността да отстъпим от нещо за общото благо. Никой не ще може да задържи цялата истина или да удовлетвори всичките си желания, защото тази претенция би го довела до желанието да унищожи другия, отричайки правата му. Търсенето на една фалшива толерантност трябва да отстъпи място на реализма на диалога от страна на онези, които вярват че трябва да бъдат верни на своите принципи, но които признават, че другият също има право да се опита да бъде

верен на своите принципи. Ето истинското признаване на другия, което само любовта прави възможно и което означава да се поставим на мястото на другия, за да открием какво е автентично за него или поне разбираемо в неговите мотивации и интереси!

Да преоткрием доброжелателността

222. Потребителският индивидуализъм причинява много нарушения. Другите са считани като реални пречки за сладкото егоистично спокойствие. След това се третират като препятствия и агресивността нараства. Това се подчертава и достига своя пароксизъм по време на кризи, катастрофи, в трудни моменти, когато духът на изрече "да се спасява, който може" се появи в пълна светлина. Възможно е обаче да изберем да култивираме доброжелателност. Някои хора го правят и стават звезди в тъмнината.

223. Свети Павел определяше плода на Светия Дух чрез гръцкия термин *jrestótes* (Гал 5, 22) - изразяващо състояние на душата, което не е мъчително, грубо, твърдо, но доброжелателно, сладко, което утешава и подкрепя. Човекът надарен с това качество помага на другите, за да бъде животът им поносим, особено, когато са натоварени с проблеми, в извънредни ситуации и тревоги. Това е начин, за да се погрижиш за другите, който се проявява под различни форми такива като: доброжелателност в поведението, внимание, за да не нараниш другия с думи или жестове, усилието да се облекчи тежестта на другите. Това предполага да се казват «думи за насърчаване, които утешават, които подкрепят, които успокояват, които стимулират», вместо «думи, които унижават, които натъжават, които дразнят, които очернят».[208]

224. Благосклонността е освобождаване на жестокостта, която понякога характеризира човешките взаимоотношения с безпокойство, което ни пречи да мислим за другите, от разсеяно нетърпение, което пренебрегва факта, че и другите също имат право да бъдат щастливи. Днес нито имаме навика, нито достатъчно време и енергия, за да се спрем, за да се отнасяме добре с другите, да казваме "моля", "извинявай", "благодаря". Но от време на време се появява чудото на любезния човек, който оставя настрана тревогите и неотложността си, за да обърне внимание, да

поднесе усмивка, да произнесе насърчителни думи, за да направи възможно за изслушване мястото - в средата на толкова много безразличие. Това усилие, живяно всеки ден е способно да създаде едно здраво съжителство, което надделява над недоразуменията и което предотвратява конфликти. Култивирането на доброжелателността не е незначителен детайл, нито повърхностно или буржоазно отношение. Тъй като предполага оценяване и уважение, доброжелателността дълбоко преобразява начина на живот, социалните отношения и начина на обсъждане и конфронтиране на идеите, докато станат култура на обществото. Тя улеснява търсенето на консенсус и отваря пътища, там, където раздражението разрушава всеки мост.

СЕДМА ГЛАВА

МАРШРУТИ, ЗА ДА СЕ НАМЕРИМ ОТНОВО

225. На много места по света маршрутите за мир, които водят до зарастване на раните са необходими. Необходими са миротворци готови интелигентно и дръзко да разработят процесите, за да лекуват и да се намерят отново.

Като тръгнем от истината

226. Да намериш себе си не означава да се върнеш към един момент преди конфликтите. Всички ние сме се променили с времето. Страданието и противопоставянията ни преобрази. Освен това вече няма място за празна дипломатия, за преструвки, за дублиране на разговори, за прикриване за добри обноски, които прикриват реалността. Тези които са се сблъскали грубо, трябва да водят диалог, като тръгнат от истината, ясна и открита. Те трябва да се научат да култивират покаятелна памет, способна да се помири с миналото, за да освободи бъдещето от своите неудовлетворения, обърквания и прогнози. Само, ако тръгнат от историческата истина на фактите те ще могат да полагат постоянни и продължителни усилия, за да се разбират взаимно и да опитват за нов синтез за благо на всички. Реалността е, че «мирният процес е ангажимент, който продължава във времето. Това е търпеливо дело за търсене на истина и справедливост, което почита паметта на жертвите и което отваря стъпка по стъпка към обща надежда, по-силна от отмъщението».[209] Както казаха Епископите на Конго във връзка с

един повтарящ се конфликт, «мирните съглашения на хартия няма да бъдат достатъчни. Ще трябва да стигнем по-далеч, като се включи изискването за истина в произхода на тази повтаряща се криза. Народът има право да знае какво се е случило».[210]

227. Всъщност, «истината е неразделен спътник на справедливостта и милосърдието. И трите са от съществено значение за изграждането на мира, от друга страна всеки от тях предотвратява подправянето на останалите [...] Истината всъщност не трябва да води до отмъщение, а по-скоро до помирение и прошка. Истината е да кажем на опечалените семейства какво се е случило с техните изчезнали близки. Истината е да признаем какво се е случило с най-младите, вербувани насилно от трафиканти. Истината е да признаем страданието на жените, жертви на насилие и злоупотреба. [...] Всяко насилие извършено над човек е рана в плътта на човечеството; всяка насилствена смърт ни намалява като хора. [...] Насилието поражда насилие, омразата поражда повече омраза и смъртта повече смърт. Ние трябва да прекъснем тази верига, която изглежда неизбежна».[211]

Архитектура и миротворство

228. Пътуването към мира не предполага хомогенизиране на обществото; напротив то ни позволява да работим заедно. Може да обединим голям брой хора за общи изследвания, където всички са печеливши. Изправени пред определена обща цел е възможно да внесем разнообразни технически предложения, различни опити и да работим за общото благо. Трябва да се опитаме да идентифицираме проблемите, през които преминава едно общество, за да приемем, че съществуват различни начини за разглеждане на трудностите и за тяхното разрешаване. Пътят към по-добро съжителство винаги включва признаването на възможността другият да разкрие законна перспектива поне отчасти, нещо което може да бъде взето под внимание, дори когато единият или другият е сгрешил или се е държал лошо. Всъщност, «другият никога не трябва да бъде затворен в това, което е могъл да каже или да направи, но трябва да се разглежда според обещанието, което носи в себе си»,[212] обещание, което винаги оставя искрица надежда.

229. Както ни учат Южноафриканските Епископи, истинското помирение се постига проактивно, «създавайки ново общество, основано повече върху службата за другите, отколкото върху желанието за господство, общество основано повече върху споделянето с другите, на това, което притежаваме, отколкото върху егоистична борба на всеки да натрупа възможно най-много богатство; едно общество, в което ценността да бъдем заедно като хора несъмнено има предимство пред принадлежността към всяка друга по-малка група, било то семейство, нация, раса или култура».[213] Епископите на Южна Корея сигнализираха, че истинският мир «може да бъде постигнат само, ако се борим за справедливост чрез диалог, търсейки помирение и взаимно израстване».[214]

230. Трудното усилие да преодолеем това, което ни разделя, без да загубим своята идентичност предполага, че основното чувство за принадлежност остава живо във всеки. Всъщност, «нашето общество печели, когато всеки човек, всяка социална група се чувства наистина като у дома си. В семейството родителите, бабите, дядовците и децата са от дома; никой не е изключен. Ако някой от тях има затруднение, дори и сериозно, дори и да го е търсил, другите му се притичат на помощ и го подкрепят; неговата болка е споделена от всички. [...] В семействата всички допринасят за общия проект, всички работят за общото благо, но без да унищожават всеки член; напротив те го подкрепят и го насърчават. Те се карат по между си, но има нещо, което не се променя: тази семейна връзка. В следствие семейните кавги отстъпват място на помиренията. Радостите и скърбите на всеки се поемат от всички. Да, това е да си семейство! Ако успееш да погледнем политическият противник или съседа по дом по същия начин, както нашите деца, нашите съпруги и съпрузи, нашите бащи или нашите майки, колко би било добре! Дали обичаме нашето общество или то продължава да бъде нещо далечно, нещо анонимно, което не ни включва, което не носим повече в себе си, което не ни ангажира? ».[215]

231. Много често е необходимо да се преговаря и чрез това да се развиват конкретни процеси за мир. Но ефикасните процеси за траен мир са преди всичко майсторски трансформации осъществени чрез народите, където всяко човешко същество може

да бъде ефикасна закваска чрез своя ежедневен начин на живот. Големите трансформации не са продукт разработен в офиси или в кабинети. Следователно, «всеки играе основна роля в един единствен иновативен проект, за да напише нова страница от историята, страница изпълнена с надежда, изпълнена с мир, изпълнена с помирение».[216] Има една “архитектура” на мира, в която се намесват различните обществени институции, всяка според своята компетентност, но има също така и едно “миротворство”, което засяга всички нас. От различни процеси за мир осъществени на много места по света, «ние научихме, че тези пътища за умиротворяване, върховенство на разума над отмъщението, деликатната хармония между политика и право не могат да игнорират пътищата на хората. Това не може да бъде постигнато с разработването на правна рамка и институционални договорености между политически и икономически групи с добра воля.[...] Освен това винаги е обогатяващо да внедряваме в нашите мирни процеси опита на секторите, които в много случаи са оставали невидими, така че именно общностите са тези, които сами рисуват процесите на колективната памет».[217]

232. Няма крайна точка за изграждане на социален мир в една страна. Това по-скоро е «безкомпромисна задача, която изисква ангажираността на всички. Труд, който ни моли да не отслабваме усилията за изграждане на единството на нацията, и въпреки препятствията, различията и разнообразните подходи за това как да се постигне мирно съжителство, да продължим да се борим за насърчаване на културата на срещата, която изисква поставянето в центъра на всяко социално или икономическо действие - човешката личност с нейното високо достойнство и уважение към общото благо. Нека тези усилия ни накарат да избягваме всяко изкушение за отмъщение, както и търсенето само на частни краткотрайни интереси».[218] Насилствените обществени протести от една или от друга страна не помагат да се намери изход. Особено, защото както добре отбелязаха Епископите на Колумбия когато са насърчени «гражданските мобилизации, техният произход и техните цели не винаги са ясно изразени, има видове политически манипулации и така ние наблюдаваме присвояване в полза на частни интереси».[219]

Особено с последните

233. Търсенето на социалното приятелство включва не само сближаване между отдалечени социални групи след период на конфликти в историята, но също така волята да се съберем с най-обеднелите и уязвими сектори. «Мирът не само е липса на война, а неуморим ангажимент – особено от страна на нас, които носим бремето на по-голямата отговорност – да признаем, гарантираме и конкретно да възстановим достойнството, много пъти забравяно или игнорирано от нашите братя, за да могат да се чувстват основни действащи лица на своята Нация».[220]

234. Често последните в обществото са обидени от несправедливи обобщения. Докато понякога най-бедните и отхвърлените реагират с действия, които изглеждат асоциални, важно е да се разбере, че тези реакции много често са свързани с историята презрението и липса на социално включване. Както ни учеха Латиноамериканските Епископи, «само близостта с бедните ни прави техни приятели, което ни позволява да оценим дълбоко техните настоящи ценности, законните им желания и техния собствен начин да живеят вярата. Обвързаността с бедните, трябва да ни доведе до приятелство с бедните».[221]

235. Тези, които се стремят да умиротворяват обществото не трябва да забравят, че неравенството и липсата на цялостно човешко развитие не позволяват да се насърчава мира. В действителност, «без равни възможности, различните форми на агресия и война ще намерят благоприятна почва, която рано или късно ще предизвика експлозия. Когато обществото – на местно, национално или световно ниво– изостави част от себе си в периферията, няма политически програми, няма сили на реда или на разума, които могат безкрайно да осигуряват спокойствие».[222] Ако се окаже необходимо да започнете отначало това винаги ще бъде, като се тръгне от последните.

Стойност и смисъл на прошката

236. Някои хора предпочитат да не говорят за помирение, защото вярват, че конфликтите, насилието и скъсванията са част от нормалното функциониране на обществото. Всъщност във всяка човешка група има повече или по-малко изискани борби между различните сектори. Други твърдят, че да освободиш място за

прошка, означава да се откажеш от собственото си място, за да оставиш място на останалите да доминират в ситуацията. Ето защо те смятат, че е по-добре да се запази играта на властта, която позволява да се поддържа баланс на силите между различните групи. Трети смятат, че помирението е дело на слабите, които не са способни на задълбочен диалог и затова избират да избягат от трудностите, като прикриват несправедливости. Неспособни да се справят с проблемите, те избират варианта за привиден мир.

Неизбежният конфликт

237. Прошката и помирението са силно подчертани теми в християнството и по различни начини в останалите религии. Рискът за неправилното разбиране на убежденията на вярващите е да ги представиш по такъв начин, като че ли в крайна сметка те подхранват фатализма, инерцията или несправедливостта, както и нетърпимостта и насилието.

238. Исус Христос никога не е канен да разпалва насилие или нетърпимост. Той открито осъждаше използването на сила, за да се наложим над другите: «Знаете, че князете на народите господаруват над тях и велможите властват над тях. Между вас обаче не трябва да бъде така» (*Мт* 20, 25-26). Освен това Евангелието моли да се прости «до седемдесет пъти по седем» (*Мт* 18, 22), и дава като пример безмилостният слуга, който е опростен, но самият той не е способен на свой ред да прости на другите (виж *Мт* 18, 23-35).

239. В други текстове от Новия Завет, ние можем да забележим, че всъщност първобитните общности потопени в езическия свят, наситен с корупция и изстъпления, са имали чувство за търпение, толерантност и разбиране. Някои текстове са много ясни в това отношение: те приканват отново да приемем противниците «с кротост» (2 *Тим* 2, 25). Призовават «никого да не хулят, да не бъдат свадливи, а приветливи и да се отнасят с безкрайна кротост към всички хора. Ето и ние някога бяхме неразумни» (*Тим* 3, 2-3). Книгата Деяния на Апостолите потвърждава, че учениците преследвани от определени власти, «бяха обичани от целия народ» (2, 47 ; виж 4, 21.23 ; 5, 13).

240. Когато обаче размишляваме за прошката, мира и социалното съгласие, ние се оказваме изправени пред изявление на Исус Христос, което ни изненадва: «Не мислете, че дойдох да донеса мир на земята – не мир дойдох да донеса, а меч. Защото дойдох да разлъча син от баща му, дъщеря от майка ѝ, снаха от свекърва ѝ. Враговете на човека ще станат собствените му домашни.» (Мт 10, 34-36). Важно е това твърдение да се постави в контекста на главата, в която всъщност се намира. Очевидно е, че темата, която се разглежда е тази за верността към даден избор, без срам, дори ако включва досади и дори роднините да са против въпросния избор. Следователно това твърдение не приканва човек да търси конфликти, а просто да изтърпи неизбежния конфликт, така че човешкото уважение да не води до отклонение от верността с оглед предполагаем семеен или социален мир. Свети Йоан Павел II заяви, че Църквата «не възнамерява да осъжда какъвто и да е социален конфликт: Църквата е наясно, че конфликтите на интереси между различни социални групи неизбежно възникват в историята и че християнинът трябва често да взема решителна и последователна позиция по тях».[223]

Законни борби и прошка

241. Не става въпрос за предлагане на прошка, чрез отказ от правата си пред силните корумпирани на деня, пред престъпник или пред някой, който унижава достойнството ни. Ние сме призвани да обичаме всички без изключение. Но да обичаш потисника, не означава да приемеш, че продължава да робува над другите, нито да го караш да си мисли, че това, което прави е допустимо. Напротив, да го обичаш добре означава да действаш по различни начини, за да престане да потиска, това е да му отнемеш тази сила, която той не знае как да използва и която го обезобразява като човек. Прощаването не означава да му позволиш да продължи да потъпква собственото си достойнство, както и това на другите, или да позволиш на престъпника да продължи да вреди. Този, който търпи несправедливост трябва със сила да отстоява своите права и тези на своето семейство именно, защото трябва да запази достойнството, което му е дадено, достойнството, което Бог обича. Ако злосторник е извършил неправда срещу мен, или срещу любим човек, никой не ми забранява да изисквам справедливост и да бдя, че този човек или някой друг да не ми навреди отново, или да не

навреди на другите. Трябва да се направи така, а прошката не само не отменя тази необходимост, но и я изисква.

242. Основното нещо е да не го правим, за да подхранваме гняв, който вреди на душата ни и на душата на нашия народ, или поради патологична необходимост да унищожим другия, с което започва надпревара за отмъщение. Никой не постига вътрешен мир нито се помирява с живота по този начин. Истината е, че «никое семейство, нито група от съседни, нито етническа група, още по-малко никоя страна няма бъдеще, ако двигателят, който обединява, ускорява и покрива различията, [е] отмъщение и омраза. Не можем да постигнем съгласие и да се обединим, за да отмъстим, за да му направим това, което ни е направил той като насилник, като планираме възможности за притискане в привидно законни форми».[224] Така не печелим нищо, а губим всичко в дългосрочен план.

243. Разбира се, «преодоляването на горчивото наследство от несправедливостта, враждебността и недоверието, останали от конфликта не е лесна задача. Това може да бъде постигнато само чрез преодоляване на злото с добро. (виж Рим 12, 21) и култивирайки добродетели, които насърчават помирение, солидарност и мир».[225] По този начин, «на онзи, който го кара да израства в него добротата дава спокойна съвест, дълбока радост, дори сред трудности и недоразумения. Дори в понесените обиди, добротата не е слабост, а истинска сила способна да се откаже от отмъщението».[226] Необходимо е също така да признаем на моето ниво, че тежката присъда, която нося в сърцето си срещу моя брат или моята сестра, този белег никога не се е затварял, тази обида никога не е простена, това негодувание, което може само да ми навреди, всичко това е един нов епизод от войната вътре в мен, огън в сърцето ми, който трябва да се потуши, преди да се разпали».[227]

Истинска победа

244. Когато конфликтите не се разрешават, а по-скоро се прикриват или погребват в миналото, има мълчания, които могат да бъдат синоним на съучастие със сериозни грешки и грехове. Но истинското помирение далеч не избягва конфликта, а по-скоро се

постига *в* самия конфликт, преодолявайки го чрез диалог и ясни искрени и търпеливи преговори. Борбата между различните сектори, «ако се откаже от враждебни действия и взаимна омраза, постепенно се превръща в легитимна дискусия на интересите, основана върху търсенето на справедливостта».[228]

245. Няколко пъти съм предлагал «необходимият принцип за изграждане на социално приятелство: единството е по-висше от конфликта. [...] Не става въпрос да визираме синкретизма нито поглъщането на единия от другия, а за разрешаването с план на по-високо равнище, който съдържа в себе си ценните полярности в противопоставянето».[229] Ние го знаем много добре, «всеки път, когато като индивиди или общности се учим да се стремим по-високо от самите нас и от нашите собствени интереси, взаимното разбирателство и ангажираността се трансформират [...] в област, където конфликтите, напрежението, а също и онези, които биха могли да се считат за противници чрез миналото, могат да достигнат многостранно единство, което поражда нов живот».[230]

Паметта

246. Не трябва да изискваме един вид “социална прошка” от някого, който е страдал много несправедливо и жестоко. Помирението е личен въпрос и никой не може да го наложи цялото общество, дори ако трябва да бъде насърчено. В строго личната сфера, чрез свободно и великодушно решение, някой може да се откаже да изисква наказание (виж *Мт* 5, 44-46), дори обществото и неговата справедливост законно да го поискат. Но не е възможно да се постанови едно “общо помирение”, като се твърди, че се затварят с указ раните или се прикриват несправедливостите с мантията на забравата. Кой може да иска правото да прощава от името на другите? Вълнуващо е да се види способността за прошка на някои хора, които са успели да преодолеят понесената обида, но също така е човешко да разберем онези, които не могат да го направят. При всички случаи това, което не трябва никога да се предлага е забравянето.

247. Шоа /*Shoa*/ не трябва да бъде забравено. Това е «символ на точката, до която може да достигне човешката лошотия, когато подклажда фалшиви идеологии, той забравя основното достойнство

на всяка личност, която заслужава абсолютно уважение, не зависимо от хората, към които принадлежи и религията, която изповядва».[231] За да го запомня, не мога да не повторя тази молитва: «Спомни си за нас в Твоето милосърдие. Дай ни благодатта да се срамуваме от това, което като хора ние сме способни да направим, от срама за екстремното идолопоклонство, че сме обезценили и унищожили плътта си, тази която Ти моделира от кал, тази която Ти оживи чрез Твоето дихание с живот. Никога повече, Господи, никога повече! ».[232]

248. Не трябва да забравяме атомните бомбардировки над Хиросима и Нагазаки. Още веднъж «ще възпомена тук всички жертви и се прекланям пред силата и достойнството на онези, които оцеляха в тези първи моменти и носиха в телата си в продължение на много години тези ужасни страдания, а в ума си кълновете на смъртта, които продължаваха да отнемат от тяхната жизнена енергия. [...] Ние не можем да позволим настоящите и новите поколения да изгубят спомена за случилото се, тази памет, която е гаранция и окуражаване за изграждането на едно по-справедливо и братско бъдеще».[233] Не трябва да забравяме преследванията, търговията с роби и етническите кланета, които са се случили и се случват в много страни, както и всички други исторически факти, които ни карат да се срамуваме, че сме хора. Винаги трябва да помним това, безспирно, неуморно, без да позволим да ни приспиват.

249. Днес е лесно да се поддадем на изкушението да обърнем страницата, казвайки си че много време е минало и трябва да гледаме напред. Не, заради Божията любов! Никога няма да напредваме без памет, няма да се развиваме без пълна и просветлена памет. Трябва да запазим «жив пламък на колективната памет, свидетелстваща на бъдещите поколения за ужаса на това, което се е случило», пламък, който «събужда и съхранява по този начин паметта на жертвите, така че човешкото съзнание да става все по-силно изправено пред всяка воля за господство и унищожение».[234] Самите жертви – като хора, социални групи или нации – се нуждаят от това, за да не отстъпят на логиката, която води до оправдаване на репресиите и някакво насилие в името на претърпяната огромна загуба. Ето защо нямам предвид само спомена за ужасите, но и спомена за онези, които в

нездравословен и покварен контекст успеха да възвърнат достойнството си чрез малки или големи жестове, и направиха избора за солидарност, прошка, братство. Много е здравословно да се помни доброто.

Прошка без забрава

250. Прошката не означава да забравите. По-скоро казваме, че когато има нещо, което по никакъв начин не може да бъде отречено, отнесено или прикрито, все пак е възможно да се прости. Когато има нещо, което никога не трябва да бъде толерирано, оправдано, или извинено, при все това е възможно да се прости. Когато има нещо, което по никаква причина не можем да си позволим да забравим, обаче можем да простим. Свободната и искрена прошка е величие, което отразява необятността на божественото опрощение. Ако прошката е безвъзмездна, тогава може да се прости дори на някой, който се противопоставя на покаянието и който не е в състояние да помоли за прошка.

251. Тези, които наистина прощават не забравят, но се отказват да бъдат обладани от същата тази разрушителна сила, на която са станали жертва. Те разчупват порочния кръг, забавят напредъка на силите на разрушението. Те решават да не продължават да вливат в обществото енергията на отмъщението, която рано или късно в крайна сметка пада отново върху тях самите. Всъщност отмъщението никога не удовлетворява жертвите. Някои престъпления са ужасни и са толкова жестоки, че наказването на извършителите не може да ни убеди, че нанесената вреда е поправена. Не е достатъчно да се убие престъпника, също така би било невъзможно да се намерят еквивалентни наказания за страданията, които жертвата може да е претърпяла. Отмъщението не решава нищо.

252. Ние обаче не говорим за безнаказаност. Но справедливостта се търси само от любов към самата справедливост, от уважение към жертвите, за да се предотвратят нови престъпления и с цел опазване на общото благо, но със сигурност не и за изливане на своя гняв. Прошката е именно това, което позволява да се търси справедливост без да попадаме в порочния кръг на отмъщението, нито в несправедливостта на забравата.

253. Когато несправедливостите са извършени от двете страни, трябва ясно да се признае, че те може да не са с еднаква тежест или да са несъпоставими. Насилието упражнявано от държавни власти и структури не е на същото ниво, като насилието извършено от определени групи от хора. Така или иначе, не можем да поискаме да помним само несправедливото страдание на едната от страните. Както ни учеха Епископите от Хърватска: «Ние дължим на всички невинни жертви едно и също уважение. Тук не може да има расови, религиозни, национални или политически различия».[235]

254. Моля Бог « да подготви сърцата ни за срещата с нашите братя и сестри отвъд различията на идеи, езици, култури, религии; нека Го помолим да помаже цялото ни същество с мирото на Своето милосърдие, което изцелява раните от грешките, неразбирателствата, противоречията, Нека Го помолим за благодатта да ни изпрати със смирение и кротост по възискателни, но и плодотворни пътеки в търсене на мира».[236]

Войната и смъртното наказание

255. Някои екстремни ситуации могат в крайна сметка да се представят като решения при особено драматични обстоятелства, без да осъзнават, че това са неверни отговори, които не решават поставените проблеми, и в крайна сметка те само добавят нови фактори на разрушение в тъканта на националното и планетарното общество. Става въпрос за войната и за смъртното наказание.

Несправедливостта на войната

256. «На сърцето, което размишлява върху злото: измама, на съветниците на мира: радост» (*Прем*12, 20). При все това някои търсят решения във войната, която често се подхранва от извращението на отношенията, от хегемоничните амбиции, от злоупотребата с власт, от страха от другия и от разликата възприемана като препятствие.[237] Войната не е фантазия от миналото, а напротив тя се превърна в постоянна заплаха. Светът се сблъсква с все повече препятствия в бавното пътуване към мира, който беше започнал, и който започваше да дава някои плодове.

257. Тъй като отново са изпълнени условията за разпространение на войни, припомням, че «войната е отричане на всички права и

драматична агресия срещу околната среда. Ако искаме истинско интегрално човешко развитие за всички, трябва неуморно да продължим усилията за избягване на война между нациите и народите. За тази цел е необходимо да се осигури безспорното върховенство на закона и неуморното прибъгване до преговори, добри услуги и арбитраж, както се предлага в *Хартата на ООН*, истински основен правен стандарт».[238] Бих искал да подчертая, че седемдесет и пет години ООН и опитът от първите двадесет години на това хилядолетие показват, че пълното прилагане на международните стандарти е наистина ефективно и че тяхното нарушение е вредно. *Хартата на ООН*, спазвана и прилагана в прозрачност и с пълна искреност, е задължителна отправна точка за справедливостта и пътя към мира. Но това предполага, че съзнателните намерения не са прикрити и че частните интереси на една страна или група страни не са поставени над общото благо на целия свят. Ако законът се разглежда като инструмент, към който се прибъгва когато се окаже благоприятен и който се заобикаля в противен случай, се отприщват неконтролируеми сили, които сериозно вредят на най-слабите общества, на братството, на околната среда, на културните блага, което води до невъзстановими загуби в световен план.

258. Ето как изборът на война се прави лесно под прикритието на всякакви причини, уж хуманитарни, отбранителни или превантивни, дори чрез прибъгване до манипулиране на информацията. Всъщност през последните десетилетия, всички войни претендираха, че са “оправдани”. *Катехизисът на Католическата Църква* говори за възможността на една законна защита с военна сила, което предполага, че са показани определени «строги условия за морална легитимност».[239] Но лесно попадаме в доста широко тълкуване на това възможно право. По този начин искаме да оправдаем неправомерно дори „превантивните“ атаки или бойни действия, които не водят лесно до «злини и разстройства, по-сериозни от злото, което трябва да бъде премахнато».[240] Проблемът е, че след разработването на ядрени, химически или биологични оръжия, без да забравяме за огромните и нарастващи възможности, предлагани от новите технологии, войната придоби неконтролирана разрушителна сила, която засяга много невинни цивилни жертви. Несъмнено, «никога човечеството не е имало толкова власт над себе си, и нищо не

гарантира, че ще си послужи добре с нея».[241] Така че повече не можем да мислим за войната като решение, тъй като рисковете вероятно винаги ще бъдат по-големи от хипотетичната ползност, която ѝ се приписва. Изправени пред тази реалност, днес е много трудно да се защитят рационалните критерии, узрели в други времена, да се говори за възможна “справедлива война”. Никога повече война![242]

259. Важно е да се добави, че с развитието на глобализацията това, което може да се появи като непосредствено или практично решение на едно място в света, създава верига от насилствени фактори, много често незабележими, които в крайна сметка засягат цялата планета и отварят пътя за нови и по-лоши войни в бъдещето. В нашия свят вече няма само война „на парче” в тази или в онази страна, но ние сме изправени пред “световна война на парчета”, защото съдбите на страните са силно свързани по между си на световната сцена.

260. Както казваше Свети Йоан ХХІІІ, «става невъзможно да се мисли, че войната е адекватното средство за получаване на справедливост при нарушаване на права».[243] Той каза това по време на голямо международно напрежение и по този начин изрази голямото желание за мир, което се разпространяваше в ерата на Студената война. Той подкрепи убеждението, че причините за мир са по-силни от всяко изчисление, свързано с частни интереси и всякакво доверие в използването на оръжие. Но поради липса на визия за бъдещето и липса на споделено съзнание за общата ни съдба, не използвахме, както трябваше, възможностите предлагани до края на Студената война. Напротив отстъпихме в полза на търсене на частни интереси, без да се грижим за универсалното общо благо. Пътят така беше отворен отново за измамния терор на войната.

261. Всяка война оставя света в по-лошо състояние, отколкото той е бил преди нея. Войната винаги е провал на политиката и на човечеството, срамна капитулация, разгром пред силите на злото. Нека не оставаме само с теоретични дискусии, да докоснем раните, да почувстваме плътта на засегнатите лица. Да се обърнем към съзерцанието на многобройните избити цивилни граждани, считани за „съпътстваща щета”. Да запитаме жертвите. Нека

обърнем внимание на бежанците, на тези които са пострадали от ядрена радиация или химически атаки, на жените, които загубиха децата си, на тези деца осакатени или лишени от тяхната младост. Да обърнем внимание на истината за тези жертви на насилие, да погледнем реалността с техните очи и да чуем техните истории с отворено сърце. Така ще можем да разпознаем бездната на злото, която се намира в основата на войната, и няма да бъдем притеснени че сме третиранни като наивни, защото сме избрали мира.

262. Законите също няма да са достатъчни, ако се замислим за решението на актуалните проблеми състоящо се в това да възпират другите със страх, като ги заплашват с използването на ядрено, химическо или биологично оръжие. Защото «ако ние вземем предвид основните заплахи за мира и сигурността в техните многобройни измерения в този многополюсен свят на ХХІ^{ви} век, като например тероризма, асиметричните конфликти, киберсигурността, екологичните проблеми, бедността, възникват много съмнения относно недостатъчността на ядреното възпиране, като ефективен отговор на тези предизвикателства. Тези опасения придобиват още по-голямо значение, когато разглеждаме катастрофалните хуманитарни и екологични последици, произтичащи от всяко използване на ядреното оръжие с безразборни и неконтролируеми опустошителни ефекти във времето и пространството. [...] Трябва също така да се запитаме до каква степен равновесието, изградено върху страха, е устойчиво, когато всъщност то има тенденция да увеличава страха и да подкопава отношенията на доверие между хората. Международният мир и стабилност не могат да бъдат основани върху фалшиво чувство за сигурност, върху заплахата от взаимно разрушаване или цялостно унищожение, или единствено върху поддържането на баланса на силите. [...] В този контекст крайната цел за пълното премахване на ядрените оръжия става едновременно предизвикателство и морална или хуманитарна заповед.[...] Нарастващата взаимозависимост и глобализацията означават, че какъвто и да е отговорът, който ние носим за заплахата от ядрени оръжия, той трябва да бъде колективен и съгласуван, основан върху взаимно доверие. Това доверие може да бъде изградено само чрез истински диалог насочен към общото благо, а не към защитата на прикрити или частни интереси».[244] А с финансовите ресурси определени за оръжия, както и за други военни разходи, нека

създадем Световен Фонд,[245] с оглед изкореняването на глада и за развитието на най-бедните страни, така че техните жители да не прибегват до насилствени или измамни решения нито да е необходимо да напускат страната си в търсене на по-достоеен живот.

Смъртното наказание

263. Има и друг начин за премахване, който не касае страните, а само хората. Това е смъртното наказание. Свети Йоан Павел II ясно и категорично заяви, че този начин е морално неадекватен и не е необходим в наказателен план.[246] Не е възможно да се мисли за връщане върху тази позиция. Днес ясно заявяваме, че «смъртното наказание е недопустимо»[247] и Църквата решително се ангажира да предложи то да бъде премахнато по целия свят.[248]

264. В Новия Завет, докато хората са помолени да не постъпват справедливо (виж Рим 12, 17.19), се признава необходимостта властите да налагат наказания на ония, които вършат зло (виж Рим 13, 4 ; 1Петр 2, 14). Всъщност, «общият живот, структуриран около организирани общности, се нуждае от правила за съвместно съществуване, чието свободно нарушаване изисква подходящ отговор».[249] Това предполага, че законната публична власт може и трябва да «налага наказания, пропорционални на тежестта на престъпленията»[250] и че «необходимата независимост в областта на правото»[251] трябва да бъде гарантирана на съдебната власт.

265. Още от първите векове на Църквата някои ясно се обявяват срещу смъртното наказание. Например Лактанций твърдеше, че «не трябва да се прави никакво разграничение: убийството на човек винаги ще бъде престъпление».[252] Папа Николай I^{ви} насърчаваше: «Стремете се да освободите не само невинните, но и всички виновни от смъртното наказание».[253] По време на процес срещу убийци, които бяха убили двама свещеници, Свети Августин помоли съдията да не отнема живота им. И се оправда по следния начин: «Не че се противопоставяме на онова, което трябва да лиши от свобода злосторниците на престъпението, но искаме да им бъде позволено да живеят и да не подлагат телата си на никакво осакатяване; би ни се струвало достатъчно, ако законното наказание сложи край на тяхната безсмислена превъзбуда и им

помогне да намерят здрав разум, така че те да бъдат отклонени от злото, като ги използват за някаква полезна работа. Това също би било присъда, но която включва само състояние, при което престъпната дързост вече не може да получи кариера и където остава време за покаяние, трябва да се нарича по-скоро благодеяние, отколкото наказание. [...] Потиснете злото, без да забравяте какво се дължи на човечеството, нека зверствата на грешниците да не бъдат за вас възможност да усетите удоволствие от отмъщението, но нека те да бъдат като рани, за които вие поемате грижата да ги лекувате».[254]

266. Страховете и обидите лесно водят до отмъстително, дори жестоко схващане за наказанията, когато те трябва да се разбират като част от процес за изцеление и реинтеграция в обществото. Днес «в определени сектори на политиката, както и в определени средства за комуникация, ние понякога подтикваме към насилие и отмъщение, публично или частно, не само срещу тези, които са отговорни за извършените престъпления, но също така срещу тези, върху които пада подозрението, основателно или не, че са нарушили закона. [...] Понякога има тенденция умишлено да се изграждат врагове: стереотипни образи, които концентрират в себе си всички характеристики, които обществото възприема или тълкува като заплашителни. Механизмите за формиране на тези образи са същите, които в тяхното време позволяват разпространението на расистки идеи».[255] Това прави изключително опасен нарастващия навик в някои страни да се прибегва до превантивен затвор, до лишаване от свобода без съдебен процес и преди всичко до смъртното наказание.

267. Бих искал да отбележа, «че е невъзможно да си представим, че днес Државите не могат да разполагат с друго средство освен смъртното наказание, за да защитят живота на останалите хора срещу несправедлив агресор». Така наречените извънсъдебни или извънзаконни екзекуции са особено сериозни; те са «умишлени убийства извършени от определени Държави чрез техните агенти, често пъти маскирани, като конфронтация с нарушители или представени като неволни последици от необходимото разумно и пропорционално използване на сила за прилагане на закона».[256]

268. «Аргументите срещу смъртното наказание са многобройни и добре известни. Църквата подходящо подчертава няколко от тях, като например възможността за съществуване на съдебна грешка и използването от страна на тоталитарни и диктаторски режими, които го използват като инструмент за потискане на политическо несъгласие или преследване на религиозни и културни малцинства, тъй като много жертви според съответните им закони са “престъпници”. Следователно всички християни с добра воля са призвани [...] да се борят не само за премахване на смъртното наказание, законно или незаконно, и във всичките му форми, но и за подобряване на условията в затвора при зачитане на човешкото достойнство на хората лишени от свобода. И това го свързвам с доживотния затвор. [...] Доживотният затвор е прикрито смъртно наказание».[257]

269. Нека си спомним, че убиецът «запазва своето лично достойнство и самият Бог го гарантира».[258] Твърдото отхвърляне на смъртното наказание показва до каква степен сме способни да признаем неотменимото достойнство на всяко човешко същество и да приемем неговото място в тази вселена. Тъй като, ако не го отрече на най-лошия от престъпниците, няма да го отрече на никого, ще дам възможност на всеки да сподели с мен тази планета, въпреки това, което може да ни разделя.

270. Приканвам християните, които се съмняват и които се изкушават да отстъпят пред насилието, независимо от неговата форма, да си припомнят това известие от книгата на Исая: «И ще прековат мечовете си на орала» (2, 4). За нас това пророчество приема плът в Исус Христос, който изправен пред един ученик, спечелен от насилието, твърдо му заяви: «Върни ножа си на мястото му, защото всички, които вадят нож, от нож ще загинат» (Мт 26, 52). Това беше отклик на онова старо предупреждение: «Ще поискам сметка за кръвта на всеки от вас. Който пролее човешка кръв и неговата кръв ще се пролее от човешка ръка» (Бит 9, 5-6). Тази реакция на Исус, бликаща от сърцето Му, преминава през вековете и достига до настоящото време като постоянно предупреждение.

ОСМА ГЛАВА

РЕЛИГИИТЕ В СЛУЖБА НА БРАТСТВОТО В СВЕТА

271. Различните религии, като оценяват всяка човешка личност като създание, призвано да бъде син и дъщеря на Бог, предлагат ценен принос за изграждането на братството и за защитата на справедливостта в обществото. Диалогът между хората от различни религии не се осъществява просто чрез дипломация, дружелюбност или толерантност. Както ни учат Епископите от Индия, «целта на диалога е да се установи приятелство, мир, хармония и да сподели ценности, както морални и духовни преживявания в дух на истина и любов».[259]

Последна основа

272. Ние вярващите мислим, че без отварянето на всички към Отца, няма да има солидни и стабилни основания за призива към братство. Ние сме убедени, че «само с това съзнание, че сме деца, които не са сираци, ние можем да живеем в мир с останалите».[260] Всъщност, «разумът сам по себе си е способен да разбере равенството между хората и да създаде общност за граждански живот (гражданско общество), но той не успява да създаде братството».[261]

273. В този смисъл бих искал да припомня един паметен текст: «Ако не съществува трансцендентна истина, чрез подчинението, на която човек придобива своята пълна идентичност, в тези условия няма сигурен принцип, който да гарантира честни отношения между хората. Техните класови, групови или национални интереси неизбежно ги противопоставят едни на други. Ако трансцендентната истина не бъде призната, силата на властта триумфира и всеки е склонен да използва докрай средствата, с които разполага, за да надделее чрез своите интереси или мнения, без да зачита правата на другите. [...] Следователно трябва да намерим корена на съвременния тоталитаризъм в отрицанието на трансцендентното достойнство на човешката личност, видимият образ на невидимия Бог, и точно за това, поради самото му естество е субект на права, които никой не може да нарушава, нито индивида, нито групата, нито класата, нито нацията, нито

Държавата. По-голямата част от социалното тяло също не може да направи това, изправяйки се срещу малцинството».[262]

274. Благодарение на нашия опит на вярата и на натрупаната мъдрост през вековете, като се учим от многото слабости и неуспехи, ние вярващите от различни религии знаем, че да направим Бог присъстващ е благо за нашите общества. Да търсим Бог с искрено сърце, при условия, че не Го използваме за нашите идеологически или практически интереси, ни помага да се признаем като спътници, наистина братя. Ние вярваме, че «когато в името на идеологията искаме да прогоним Бог от обществото, в крайна сметка се прекланяме пред идоли и много бързо човек се заблуждава, достойнството му се потъпква и правата му се нарушават. Вие добре знаете до какви жестокости може да доведе това лишаване от свобода на съзнанието и от религиозна свобода, и как от тези рани се формира коренно обедняло човечество, защото е лишено от надежда и познаване на идеали».[263]

275. Трябва да се признае, че «сред най-важните причини за кризата на съвременния свят са упоената човешка съвест и отчуждението от религиозни ценности, както и преобладаването на индивидуализма и материалистичните философии, които обожествяват човека и светските материални ценности вместо висшите и трансцендентни принципи».[264] Неприемливо е, че в публичния дебат само силните и мъжете или жените на науката имат право да говорят. Трябва да има място за размишление, което има религиозен произход, събирайки с векове опити и мъдрост. «Класическите религиозни текстове могат да предложат значение за всички епохи и да имат мотивираща сила» но всъщност «те са омаловажени от тесногърдието на духа на рационализма».[265]

276. Ето защо, дори ако Църквата зачита автономността на политиката, тя не ограничава мисията си до частната област. Напротив, «тя не може и не трябва [...] да остане встрани» от изграждането на един по-добър свят, нито да спре «пробуждането на духовните сили»[266], които правят плодотворен целия социален живот. Религиозните служители със сигурност не трябва да участват в партийна политика, което се полага на миряните, но също така не могат да се отрекат от политическото измерение на съществуването [267], което предполага постоянно внимание към

общото благо и загриженост за интегралното човешко развитие. Църквата «има публична роля, която не се ограничава до нейните дейности за подпомагане или образование», но която благоприятства «насърчаването на човека и на универсалното братство».[268] Тя не възнамерява да претендира за временни сили, но се предлага като «семейство сред семействата, – това е Църквата, – отворена да свидетелства пред света днес за вярата, надеждата и любовта към Господ и към тези, които Той обича най-много. Дом с отворени врати. Църквата е дом, който е с отворени врати, защото тя е Майка».[269] И като Мария, Майката на Исус «ние искаме да бъдем Църква, която служи, която излиза от себе си, излиза навън от храмовете си, която излиза от сакристиите си, за да придружи живота, да подкрепи надеждата, да бъде знак за единство[...], за да изгради мостове, за да разрушава стени, за да сее помирение».[270]

Християнска идентичност

277. Църквата цени действието на Бог в другите религии и «не отхвърля нищо от това, което е истинно и свято в тези религии. Тя се отнася с искрено уважение към тези начини на действие и живот, тези правила и тези доктрини, които [...] често пъти отразяват лъч истина, който просветлява всички хора».[271] Но ние християните, ние не можем да скрием, че «ако музиката на Евангелието престане да звучи в нашите дълбини, ние ще сме изгубили радостта, която блика от състраданието, нежността, която се поражда от доверието, способността за помирение, което намира своя извор в това да знаем, че винаги сме простени и изпратени. Ако музиката на Евангелието престане да звучи в домовете ни, по площадите ни, в работните ни места, в политиката в икономиката, ние ще сме заглушили мелодията, което ни подтиква да се борим за достойнството на всеки мъж и на всяка жена».[272] Други утоляват жаждата си от други извори. За нас този извор на човешко достойнство и братство се намира в Евангелието на Исус Христос. Именно от това произтича «първенството за християнската мисъл и за дейността на Църквата дадено на връзката, на срещата със священата тайна на другия, на универсалното общение с цялото човечество като призвание за всички».[273]

278. Призвана да бъде въплътена на всяко място и да присъства векове наред навсякъде по земята – това е смисъла на

“Католическата” – Църквата може да разбере от своя опит на благодатта и на греха - красотата на поканата за универсална любов. Защото «всичко човешко се отнася до нас. [...] Навсякъде, където събранията на хората се организират, за да установят правата и задълженията на човека, ние сме почитани, когато ни позволят да седим сред тях».[274] За много християни, този път на братство има Майка, наричана Мария. Тя получи това универсално майчинство в подножието на Кръста (виж *Йн* 19, 26) и тя е изпълнена със загриженост не само за Исус, но също така и за «останалите свои деца» (*Откр*12, 17). Силна със силата на Възкръсналия, тя иска да роди един нов свят, в който всички ние ще бъдем братя, където ще има място за всеки изключен от нашите общества, където ще блестят правда и мир.

279. Ние, християните, искаме свобода в страните, в които сме малцинства, както ние благоприятстваме за това за онези, които не са християни, там където те са малцинство. Съществува основно право, което не трябва да се забравя по пътя към братството и мира. Това е религиозната свобода за вярващите от всички религии. Тази свобода потвърждава, че ние можем «да намерим добра хармония между различните култури и религии; тя свидетелства, че общите неща, които притежаваме са толкова многобройни и важни, че е възможно да намерим път за спокойно съжителство, подредено и мирно, в приемането на различията и в радостта да бъдем братя, защото всички сме деца на един Бог».[275]

280. В същото време, ние молим Бог да укрепи единството в Църквата, която се обогатява от различията, които се хармонизират под действието на Светия Дух. Всъщност, «в един Дух всички сме кръстени в едно тяло» (*1 Кор* 12, 13), в което всеки носи своя специфичен принос. Както казваше Свети Августин: «Ухото вижда през окото, и окото чува през ухото».[276] Също така е наложително да свидетелстваме за пътуването за среща между различните християнски вероизповедания. Ние не можем да забравим това желание изразено от Исус Христос: «Нека всички да бъдат едно» (*Йн* 17, 21). Изслушвайки Неговия призив, признаваме с тъга, че пророческият и духовен принос на единството между всички християни все още липсва в процеса на глобализация. Въпреки това, «докато вървим заедно по този път към пълно общение, ние

сме длъжни сега да поднесем общо свидетелство за Божията любов към всички, като работим заедно в служба на човечеството».[277]

Религия и насилие

281. Пътуване за мир е възможно между религиите. Отправната точка трябва да бъде погледът на Бог. Защото «Бог не гледа с очите, Бог гледа със сърцето. И Божията любов е еднаква за всяка личност, независимо каква е религията. И ако човек е атеист, това е същата любов. В последния ден и когато на земята ще има достатъчно светлина, за да се видят нещата, такива каквито са, ще има изненади! ».[278]

282. Така, «вярващите също трябва да намерят пространства, където да дискутират и да действат заедно за общото благо и насърчаването на най-бедните. Не става въпрос да живеем по-леко (*light*) или да крием убежденията, които ни водят, за да можем да се срещнем с другите, които мислят различно. [...] Защото, колкото по-дълбока, солидна и богата е една идентичност, толкова повече тя ще се стреми да обогатява другите със своя специфичен принос».[279] Като вярващи, ние се оказваме изправени пред предизвикателството да се върнем към нашите извори, за да се концентрираме върху основното: обожаването на Бог и любовта към ближния, така че някои аспекти на нашите доктрини, извън техния контекст, в крайна сметка не подхранват форми на презрение, омраза, ксенофобия, отричане на другия. Истината е, че насилието не намира основа в основните религиозни убеждения, но в техните деформации.

283. Искреното и смирено служение на Бога «води не до дискриминация, омраза и насилие, но до зачитане на сакралността на живота, до респект към достойнството и свободата на другите, както и до ангажираността с обич към благосъстоянието на всички».[280] В действителност, «този, който не обича не е познал Бога, защото Бог е Любов.» (1Йн 4, 8). Ето защо «отвратителният тероризъм, който застрашава сигурността на хората, както на Изток, така и на Запад, на Север и на Юг, разпространявайки паника, терор или песимизъм не се дължи на религията – дори ако терористите го инструментализират – но се дължи на натрупването на грешни тълкувания на религиозни текстове за политиките на глад, бедност,

несправедливост, потисничество, арогантност, за това е необходимо да се прекъсне подкрепата на терористичните движения чрез предоставяне на пари, оръжия, планове или оправдания, както и чрез медийно отразяване, и всичко това да се счита за международни престъпления, които застрашават сигурността и световния мир. Трябва да се осъди този тероризъм във всичките му форми и прояви».[281] Религиозните убеждения относно сакралния смисъл на човешкия живот ни позволяват да «признаем основните ценности на човешката общност, ценности в името, на които можем да си сътрудничим, изграждаме и диалогизираме, прощаваме и израстваме, позволявайки на всички различни гласове да сформират една достойна и хармонична песен, вместо фанатичния вой на омразата».[282]

284. Фундаменталистското насилие понякога се отрища в някои групи от една или от друга религия, от безразсъдството на техните лидери. Но «заповедта за мир е дълбоко вписана в религиозните традиции, които ние представяме. [...] Религиозните *лидери* са призвани да бъдат истински “хора на диалога”, да действат за изграждането на мира не като посредници, а като истински медиатори. Посредниците се стремят да правят отстъпки за всички страни с цел да извлекат лична изгода. От друга страна, медиаторът е този, който не запазва нищо за себе си, но който великодушно се раздава, докато се остави да го погълнат, знаейки че единствената печалба е тази на мира. Всеки от нас е призван да бъде миротворец, който обединява вместо да разделя, който потушава омразата вместо да я подхранва, който отваря пътища за диалог вместо да издига нови стени».[283]

Призив

285. По време на тази братска среща, за която пазя добри спомени, Великият Имам Ахмед Ал Тайеб и аз заявихме «твърдо, че религиите никога не подстрекават към война и не пораждат чувство на омраза, враждебност, екстремизъм, нито приканват към насилие или кръвопролитие. Тези нещастия са плод на извращението в религиозните учения, на използването на религиите от политиката, а също и на групови интерпретации на религиозни хора, които са злоупотребявали – в някои фази на историята – с влиянието на религиозните настроения върху

човешките сърца. [...] Всъщност Бог, Всемогъщият няма нужда да бъде защитаван от никого и не иска Неговото име да бъде използвано, за да се тероризират хората».[284] Ето защо аз искам да отправя тук отново призивът към мир, справедливост и братство, които ние отправихме заедно:

«В името на Бог, Който създаде всички човешки същества равни по права, задължения и достойнство, и ги призовава да съжителстват като братя по между си, за да населяват земята и да разпространяват по нея ценностите на доброто, на милосърдната любов и мира.

В името на невинната човешка душа, която Бог забрани да се убива, твърдейки, че който убие човек сякаш е убил цялото човечество, а който спаси една душа, сякаш е спасил цялото човечество.

В името на бедните, хората в мизерия, нуждаещите се и изключените, на които Бог нареди да се помага като задължение, поискано от всички хора и по специален начин от всеки заможен и добре устроен човек.

В името на сираци, вдовици, бежанци и експулсирани от техните семейства и родни страни; на всички жертви на войни, преследвания и несправедливост, на слабите, на тези, които живеят в страх, на военнопленници и измъчвани във всички части по света, без никаква разлика.

В името на народите, които са загубили сигурност, мир и съвместно съжителство, ставайки жертви на разрушения, руини и войни.

В името на *“човешкото братство”*, което обхваща всички хора, обединява ги и ги прави равни.

В името на това *братство*, разкъсано от политиките на фундаментализма и разделението, и от системите, за необуздани печалби и омразни идеологически тенденции, които манипулират действията и съдбите на хората.

В името на свободата, която Бог даде на всички човешки същества, създавайки ги свободни и разграничавайки ги чрез нея.

В името на справедливостта и милосърдието, основите на просперитета и стълбовете на вярата.

В името на всички хора с добра воля, присъстващи във всички религии по земята.

В името на Бог и на всичко това, [... ние заявяваме] че приемаме културата на диалога, като път, съвместното сътрудничество като поведение; взаимното опознаване като метод и критерий ».[285]

286. В тази рамка за размишления върху универсалното братство, се почувствах особено стимулиран от Свети Франциск от Асизи, както и от други братя, които не са католици: Мартин Лутър Кинг, Дезмънд Тютю, Махатма Мохандас Ганди и още много други. Но бих искал да приключа, припомняйки една друга личност с дълбока вяра, който благодарение на интензивния си опит с Бога, измина едно пътуване за преобразяване, чак докато се почувства брат на всички мъже и жени. Това е Блаженият Шарл Дьо Фуко.

287. Той насочи желанието за цялостно себеотдаване на личността си на Бога, чрез идентификацията с последните, изоставените, дълбоко в африканската пустиня. В този контекст той изрази стремежа си да почувства всяко човешко същество като брат или сестра,[286] и помоли един приятел: «Молете Бога, че да бъде наистина брат на всички души [...] ».[287] В крайна сметка той искаше да бъде «универсалният брат».[288] Но само като се идентифицира с последните, той постигна това да стане брат на всички. Нека Бог вдъхнови тази мечта във всеки от нас. Амин!

Молитва към Създателя

Господи, Отче на човечеството,
Ти, Който си създал всички човешки същества
с еднакво достойнство,
вдъхни братски дух в нашите сърца.
Вдъхнови ни с мечта за среща, диалог, правда и мир.
Помогни да създадем по-здрави общества
и по-достоеен свят,
без глад, без бедност, без насилие и без войни.

Нека нашето сърце се отвори към всички народи
и нации по земята,
за да разпознаем доброто и красотата
които Ти пося във всеки от нас ,
за да изковем връзките на единство, общите проекти
за споделени надежди. Амин !

Християнска екуменична молитва

Боже наш, Троица на любовта,
чрез силата на общността на Твоята божествена сърдечност
дай да потече в нас река от братска любов.
Дай ни тази любов, която се отразява в жестовете на Исус
в Неговото семейство в Назарет и в първата християнска общност.

Дай на християните, каквито сме и ние да живеем Евангелието
и да можем да откриваме Христос
във всяко човешко същество, за да Го видим Разпнат
в мъките на изоставените и забравените от този свят
и възкръснал във всеки брат, да се разкрива.

Ела, Свети Душе, покажи ни Твоята красота
отразена във всички народи на земята,
за да открием, че всички те са много важни, че всички са
необходимии, че са различни лица на едно и също човечество,
което Ти обичаш. Амин !

*Дадено в Асизи близо до гроба на Свети Францис на 3 октомври в
навечерието на празника на "Беднячето Roverello", в осмата година на
моя Понтификат.*

Папа Франциск

- [1] *Admonitions*, 6, 1 : *Écrits, vies, témoignages*, Cerf, Éd. Franciscaines (2010), p. 287.
- [2] *Ibid.*, 25 : *Écrits, vies, témoignages*, Cerf, Éd. Franciscaines (2010), p. 294.
- [3] St. François d'Assise., *Règle non bullata des frères mineurs*, 16, 3.6 : *Écrits, vies, témoignages*, Cerf, Éd. Franciscaines (2010), p. 208.
- [4] Eloi Leclerc, O.F.M., *Exil et tendresse*, Éd. Franciscaines (1962), p. 205.
- [5] *Document sur la fraternité humaine pour la paix mondiale et la coexistence commune*, Abou Dhabi (4 février 2019) : *L'Osservatore Romano*, éd. en langue française (12 février 2019), pp. 10.
- [6] *Discours lors de la rencontre œcuménique et interreligieuse avec les jeunes*, Skopje - Macédoine du Nord (7 mai 2019) : *L'Osservatore Romano*, éd. en langue française (14 mai 2019), p. 12.
- [7] *Discours au Parlement européen, Strasbourg* (25 novembre 2014) : *L'Osservatore Romano*, éd. en langue française (27 novembre 2014), p. 8.
- [8] *Rencontre avec les Autorités, la société civile et le Corps diplomatique*, Santiago - Chili (16 janvier 2018) : *L'Osservatore Romano*, éd. en langue française (18 janvier 2018), p. 2.
- [9] Benoît XVI, Lettre enc. *Caritas in veritate* (29 juin 2009), n. 19 : AAS 101 (2009), p. 655.
- [10] Exhort. ap. post-syn. *Christus vivit* (25 mars 2019), n. 181.
- [11] Card. Raúl Silva Henríquez, S.D.B., *Homélie lors du Te deum à Santiago du Chili* (18 septembre 1974).
- [12] Lettre enc. *Laudato si'* (24 mai 2015), n. 57 : AAS 107 (2015), p. 869.
- [13] *Discours au Corps diplomatique accrédité près le Saint-Siège* (11 janvier 2016) : *L'Osservatore Romano*, éd. en langue française (14 janvier 2016), p. 9.
- [14] *Discours au Corps diplomatique accrédité près le Saint-Siège* (13 janvier 2014) : *L'Osservatore Romano*, éd. en langue française (16 janvier 2014), p. 10.
- [15] Cf. *Discours à la Fondation "Centésimus annus pro Pontifice"* (25 mai 2013) : *L'Osservatore Romano*, éd. en langue française (30 mai 2013), pp. 3-4.
- [16] Cf. St. Paul VI, Lettre enc. *Populorum progressio* (26 mars 1967), n. 14 : AAS 59 (1967), p. 264.
- [17] Benoît XVI, Lettre enc. *Caritas in veritate* (29 juin 2009), n. 22 : AAS 101 (2009), p. 657.

[18] Discours aux Autorités, Tirana - Albanie (21 septembre 2014) : *L'Osservatore Romano*, éd. en langue française (25 septembre 2014), p. 3.

[19] Message aux participants à la Conférence Internationale "Les droits humains dans le monde contemporain : conquêtes, omissions, négations" (10 décembre 2018) : *L'Osservatore Romano*, éd. en langue française (18-25 décembre 2018), p. 6.

[20] Exhort. ap. Evangelii gaudium (24 novembre 2013), n. 212 : AAS 105 (2013), p. 1108.

[21] Message pour la 48e Journée Mondiale de la Paix 1er janvier 2015 (8 décembre 2014), nn. 3-4 : *L'Osservatore Romano*, éd. en langue française (11 décembre 2014), p. 9.

[22] Ibid., n. 5 : *L'Osservatore Romano*, éd. en langue française (11 décembre 2014), p. 10.

[23] Message pour la 49e Journée Mondiale de la Paix 1er janvier 2016 (8 décembre 2015) : *L'Osservatore Romano*, éd. en langue française (17-24 décembre 2015), p. 7.

[24] Message pour la 53e Journée Mondiale de la Paix 1er janvier 2020 (8 décembre 2019) : *L'Osservatore Romano*, éd. en langue française (17-24 décembre 2019), p. 10.

[25] Discours sur les armes nucléaires, Nagasaki - Japon (24 novembre 2019) : *L'Osservatore Romano*, éd. en langue française (3 décembre 2019), p. 5.

[26] Discours aux enseignants et étudiants du Collège Saint Charles de Milan (6 avril 2019) : *L'Osservatore Romano*, éd. en langue française (30 avril 2019), p. 9.

[27] Document sur la fraternité pour la paix mondiale et la coexistence commune, Abou Dhabi (4 février 2019) : *L'Osservatore Romano*, éd. en langue française (12 février 2019), p. 11.

[28] Discours au monde de la culture, Cagliari - Italie (22 septembre 2013) : *L'Osservatore Romano*, éd. en langue française (26 septembre 2013), p. 5.

[29] Humana communitas : Lettre au Président de l'Académie Pontificale pour la Vie à l'occasion du 25e anniversaire de son institution (6 janvier 2019), nn. 2.6 : *L'Osservatore Romano*, éd. en langue française (22 janvier 2019), p. 9.

[30] Message vidéo à la conférence TED 2017 de Vancouver (26 avril 2017) : *L'Osservatore Romano*, éd. en langue française (11 mai 2017), p. 4.

[31] Moment extraordinaire de prière en temps d'épidémie (27 mars 2020) : *L'Osservatore Romano*, éd. en langue française (31 mars 2020), p. 5.

[32] Homélie pour la Sainte Messe, Skopje - Macédoine du Nord (7 mai 2019) : *L'Osservatore Romano*, éd. en langue française (14 mai 2019), p. 10.

- [33] Cf. *Énéide*, 1, 462 : « Sunt lacrimae rerum et mentem mortalia tangunt ».
- [34] « *Historia... magistra vitae* » : Marcus Tullius Cicéron, *De Oratore*, (Dialogues de l'Orateur), 2, 36.
- [35] Lettre enc. *Laudato si'* (24 mai 2015), n. 204 : AAS 107 (2015), p. 928.
- [36] Exhort. ap. post-syn. *Christus vivit* (25 mars 2019), n. 91.
- [37] *Ibid.*, n. 92.
- [38] *Ibid.*, n. 93.
- [39] Benoît XVI, *Message pour la 99e Journée Mondiale du Migrant et du Réfugié* (12 octobre 2012) : *L'Osservatore Romano*, éd. en langue française (1er novembre 2012), p. 5.
- [40] Exhort. ap. post-syn. *Christus vivit* (25 mars 2019), n. 92.
- [41] *Message pour la 106e Journée Mondiale du Migrant et du Réfugié* (13 mai 2020) : *L'Osservatore Romano*, éd. en langue française (19 mai 2020), p. 4.
- [42] *Discours au Corps diplomatique accrédité près le Saint-Siège* (11 janvier 2016) : *L'Osservatore Romano*, éd. en langue française (14 janvier 2016), p. 10.
- [43] *Discours au Corps diplomatique accrédité près le Saint-Siège* (13 janvier 2014) : *L'Osservatore Romano*, éd. en langue française (16 janvier 2014), p. 6.
- [44] *Discours au Corps diplomatique accrédité près le Saint-Siège* (11 janvier 2016) : *L'Osservatore Romano*, éd. en langue française (14 janvier 2016), p. 10.
- [45] *Message pour la 105e Journée Mondiale du Migrant et du Réfugié* (27 mai 2019) : *L'Osservatore Romano*, éd. en langue française (28 mai 2019), p. 6.
- [46] Exhort. ap. post-syn. *Christus vivit* (25 mars 2019), n. 88.
- [47] *Ibid.*, n. 89.
- [48] Exhort. ap. *Gaudete et exsultate* (19 mars 2018), n. 115.
- [49] Du film *Le Pape François – Un homme de parole. L'espérance est un message universel*, de Wim Wenders (2018).
- [50] *Discours aux Autorités, à la société civile et au Corps diplomatique*, Tallinn - Estonie (25 septembre 2018) : *L'Osservatore Romano*, éd. en langue française (4 octobre 2018), p. 10.

[51] Cf. Moment extraordinaire de prière en temps d'épidémie (27 mars 2020) : *L'Osservatore Romano*, éd. en langue française (31 mars 2020), p. 5 ; Message pour la 4e Journée Mondiale des pauvres 2020 (13 juin 2020), n. 6 : *L'Osservatore Romano*, éd. en langue française (16 juin 2020), p. 6.

[52] Salutation aux étudiants du Centre Culturel Père Félix Varela, La Havane - Cuba (20 septembre 2015) : *L'Osservatore Romano*, éd. en langue française (24 septembre 2015), p. 10.

[53] Conc. Œcum. Vat. II, Const. Past. Gaudium et spes, sur l'Église dans le monde de ce temps, n. 1.

[54] St. Irénée de Lyon, *Adversus Haereses* (Contre les hérésies) 2, 25, 2 : PG 7/1, col. 798-s, *Sources Chrétiennes*, n. 294, p. 253.

[55] *Talmud Bavli* (Talmud de Babylone), *Sabbat*, 31 a.

[56] Discours aux personnes assistées par les œuvres caritatives de l'Église, Tallin - Estonie (25 septembre 2018) : *L'Osservatore Romano*, éd. en langue française (4 octobre 2018), p. 12.

[57] Message vidéo à la conférence TED 2017 de Vancouver (26 avril 2017) : *L'Osservatore Romano*, éd. en langue française (11 mai 2017), p. 4.

[58] *Homiliae in Matthaem*, 50, 3 : PG 58, col. 508.

[59] Message à l'occasion de la rencontre mondiale des mouvements populaires, Modesto - États-Unis (10 février 2017) : *L'Osservatore Romano*, éd. en langue française (9 mars 2017), p. 7.

[60] Exhort. ap. Evangelii gaudium (24 novembre 2013), n. 235 : AAS 105 (2013), p. 1115.

[61] St. Jean-Paul II, Message aux personnes porteuses de handicap, Angélus à Osnabrück - Allemagne (16 novembre 1980) : *L'Osservatore Romano*, éd. en langue italienne (19 novembre 1980), p. 13.

[62] Conc. Œcum. Vat. II, Const. Past. Gaudium et spes, sur l'Église dans le monde de ce temps, n. 24.

[63] Gabriel Marcel, *Du refus à l'invocation*, éd. N.R.F., Paris (1940), p. 50.

[64] Angélus, (10 novembre 2019) : *L'Osservatore Romano*, éd. en langue française (12 novembre 2019), p. 3.

[65] St. Thomas d'Aquin, *Scriptum super Sententiis*, lib. 3, dist. 27.7.1.a. ad 4 : « Dicitur amor extasim facere, et fervere, quia quod fervet extra se bullit et exhalat ».

[66] Karol Wojtila, *Amour et responsabilité*, éd. Dialogue/Stock, Paris (1978) p. 115.

[67] Cf. Karl Rahner, S.J., *Kleines Kirchenjahr. Ein Gang durch den Festkreis*, éd. Herderbücherei 901, Freiburg (1981), p. 30.

[68] *Regula*, 53, 15 : « Pauperum et peregrinorum maxime susceptioni cura sollicitè exhibetur ».

[69] Cf. *Summa Theologiae* II-II, q. 23, art. 7 : St. Augustin, *Contra Julianum*, 4, 18 PL 44, col. 748 : « De que de plaisirs se privent les avarès pour augmenter leurs trésors ou par crainte de les voir diminuer ! ».

[70] “Secundum acceptionem divinam”, (*Scriptum super Sententiis*, lib. 3, dist., 27, a. 1, q. 1, concl. 4).

[71] Benoît XVI, Lettre enc. *Deus caritas est* (25 décembre 2005), n. 15 : AAS 98 (2006), p. 230.

[72] *Summa Theologiae* II-II, q. 27, art. 2, resp.

[73] *Ibid.*, I-II, q. 26, art. 3, resp.

[74] *Ibid.*, q. 110, art. 1, resp.

[75] *Message pour la 47e Journée Mondiale de la Paix 1er janvier 2014* (8 décembre 2013) : *L’Osservatore Romano*, éd. en langue française (12 décembre 2013), p. 8.

[76] Cf. *Angélus* (29 décembre 2013) : *L’Osservatore Romano*, éd. en langue française (2 janvier 2014), p. 5 ; *Discours au Corps diplomatique accrédité près le Saint-Siège* (12 janvier 2015) : *L’Osservatore Romano*, éd. en langue française (15 janvier 2015), p. 8.

[77] *Message pour la Journée Internationale des personnes porteuses de handicap* (3 décembre 2019) : *L’Osservatore Romano*, éd. en langue française (10 décembre 2019), p. 8.

[78] *Discours lors de la rencontre pour la liberté religieuse avec la communauté hispanique et d’autres immigrés*, Philadelphie - États-Unis (26 septembre 2015) : *L’Osservatore Romano*, éd. en langue française (8 octobre 2015), p. 11.

[79] *Discours aux jeunes*, Tokyo - Japon (25 novembre 2019) : *L’Osservatore Romano*, éd. en langue française (3 décembre 2019), p. 10.

[80] Pour ces considérations, je me suis inspiré de la pensée de Paul Ricœur, “Le socius et le prochain”, in : *Histoire et vérité*, éd. du Seuil, Paris (1967), pp. 113-127.

[81] Exhort. ap. *Evangelii gaudium* (24 novembre 2013), n. 190 : AAS 105 (2013), p. 1100.

[82] *Ibid.*, n. 209 : AAS 105 (2013), p. 1107.

[83] Lettre enc. *Laudato si'* (24 mai 2015), n. 129 : AAS 107 (2015), p. 899.

[84] *Message pour l'événement "Economy of Francesco"* (1er mai 2019) : *L'Osservatore Romano*, éd. en langue française (21 mai 2019), p. 9.

[85] *Discours au Parlement européen*, Strasbourg (25 novembre 2014) : *L'Osservatore Romano*, éd. en langue française (27 novembre 2014), p. 8.

[86] Lettre enc. *Laudato si'* (24 mai 2015), n. 229 : AAS 107 (2015), p. 937.

[87] *Message pour la 49e Journée Mondiale de la Paix 1er janvier 2016* (8 décembre 2015) : *L'Osservatore Romano*, éd. en langue française (17-24 décembre 2015), p. 9.

[88] Solidarité se trouve à la racine étymologique du terme solidarité. La solidarité, dans le sens éthique et politique qu'il a pris ces deux derniers siècles, donne lieu à une construction sociale sûre et stable.

[89] *Homélie lors de la Sainte Messe*, La Havane - Cuba (20 septembre 2015) : *L'Osservatore Romano*, éd. en langue française (24 septembre 2015), p. 6.

[90] *Discours aux participants à la rencontre mondiale des mouvements populaires* (28 octobre 2014) : *L'Osservatore Romano*, éd. en langue française (6 novembre 2014), p. 4.

[91] Cf. St. Basile, *Homilia 21. Quod rebus mundanis adhaerendum non sit*, 3.5 : PG 31, col. 545-549 ; *Regulae brevius tractatae*, 92 : PG 31, col. 1145-1148 ; St. Pierre Chrysologue, *Sermo 123* : PL 52, col. 536-540 ; S. Ambroise, *De Nabuthe 27.52* : PL 14, col. 738s ; St. Augustin, *In Iohannis Evangelium 6, 25* : PL 35, col. 1436s.

[92] *De Lazaro Concio 2, 6* : PG 48, col. 992D.

[93] *Regula pastoralis 3, 2* : PL 77, p. 87.

[94] Lettre enc. *Centesimus annus* (1er mai 1991), n. 31 : AAS 83 (1991), p. 831.

[95] Lettre enc. *Laudato si'* (24 mai 2015), n. 93 : AAS 107 (2015), p. 884.

[96] St. Jean-Paul II, Lettre enc. *Laborem exercens* (14 septembre 1981), n. 19 : AAS 73 (1981), p. 626.

[97] Cf. Conseil Pontifical Justice et Paix, *Compendium de la doctrine sociale de l'Église*, n. 172.

[98] Lettre enc. *Populorum progressio* (26 mars 1967), n. 22 : AAS 59 (1967), p. 268.

[99] St. Jean-Paul II, Lettre enc. *Sollicitudo rei socialis* (30 décembre 1987), n. 33 : AAS 80 (1988), p. 557.

[100] Lettre enc. *Laudato si'* (24 mai 2015), n. 95 : AAS 107 (2015), p. 885.

[101] *Ibid.*, n. 129, AAS 107 (2015), p. 899.

[102] St. Paul VI, Lettre enc. *Populorum progressio* (26 marzo 1967), n. 15 : AAS 59 (1967), p. 265 ; cf. Benoît XVI, Lettre enc. *Caritas in veritate* (29 juin 2009), n. 16 : AAS 101 (2009), p. 652.

[103] Cf. Lettre enc. *Laudato si'* (24 mai 2015), n. 93 : AAS 107 (2015), pp. 884-885 ; Exhort. ap. *Evangelii gaudium* (24 novembre 2013), nn. 189-190 : AAS 105 (2013), pp. 1099-1100.

[104] Conférence des Évêques catholiques des États-Unis, Lettre pastorale contre le racisme *Open wide our Hearts: The enduring Call to Love*, (novembre 2018).

[105] Lettre enc. *Laudato si'* (24 mai 2015), n. 51 : AAS 107 (2015), p. 867.

[106] Cf. Benoît XVI, Lettre enc. *Caritas in veritate* (29 juin 2009), n. 6 : AAS 101 (2009), p. 644.

[107] St. Jean-Paul II, Lettre enc. *Centesimus annus* (1er mai 1991), n. 35 : AAS 83 (1991), p. 838.

[108] *Discours sur les armes nucléaires*, Nagasaki - Japon (24 novembre 2019) : *L'Osservatore Romano*, éd. en langue française (3 décembre 2019), p. 5.

[109] Cf. Évêques catholiques du Mexique et des États-Unis, Lettre pastorale sur la migration *Strangers no longer : together on the journey of hope*, (janvier 2003).

[110] *Audience générale* (3 avril 2019) : *L'Osservatore Romano*, éd. en langue française (9 avril 2019), p. 2.

[111] Cf. *Message pour la 104e Journée Mondiale du Migrant et du Réfugié* (14 janvier 2018) : *L'Osservatore Romano*, éd. en langue française (24 août 2017), p. 6.

[112] *Document sur la fraternité humaine pour la paix mondiale et la coexistence commune*, Abou Dabi (4 février 2019) : *L'Osservatore Romano*, éd. en langue française (12 février), p. 12.

[113] *Discours au Corps diplomatique accrédité près le Saint-Siège* (11 janvier 2016) : *L'Osservatore Romano*, éd. en langue française (14 janvier 2016), p. 10.

[114] *Ibid.*, pp. 9.10.

[115] Exhort. ap. post-syn. *Christus vivit* (25 mars 2019), n. 93.

[116] *Ibid.*, n. 94.

[117] *Discours aux autorités*, Sarajevo –Bosnie-Herzégovine (6 juin 2015) : *L'Osservatore Romano*, éd. en langue française (11 juin 2015), p. 4.

[118] *Latinoamérica, Conversaciones con Herrán Reyes Alcaide*, éd. Planeta, Buenos Aires (2017), p. 105.

[119] *Document sur la fraternité humaine pour la paix mondiale et la coexistence commune*, Abou Dabi (4 février 2019) : *L'Osservatore Romano*, éd. en langue française (12 février), p. 12.

[120] Benoît XVI, Lettre enc. *Caritas in veritate* (29 juin 2009), n. 67 : *AAS* 101 (2009), p. 700.

[121] *Ibid.*, n. 60, *AAS* 101 (2009), p. 695.

[122] *Ibid.*, n. 67, *AAS* 101 (2009), p. 700.

[123] Conseil Pontifical Justice et Paix, *Compendium de la doctrine sociale de l'Église*, n. 447.

[124] Exhort. ap. *Evangelii gaudium* (24 novembre 2013), n. 234 : *AAS* 105 (2013), p. 1115.

[125] *Ibid.*, n. 235, *AAS* 105 (2013), p. 1115.

[126] *Ibid.*

[127] St. Jean-Paul II, *Discours aux représentants du monde de la culture argentine*, Buenos Aires - Argentine (12 avril 1987), n. 4 : *L'Osservatore Romano*, éd. en langue italienne (14 avril 1987), p. 7.

[128] Cf. Id., *Discours aux Cardinaux* (21 décembre 1984), n. 4 : *AAS* 76 (1984), p. 506.

[129] Exhort. ap. post-syn. *Querida Amazonia* (2 février 2020), n. 37.

[130] Georg Simmel, *Pont et porte*, in : *La tragédie de la culture*, éd. Rivages, Paris (1988), p. 166.

[131] Cf. Jaime Hoyos-Vásquez, S. J., *Lógica de las relaciones sociales. Reflexión ontológica* in : *Revista Universitas Philosophica* 15-16, Bogota (décembre 1990 - juin 1991), pp. 95-106.

[132] Antonio Spadaro, S.J., *Las huellas de un pastor. Una conversación con el Papa Francisco*, in : Jorge Mario Bergoglio–Papa Francisco, *En tus ojos está mi palabra. Homilias y discursos de Buenos Aires (1999-2013)*, Publicaciones Claretianas, Madrid (2017), pp. 24-25 ; cf. Exhort. ap. *Evangelii gaudium* (24 novembre 2013), nn. 220-221 : AAS 105 (2013), pp. 1110-1111.

[133] Exhort. ap. *Evangelii gaudium* (24 novembre 2013), n. 204 : AAS 105 (2013), p. 1106.

[134] Cf. *Ibid.*, AAS 105 (2013), pp. 1105-1106.

[135] *Ibid.*, n. 202, AAS 105 (2013), p. 1105.

[136] Lettre enc. *Laudato si'* (24 mai 2015), n. 128 : AAS 107 (2015), p. 898.

[137] *Discours au Corps diplomatique accrédité près le Saint-Siège* (12 janvier 2015) : *L'Osservatore Romano*, éd. en langue française (15 janvier 2015), p. 8 ; cf. *Discours aux participants à la rencontre mondiale des mouvements populaires* (28 octobre 2014) : *L'Osservatore Romano*, éd. en langue française (6 novembre 2014), p. 5.

[138] On pourrait dire autant de la catégorie biblique de "Royaume de Dieu".

[139] Paul Ricœur, *Histoire et vérité*, éd. du Seuil, Paris (1967), p. 122.

[140] Lettre enc. *Laudato si'* (24 mai 2015), n. 129 : AAS 107 (2015), p. 899.

[141] Benoît XVI, Lettre enc. *Caritas in veritate* (29 juin 2009), n. 35 : AAS 101 (2009), p. 670.

[142] *Discours aux participants à la rencontre mondiale des mouvements populaires* (28 octobre 2014) : *L'Osservatore Romano*, éd. en langue française (6 novembre 2014), p. 6.

[143] *Ibid.*

[144] *Discours aux participants à la rencontre mondiale des mouvements populaires* (5 novembre 2016) : *L'Osservatore Romano*, éd. en langue française (17 novembre 2016), p. 8.

[145] *Ibid.*, p. 10.

[146] *Ibid.*

[147] Lettre enc. *Laudato si'* (24 mai 2015), n. 189 : AAS 107 (2015), p. 922.

[148] *Discours à l'Organisation des Nations Unies*, New York (25 septembre 2015) : *L'Osservatore Romano*, éd. en langue française (1er octobre 2015), p. 16.

- [149] Lettre enc. *Laudato si'* (24 mai 2015), n. 175 : AAS 107 (2015), pp. 916-917.
- [150] Cf. Benoît XVI, Lett. enc. *Caritas in veritate* (29 juin 2009), n. 67 : AAS 101 (2009), pp. 700-701.
- [151] *Ibid.*, AAS 101 (2009), p. 700.
- [152] Conseil Pontifical Justice et Paix, *Compendium de la doctrine sociale de l'Église*, n. 434.
- [153] *Discours à l'Organisation des Nations Unies*, New York (25 septembre 2015) : *L'Osservatore Romano*, éd. en langue française (1er octobre 2015), pp. 15-16.
- [154] Conseil Pontifical Justice et Paix, *Compendium de la doctrine sociale de l'Église*, n. 437.
- [155] St. Jean-Paul II, *Message pour la 37e Journée Mondiale de la Paix 1er janvier 2004*, n. 5 : AAS 96 (2004), p. 117.
- [156] Conseil Pontifical Justice et Paix, *Compendium de la doctrine sociale de l'Église*, n. 439.
- [157] Cf. Commission sociale des Évêques de France, *Déclaration Réhabiliter la politique* (17 février 1999).
- [158] Lettre enc. *Laudato si'* (24 mai 2015), n. 189 : AAS 107 (2015), p. 922.
- [159] *Ibid.*, n. 196 : AAS 107 (2015), p. 925.
- [160] *Ibid.*, n. 197 : AAS 107 (2015), p. 925.
- [161] *Ibid.*, n. 181 : AAS 107 (2015), p. 919.
- [162] *Ibid.*, n. 178 : AAS 107 (2015), p. 918.
- [163] Conférence Épiscopale Portugaise, Lettre pastorale *Responsabilidade solidária pelo bem comum* (15 septembre 2003), p. 20 ; cf. Lettre enc. *Laudato si'*, n. 159 : AAS 107 (2015), p. 911.
- [164] Lettre enc. *Laudato si'* (24 mai 2015), n. 191 : AAS 107 (2015), p. 923.
- [165] Pie XI, *Discours à la Fédération Universitaire Catholique Italienne* (18 décembre 1927) : *L'Osservatore Romano*, éd. en langue italienne (23 décembre 1927), p. 3.
- [166] Cf. Id., Lettre enc. *Quadragesimo anno* (15 mai 1931), n. 88 : AAS 23 (1931), pp. 206-207.

[167] Exhort. ap. *Evangelii gaudium* (24 novembre 2013), n. 205 : AAS 105 (2013), p. 1106.

[168] Benoît XVI, Lettre enc. *Caritas in veritate* (29 juin 2009), n. 2 : AAS 101 (2009), p. 642.

[169] Lettre enc. *Laudato si'* (24 mai 2015), n. 231 : AAS 107 (2015), p. 937.

[170] Benoît XVI, Lettre enc. *Caritas in veritate* (29 juin 2009), n. 2 : AAS 101 (2009), p. 642.

[171] Conseil Pontifical Justice et Paix, *Compendium de la doctrine sociale de l'Église*, n. 207.

[172] St. Jean-Paul II, Lettre enc. *Redemptor hominis* (4 mars 1979), n. 15 : AAS 71 (1979), p. 288.

[173] Cf. St. Paul VI, Lettre enc. *Populorum progressio* (26 mars 1967), n. 44 : AAS 59 (1967), p. 279.

[174] Conseil Pontifical Justice et Paix, *Compendium de la doctrine sociale de l'Église*, n. 207.

[175] Benoît XVI, Lettre enc. *Caritas in veritate* (29 juin 2009), n. 2 : AAS 101 (2009), p. 642.

[176] *Ibid.*, n. 3 : AAS 101 (2009), p. 643.

[177] *Ibid.*, n. 4 : AAS 101 (2009), p. 643.

[178] *Ibid.*

[179] *Ibid.*, n. 3 : AAS 101 (2009), p. 643.

[180] *Ibid.*, AAS 101 (2009), p. 642.

[181] La doctrine morale catholique, en suivant l'enseignement de saint Thomas d'Aquin, fait une distinction entre l'acte "élicite" et l'acte "impéré" ; cf. *Summa Theologiae*, II-II, q, 184 ; Marcellino Zalba, S.J., *Theologiae moralis summa. Theologia moralis fundamentalis. Tractatus de virtutibus theologis*, ed. BAC, Madrid 1952, vol. 1, 69 ; Antonio Royo Marín, O.P., *Teología de la Perfección cristiana*, éd. BAC, Madrid (1962), 192-196.

[182] Conseil Pontifical Justice et Paix, *Compendium de la doctrine sociale de l'Église*, n. 208.

[183] Cf. St. Jean-Paul II, Lettre enc. *Sollicitudo rei socialis* (30 décembre 1987), n. 42 : AAS 80 (1988), pp. 572-574 ; Id., Lettre enc. *Centesimus annus* (1er mai 1991), n. 11 : AAS 83 (1991), pp. 806-807.

[184] *Discours aux participants à la rencontre mondiale des mouvements populaires* (28 octobre 2014) : *L'Osservatore Romano*, éd. en langue française (6 novembre 2014), p. 4.

[185] *Discours au Parlement européen*, Strasbourg (25 novembre 2014) : *L'Osservatore Romano*, éd. en langue française (27 novembre 2014), p. 10.

[186] *Discours à la classe dirigeante et au Corps diplomatique*, Bangui - République Centrafricaine (29 novembre 2015) : *L'Osservatore Romano*, éd. en langue française (3 décembre 2015), p. 17.

[187] *Discours à l'Organisation des Nations Unies*, New York (25 septembre 2015) : *L'Osservatore Romano*, éd. en langue française (1er octobre 2015), p. 17.

[188] *Discours aux participants à la rencontre mondiale des mouvements populaires* (28 octobre 2014) : *L'Osservatore Romano*, éd. en langue française (6 novembre 2014), p. 4.

[189] *Document sur la fraternité humaine pour la paix mondiale et la coexistence commune*, Abou Dabi (4 février 2019) : *L'Osservatore Romano*, éd. en langue française (12 février 2019), p. 10.

[190] René Voillaume, *Frères de tous*, éd. du Cerf, Paris (1968), pp. 12-13.

[191] *Message vidéo à la conférence TED 2017 de Vancouver* (26 avril 2017) : *L'Osservatore Romano*, éd. en langue française (11 mai 2017), p. 4.

[192] *Audience générale* (18 février 2015) : *L'Osservatore Romano*, éd. en langue française (19 février 2015) p. 2.

[193] Exhort. ap. *Evangelii gaudium* (24 novembre 2013), n. 274 : AAS 105 (2013), p. 1130.

[194] *Ibid.*, n. 279 : AAS 105 (2013), p. 1132.

[195] *Message pour la 52e Journée Mondiale de la Paix 1er janvier 2019* (8 décembre 2018) : *L'Osservatore Romano*, éd. en langue française (18-25 décembre 2018), p. 11.

[196] *Discours lors de la rencontre avec la classe dirigeante*, Théâtre municipal de Rio de Janeiro - Brésil (27 juillet 2013) : *L'Osservatore Romano*, éd. en langue française (1er août 2013), p. 14.

[197] Exhort. ap. post-syn. *Querida Amazonia* (2 février 2020), n. 108.

[198] Du film *Le Pape François – Un homme de parole. L'espérance est un message universel*, de Wim Wenders (2018).

[199] Message pour la 48e Journée Mondiale des Communications Sociales (24 janvier 2014) : *L'Osservatore Romano*, éd. en langue française (30 janvier 2014), p. 4.

[200] Conférence des Évêques Catholiques d'Australie, Département de la Justice Sociale, *Making it real : genuine human encounter in our digital world* (novembre 2019), p. 5.

[201] Lettre enc. Laudato si' (24 mai 2015), n. 123 : AAS 107 (2015), p. 896.

[202] St. Jean-Paul II, Lettre enc. Veritatis splendor (6 août 1993), n. 96 : AAS 85 (1993), p. 1209.

[203] Nous, chrétiens, nous croyons en outre que Dieu nous accorde sa grâce afin que nous puissions agir comme des frères.

[204] Vinicius De Moraes, *Samba de la bendición (Samba da Bênção)*, dans le disque *Um encontro no Au bon Gourmet*, Rio de Janeiro (2 août 1962).

[205] Exhort. ap. Evangelii gaudium (24 novembre 2013), n. 237 : AAS 105 (2013), p. 1116.

[206] *Ibid.*, n. 236 : AAS 105 (2013), p. 1115.

[207] *Ibid.*, n. 218 : AAS 105 (2013), p. 1110.

[208] Exhort. Ap. post-syn. Amoris laetitia (19 mars 2016), n. 100 : AAS 108 (2016), p. 351.

[209] Message pour la 53e Journée Mondiale de la Paix 1er janvier 2020 (8 décembre 2019), n. 2 : *L'Osservatore Romano*, éd. en langue française (17-24 décembre 2019), p. 10.

[210] Conférence Episcopale du Congo, *Message au Peuple de Dieu et aux femmes et aux hommes de bonne volonté* (9 mai 2018).

[211] Discours lors de la grande rencontre de prière pour la réconciliation nationale, Villavicencio - Colombie (8 septembre 2017) : AAS 109 (2017), pp. 1063-1064.1066.

[212] Message pour la 53e Journée Mondiale de la Paix 1er janvier 2020 (8 décembre 2019), n. 3 : *L'Osservatore Romano*, éd. en langue française (17-24 décembre 2019), p. 11.

[213] Conférence des Évêques d'Afrique du Sud, *Pastoral letter on christian hope in the current crisis* (mai 1986).

[214] Conférence des Évêques Catholiques de la Corée du Sud, *Appeal of the Catholic Church in Korea for Peace on the Korean Peninsula* (15 août 2017).

[215] *Discours à la société civile*, Quito – Equateur (7 juillet 2015) : *L'Osservatore Romano*, éd. en langue française (16 juillet 2015), p. 3.

[216] *Rencontre interreligieuse avec les jeunes*, Maputo – Mozambique (5 septembre 2019) : *L'Osservatore Romano*, éd. en langue française (10 septembre 2019), p. 4.

[217] *Homélie lors de la Sainte Messe*, Carthagène des Indes – Colombie (10 septembre 2017) : *L'Osservatore Romano*, éd. en langue française (21 septembre 2017), p. 10.

[218] *Discours aux Autorités, au Corps diplomatique et à certains représentants de la société civile*, Bogota - Colombie (7 septembre 2017) : *L'Osservatore Romano*, éd. en langue française (14 septembre 2017), p. 3.

[219] Conférence Épiscopale de Colombie, *Por el bien de Colombia : dialogo, reconciliación y desarrollo integral*, (26 novembre 2019), n. 4.

[220] *Discours aux Autorités, à la société civile et au Corps diplomatique*, Maputo – Mozambique (5 septembre 2019) : *L'Osservatore Romano*, éd. en langue française (10 septembre 2019), p. 3.

[221] 5e Conférence Générale de l'Épiscopat Latino-américain et des Caraïbes, *Document d'Aparecida* (29 juin 2007), n. 398.

[222] Exhort. Ap. *Evangelii gaudium* (24 novembre 2013), n. 59 : AAS 105 (2013), p. 1044.

[223] Lettre enc. *Centesimus annus* (1er mai 1991), n. 14 : AAS 83 (1991), p. 810.

[224] *Homélie lors de la Sainte Messe pour le progrès des peuples*, Maputo – Mozambique (6 septembre 2019) : *L'Osservatore Romano*, éd. en langue française (10 septembre 2019), p. 9.

[225] *Discours à la cérémonie de bienvenue*, Colombo – Sri Lanka (13 janvier 2015) : *L'Osservatore Romano*, éd. en langue française (15 janvier), p. 3.

[226] *Discours aux enfants du Centre Béthanie et à des représentants d'autres centres caritatifs en Albanie*, Tirana - Albanie (21 septembre 2014) : *L'Osservatore Romano*, éd. en langue française (25 septembre 2014), p. 7.

[227] Cf. *Message vidéo à la conférence TED 2017 de Vancouver* (26 avril 2017) : *L'Osservatore Romano*, éd. en langue française (11 mai 2017), p. 4.

[228] Pie XI, Lettre enc. *Quadregesimo anno* (15 mai 1931), n. 114 : AAS 23 (1931), p. 213.

[229] Exhort. ap. *Evangelii gaudium* (24 novembre 2013), n. 228 : AAS 105 (2013), p. 1113.

[230] *Discours aux Autorités, à la société civile et au Corps diplomatique*, Palais Présidentiel de Riga - Lettonie (24 septembre 2018) : *L'Osservatore Romano*, éd. en langue française (4 octobre 2018), p. 6.

[231] *Discours lors de la cérémonie de bienvenue*, Tel Aviv (25 mai 2014) : *L'Osservatore Romano*, éd. en langue française (29 mai 2014), p. 10.

[232] *Discours au Mémorial de Yad Vashem*, Jérusalem (26 mai 2014) : *L'Osservatore Romano*, éd. en langue française (29 mai 2014), p. 15.

[233] *Discours au Mémorial de la Paix*, Hiroshima - Japon (24 novembre 2019) : *L'Osservatore Romano*, éd. en langue française (3 décembre 2019), p. 8.15.

[234] *Message pour la 53e Journée Mondiale de la Paix 1er janvier 2020* (8 décembre 2019), n. 2 : *L'Osservatore Romano*, éd. en langue française (17-24 décembre 2019), p. 10.

[235] Conférence des Evêques de Croatie, *Letter on the Fiftieth Anniversary of the End of the Second World War* (1er mai 1995).

[236] *Homélie lors de la Sainte Messe*, Aman - Jordanie (24 mai 2014) : *L'Osservatore Romano*, éd. en langue française (29 mai 2014), p. 5.

[237] Cf. *Message pour la 53e Journée Mondiale de la Paix 1er janvier 2020* (8 décembre 2019) : *L'Osservatore Romano*, éd. en langue française (17-24 décembre 2019), p. 10.

[238] *Discours à l'Organisation des Nations Unies*, New York (25 septembre 2015) : *L'Osservatore Romano*, éd. en langue française (1er octobre 2015), p. 17.

[239] N. 2309.

[240] *Ibid.*

[241] Lettre enc. *Laudato si'* (24 mai 2015), n. 104 : AAS 107 (2015), p. 888.

[242] Même saint Augustin qui a forgé le concept de "guerre juste" que nous ne soutenons plus aujourd'hui a affirmé que « mettre un terme à la guerre par la parole, en poursuivant et en obtenant la paix par la paix et non par la guerre glorifiée davantage que de la donner aux hommes par l'épée » (*Epistula* 229, 2 : *PL* 33, col. 1020).

[243] Lettre enc. *Pacem in terris* (11 avril 1963), n. 127 : AAS 55 (1963), p. 291.

[244] Message à la Conférence de l'ONU pour la négociation d'un instrument juridiquement contraignant visant à interdire les armes nucléaires en vue de leur élimination complète (23 mars 2017) : *L'Osservatore Romano*, éd. en langue française (6 avril 2017), p. 5.

[245] Cf. St. Paul VI, Lettre enc. Populorum progressio (26 mars 1967), n. 51 : AAS 59 (1967), p. 282.

[246] Cf. St. Jean-Paul II, Lettre enc. Evangelium vitae (25 mars 1995), n. 56 : AAS 87 (1995), pp. 463-464.

[247] Discours à l'occasion du 25e anniversaire du Catéchisme de l'Église catholique (11 octobre 2017) : AAS 109 (2017), p. 1196.

[248] Cf. Congrégation pour la Doctrine de la Foi, Lettre aux Évêques à propos de la nouvelle formulation du n. 2267 du catéchisme de l'Église catholique sur la peine de mort (1er août 2018) : *L'Osservatore Romano*, éd. en langue française (9 août 2018), p. 6-7.

[249] Discours à une délégation de l'Association Internationale de Droit Pénal (23 octobre 2014) : *L'Osservatore Romano*, éd. en langue française (30 octobre 2014), p. 8.

[250] Conseil Pontifical Justice et Paix, Compendium de la doctrine sociale de l'Église, n. 402.

[251] St. Jean-Paul II, Discours à l'Association Nationale Italienne des Magistrats (31 mars 2000), n. 4 : AAS 92 (2000), p. 633.

[252] *Divinae Institutiones* 6, 20, 17 : PL 6, p. 708.

[253] Nicolas Ier, *Epistula* 97 (*responsa ad consulta bulgarorum*) 25 : PL 119, col. 991.

[254] *Epistula ad Marcellinum* 133, 1 et 2 : PL 33, col. 509.

[255] Discours à une délégation de l'Association Internationale de Droit Pénal (23 octobre 2014) : *L'Osservatore Romano*, éd. en langue française (30 octobre 2014), p. 8.

[256] *Ibid.*, p. 8.

[257] *Ibid.*

[258] St. Jean-Paul II, Lettre enc. Evangelium vitae (25 mars 1995), n. 9 : AAS 87 (1995), p. 411.

[259] Conférence des Évêques Catholiques de l'Inde, *Response of the Church in India to the present day challenges* (9 mars 2016).

[260] Homélie lors de la Sainte Messe, Domus Sanctae Marthae (17 mai 2020).

[261] Benoît XVI, Lettre enc. *Caritas in veritate* (29 juin 2009), n. 19 : AAS 101 (2009), p. 655.

[262] St. Jean-Paul II, Lettre enc. *Centesimus annus* (1er mai 1991), n. 44 : AAS 83 (1991), p. 849.

[263] *Discours aux responsables des diverses religions et des autres dénominations chrétiennes*, Tirana - Albanie (21 septembre 2014) : *L'Osservatore Romano*, éd. en langue française (25 septembre 2014), p. 5.

[264] *Document sur la fraternité humaine pour la paix mondiale et la coexistence commune*, Abou Dhabi (4 février 2019) : *L'Osservatore Romano*, éd. en langue française (12 février 2019), p. 11.

[265] Exhort. ap. *Evangelii gaudium* (24 novembre 2013), n. 256 : AAS 105 (2013), p. 1123.

[266] Benoît XVI, Lettre enc. *Deus caritas est* (25 décembre 2005), n. 28 : AAS 98 (2006), p. 240.

[267] Cf. Aristote, *Politique*, 1253a 1-3 : « L'être humain est un animal politique ».

[268] Benoît XVI, Lettre enc. *Caritas in veritate* (29 juin 2009), n. 11 : AAS 101 (2009), p. 648.

[269] *Discours à la Communauté catholique*, Rakovski - Bulgarie (6 mai 2019) : *L'Osservatore Romano*, éd. en langue française (14 mai 2019), p. 5.

[270] *Homélie lors de la Sainte Messe*, Santiago de Cuba (22 septembre 2015) : *L'Osservatore Romano*, éd. en langue française (24 septembre 2015), p. 13.

[271] Conc. Œcum. Vat. II, Déclaration *Nostra aetate* sur les relations de l'Église avec les religions non chrétiennes, n. 2.

[272] *Discours lors de la rencontre œcuménique*, Riga - Lettonie (24 septembre 2018) : *L'Osservatore Romano*, éd. en langue française (4 octobre), p. 7.

[273] *Lectio divina à l'Université Pontificale du Latran* (26 mars 2019) : *L'Osservatore Romano*, éd. en langue française (16 avril 2019), p. 6.

[274] St. Paul VI, Lettre enc. *Ecclesiam suam* (6 août 1964), n. 101 : AAS 56 (1964), p. 650.

[275] *Discours aux Autorités*, Bethleem - Palestine (25 mai 2014) : *L'Osservatore Romano*, éd. en langue française (29 mai 2014), p. 7.

[276] *Enarrationes in Psalmos*, 130, n. 6 : PL 37, col. 1707.

[277] Déclaration commune du Pape François et du Patriarche Œcuménique Bartholomée, Jérusalem (25 mai 2014), n. 5 : *L'Osservatore Romano*, éd. en langue française (29 mai 2014), p. 11.

[278] Du film *Le Pape François – Un homme de parole. L'espérance est un message universel*, de Wim Wenders (2018).

[279] Exhort. ap. Querida Amazonia (2 février 2020), n. 106.

[280] Homélie lors de la Sainte Messe, Colombo – Sri Lanka (14 janvier 2015) : *L'Osservatore Romano*, éd. en langue française (15 janvier 2015), p. 4.

[281] Document sur la fraternité humaine pour la paix mondiale et la coexistence commune, Abou Dhabi (4 février 2019) : *L'Osservatore Romano*, éd. en langue française (12 février 2019), p. 12.

[282] Discours aux Autorités, Sarajevo – Bosnie-Herzégovine (6 juin 2015) : *L'Osservatore Romano*, éd. en langue française (11 juin 2015), p. 4-5.

[283] Discours lors de la Rencontre Internationale pour la Paix organisée par la communauté de San Egidio (30 septembre 2013) : *L'Osservatore Romano*, éd. en langue française (3 octobre 2013), p. 16.

[284] Document sur la fraternité humaine pour la paix mondiale et la coexistence commune, Abou Dhabi (4 février 2019) : *L'Osservatore Romano*, éd. en langue française (12 février 2019), p. 11.

[285] *Ibid.*, p. 10.

[286] Cf. Charles de Foucauld, *Méditations sur le Notre Père* (23 janvier 1897).

[287] *Id.*, *Lettre à Henry de Castries* (29 novembre 1901).

[288] *Id.*, *Lettre à Madame de Bondy* (7 janvier 1902). C'est ainsi que saint Paul VI aussi le désignait, en louant son engagement : *Populorum progressio* (26 mars 1967), n. 12 : *AAS* 59 (1967), p. 263.

© Copyright - Libreria Editrice Vaticana